

Αναρχισμός Πρωτογονισμός

VS

μια διαμάχη

Alain C.
Brian Oliver Sheppard
John Zerzan-Lawren Zarach

Αναρχισμός - Πρωτογονισμός, μια διαμάχη

Στάσεις Επιήπτοντες

Τίτλος πρωτότυπου:

Alain C: *John Zerzan et la confusion primitive*

Brian Oliver Sheppard: *Anarchism VS Primitivism*

Τη συλλογή κειμένων «Αναρχισμός – Πρωτογονισμός, Μια Διαμάχη», μετέφρασε ο Σπύρος Κουρούκλις και επιμελήθηκε ο Κώστας Δεσποινιάδης.

Τη σελιδοποίηση και το εξώφυλλο επιμελήθηκε ο Κώστας Κεχαγιάς.

Κυκλοφόρησε την Άνοιξη του 2009 στην πόλη της Αθήνας σε περιορισμένο αριθμό αντιτύπων από τις εκδόσεις Στάσει Εκπίπτοντες. Η χρήση των κειμένων είναι ελεύθερη για μη κερδοσκοπικούς λόγους με θερμή παράκληση να αναφέρονται οι πηγές.

ISBN: 978 960 89705 2 6

ΣΤΑΣΕΙ ΕΚΠΙΠΤΟΝΤΕΣ

e-mail: ekpistas@gmail.com

Περιεχόμενα:	σελ.
Ο John Zerzan και η πρωτόγονη σύγχυση <i>του Alain C.</i>	7
Ο Αναρχισμός Εναντίον του Πρωτογονισμού <i>του Brian Oliver Sheppard</i>	
1. Η δαιμονολογία του πρωτογονισμού: ηλεκτρισμός, γλώσσα και άλλα σύγχρονα δεινά.	43
2. Ένας επαίσχυντος άγριος.	55
3. Ποιο είναι το πρωτογονιστικό ιδεώδες;	63
4. Η πραγματικότητα του τρόπου ζωής των πρωτόγονων.	73
5. Επιθέσεις του πρωτογονισμού στον αναρχισμό.	87
6. Η αιματηρή όψη του πρωτογονισμού.	109
7. Παράρτημα: αποκρυπτογραφώντας την πρωτόγονη ασυναρτησία.	121
Ένας διάλογος πάνω στον πρωτογονισμό.	131

Ο JOHN ZERZAN ΚΑΙ Η ΠΡΩΤΟΓΟΝΗ ΣΥΓΧΥΣΗ

του Alain C.

Σημείωμα της Έκδοσης:

Το κείμενο που ακολουθεί αποτελεί κριτική του συγγραφέα στις συλλογές άρθρων του J. Zerzan που εκδόθηκαν στη Γαλλία από τις εκδόσεις «L' insomniacque», *Futur Primitif* [Ο πρωτόγονος του Μέλλοντος] και *Aux sources de l'aliénation* [Σχετικά με τις πηγές της Αλλοτρίωσης, στο εξής Σ.Α]. Οι αμερικάνικες εκδόσεις κυκλοφορούν με τους τίτλους *Future Primitive: And Other Essays* και *Elements Of Refusal*, αντίστοιχα. Στα ελληνικά έχουν δημοσιευθεί κείμενα του Zerzan σε διάφορα περιοδικά καθώς και σε αυτοτελείς μπροσούρες. Οι παραπομπές του παρόντος κειμένου αφορούν τις εκδόσεις στη γαλλική γλώσσα.

Ισχυριζόμαστε ότι τα κείμενα αυτά, αποτελούν ένα ιδεολογικό ξαναγράψιμο της ιστορίας της ανθρωπότητας, ότι ο J. Zerzan, υποβοηθούμενος από τις επιστημονικές εργασίες ανθρωπολόγων που ειδικεύονται στην προϊστορία καθώς και φιλοσόφων, επιχειρεί να θεμελιώσει μία σταθερή θεωρία περί του τι είναι η ανθρωπότητα, τι ήταν και τι μπορεί να είναι στο μέλλον. Η ιδεολογία του Zerzan είναι αναμφίβολα γενναϊόδωρη και θέτει ενδιαφέροντα ζητήματα, δεν παύει όμως να είναι μια ιδεολογία.

Από την άλλη, οι απόψεις του Zerzan δεν φαίνεται να ανακίνησαν ιδιαίτερες συζητήσεις, ακόμα και στα λίγα ΜΜΕ που τις παρουσίασαν, κι ούτε συνάντησαν τίποτα παραπάνω από μία αόριστη επιδοκιμασία ή αποδοκιμασία, τουλάχιστον εξ όσων εμείς γνωρίζουμε. Ο σκοπός

αυτού του άρθρου, λοιπόν, είναι να προβάλλει το θέμα πάνω σε πιο συγκεκριμένες βάσεις.

Η χαλκευμένη προϊστορία

Όσα γνωρίζουμε σχετικά με τις απαρχές της ανθρωπότητας, οφείλονται στη μελέτη των υλικών ιχνών που άφησαν οι πρώτοι άνθρωποι και που σώθηκαν μέχρι τις μέρες μας. Τα απομεινάρια αυτά αποτελούνται κυρίως από οστά ζώων και ανθρώπων, καθώς και από λαξευμένες πέτρες. Οι περιοχές όπου ανακαλύπτονται αυτά τα ευρήματα, αλλά και η διάταξή τους στο χώρο, μάς δίνουν επίσης πολύτιμες πληροφορίες. Το σημαντικότερο είναι ότι πρόκειται για ευρήματα σε πάρα πολύ μεγάλο βαθμό αποσπασματικά, των οποίων η ακριβής χρονολόγηση είναι αδύνατη. Ξεκινώντας από αυτά τα ευρήματα, οι ανθρωπολόγοι που ειδικεύονται στην προϊστορία κάνουν υποθέσεις, ύστερα καταλήγουν σε θεωρίες, που συχνά αναιρούνται από μεταγενέστερες ανακαλύψεις. Όσον αφορά την Προϊστορία κυριαρχεί η εξαιρετικά ευμετάβλητη, διαρκώς υποκείμενη σε αλλαγές γνώση· η άποψη που έχουμε σχηματίσει γι' αυτή την περίοδο ή μάλλον για αυτές τις περιόδους δεν μπορεί να είναι τόσο ακριβής, όσο αυτή που έχουμε για πιο πρόσφατες περιόδους. Ελάχιστες είναι οι βεβαιότητες και κατά το πλείστον αφορούν γενικότητες. Τα τελευταία τριάντα χρόνια, που έγιναν πολλές ανακαλύψεις και οι επιστημονικές μέθοδοι εξελίχθηκαν, σκιαγραφήθηκε σε σημαντικό βαθμό η χαρακτηριστική εικόνα της Προϊστορίας, που επικρατούσε μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα. Ταυτόχρονα εμφανίστηκαν άλλα προβλήματα, που καθιστούσαν τα ερωτήματα ακόμη πιο περίπλοκα.

Ακόμα και ο ορισμός του ανθρώπου μάς θέτει ένα πρόβλημα. Γενικά, σε όλη την Παλαιολιθική περίοδο, δηλα-

δή ένα χρονικό διάστημα περίπου 2,5 ή 3 εκατομμυρίων χρόνων, συναντώνται τέσσερις εκπρόσωποι του ανθρωπίνου γένους: εν πρώτοις, ο πιο παλιός, ο «*Homo habilis*», από τον οποίο προέρχονται οι τρεις πιο πρόσφατοι απόγονοι, με χρονολογική σειρά: ο «*Homo erectus*» (Πιθηκάνθρωπος), ο αρχαϊκός «*Homo sapiens*» (Άνθρωπος του Νεάντερταλ) και, τέλος, ο «σύγχρονος» άνθρωπος, ο μοναδικός που παραμένει παρών στον πλανήτη και σήμερα, ο «*Homo sapiens sapiens*». Του πιο παλιού εκπροσώπου του ανθρωπίνου είδους προηγούνται διάφορα είδη Αυστραλοπιθήκων, με τους οποίους ο *Homo habilis* συνυπήρχε για μεγάλο διάστημα: κι ο ίδιος καταγόταν από ένα είδος Αυστραλοπιθήκου, τον λεγόμενο λεπτοφυή. Αυτά τα ανθρωποειδή πρωτεύοντα θηλαστικά χρησιμοποιούσαν εργαλεία από πέτρα και αναμφίβολα πήγαιναν για κυνήγι οργανωμένα, όμως δε συγκαταλέγονται ακόμα στο ανθρώπινο γένος. Επίσης, πρέπει να τονιστεί ότι ο πρώτος τύπος άνθρωπου, δηλαδή ο *Homo habilis*, δε θεωρείται ότι ανήκει στο ίδιο είδος που ανήκει ο *Homo sapiens sapiens*.

Ήδη από αυτά τα βασικά δεδομένα, μπορεί κανείς να αντιληφθεί τις χαλκεύσεις του Zerzan. Λαμβάνοντας κανείς υπόψη τις πολυάριθμες πηγές, στις οποίες ανατρέχει στα άρθρα του, δε μπορεί να τον θεωρήσει αδαή περί του θέματος που πραγματεύεται. Οι παραλείψεις, ή μάλλον η επιλογή ορισμένων θεωριών σε βάρος άλλων που κάνει, υποδεικνύουν μία σκοπιμότητα εκ μέρους του. Ο Zerzan θέλει να φιλοτεχνήσει μία ειδυλλιακή εικόνα των αρχών της ανθρωπότητας· αναζητά λοιπόν τα στοιχεία αυτά που θα του επιτρέψουν να φτιάξει αυτήν την εικόνα.

Για τον ιδεολόγο μας, εν πρώτοις, αυτό που είναι σημαντικό είναι να ανατρέξει σε μία όσο το δυνατόν πιο μακρινή περίοδο της ανθρωπότητας, για έναν συγκεκριμένο

λόγο: όσο πιο πολύ ο άνθρωπος εξελίσσεται προς τη «σύγχρονη» μορφή του, γίνονται όλο και πιο αναμφισβήτητα, τα στοιχεία που υποδεικνύουν την ύπαρξη αυτού που ο Zerzan αποκαλεί «αλλοτρίωση» (καλλιτεχνικές και θρησκευτικές συνήθειες, έναρθηρη ομιλία, αίσθηση του χρόνου και του σκοπού κλπ.). Έπειτα, κατευθύνεται προς πιο αρχαϊκές στιγμές της ανθρώπινης εξέλιξης. Ήδη θεωρεί τον «άνθρωπο του Νεάντερταλ» (300 με 400.000 χρόνια) αρκετά «καλλιεργημένο». Οπότε ψάχνει τα παραδείγματα που προτιμά ανάμεσα στους πρώτους εκπροσώπους του ανθρώπινου είδους, τους διάσημους *Homo habilis*. Όμως ακόμα κι αυτή η λύση εξακολουθεί να του δημιουργεί προβλήματα. Ο Zerzan θα τα αποφύγει με αντίτιμο να κάνει διανοητικούς ακροβατισμούς στα όρια της ειλικρίνειας.

Άλλωστε, εξηγεί ποια θα είναι η μέθοδός του στην αρχή του *Πρωτόγονου Μέλλοντος*: αφού εκφράζει τις θεμιτές επιφυλάξεις του όσον αφορά τη διαχωρισμένη επιστήμη, αναγνωρίζει ότι αυτό που αποκαλεί με περιφρόνηση «εξειδικευμένη φιλολογία», δηλαδή επιστημονική, «μπορεί ωστόσο να παρέχει μία σημαντικά υπολογίσιμη βοήθεια». Όμως, τι είναι αυτό που θα μπορούσε να μας παρέχει αυτή τη βοήθεια χωρίς να μετατρέψει εμάς τους ίδιους σε αρχαιολόγους, δηλαδή σε κατόχους της τρομερής «διαχωρισμένης γνώσης»; Ίσως να φαντάζεται ο Zerzan ότι οι πρώτοι άνθρωποι θα αναστηθούν για να μας εξηγήσουν πώς ζούσαν; Η αρχαιολογία είναι η μοναδική διαθέσιμη πηγή για όποιον θα ήθελε να μάθει πώς ήταν η ανθρωπότητα στις απαρχές της ύπαρξής της. Έτσι, ασχέτως του τι λέει ο καθένας, είμαστε υποχρεωμένοι να βασίζουμε τους συλλογισμούς μας στα αρχαιολογικά ευρήματα. Δεν πρόκειται απλώς για μία «βοήθεια», είναι το μόνο που έχουμε.

Όμως για τον Zerzan οι επιστημονικές ανακαλύψεις δεν αποτελούν τίποτα περισσότερο παρά ένα μέσο για να ξεδιπλώσει την ιδεολογία του. Για αυτό το λόγο προσεγγίζει την επιστήμη «με την κατάλληλη μέθοδο και επαγρύπνηση» και δηλώνει «αποφασισμένος να ξεπεράσει τα όρια». Δε θα αφήσει τίποτα να του σταθεί εμπόδιο, επιφυλάσσει στον εαυτό του το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το επιχείρημα της επιστημονικής αυθεντίας (με περισσότερη μάλιστα ακριβολογία απ' ό,τι οι ίδιοι οι επιστήμονες, οφείλουμε να σημειώσουμε) όταν τον συμφέρει, αλλά και να το απορρίπτει όταν δεν τον συμφέρει. Αυτό είναι το ουσιώδες γνώρισμα της «μεθόδου» του Zerzan, που συναντάται σε όλα τα κείμενά του. Προσπαθεί να καταστήσει όργανό του την επιστήμη, η οποία, όντας ένας πολιτισμικός θεσμός, ποτέ δε μπορεί να είναι αντικειμενική και πρέπει να αντιμετωπίζεται αναλόγως. Πρόκειται για μια παλιά αντίληψη για την επιστημονική δραστηριότητα στην υπηρεσία μίας θεωρίας, που οι περίφημοι ερευνητές Δρ. Lyssenko και Δρ. Mengele, εφάρμοσαν περίλαμπρα κατά τον περασμένο αιώνα.

Ας παρατηρήσουμε πώς ξετυλίγεται αυτή η προτεινόμενη «μέθοδος». Μπορούμε να αρχίσουμε από το πρόβλημα του κυνηγιού. Ο Zerzan είναι κατά της βίας, προφανώς χορτοφάγος και, συνεπώς, θεωρεί ότι η κρεοφαγία είναι κάτι ανήθικο, αφού προαπαιτεί το σκότωμα ζώων, κι επιπλέον, βλάπτει την υγεία. Επιπροσθέτως, το κυνήγι είναι κουραστικό και υποχρεώνει τους κυνηγούς να οργανώνονται. Επομένως, η συγκομιδή καρπών πρέπει να ήταν η φυσική κατάσταση της «καλής» ανθρωπότητας, δηλαδή αυτής που μοιάζει περισσότερο στον ίδιο τον Zerzan. Απομένει να το αποδείξει. Δεν το αποδεικνύει, το ισχυρίζεται.

Κατ'αυτόν, «γίνεται κοινά αποδεκτό στο εξής» ότι η συγκομιδή καρπών αποτελούσε «την πρωταρχική διατροφική πηγή». Από ποιον γίνεται αποδεκτό αυτό, και από τι ορμώμενος το αποδέχεται, δεν μας το λέει ο Zerzan. Και φυσικά, «πρωταρχική» (διατροφική) πηγή δε σημαίνει και «μοναδική» πηγή. Όμως αυτό δεν είναι σοβαρό αυτή η παραδοχή, βυθισμένη στις εκτιμήσεις περί μη έμφυλου καταμερισμού της εργασίας (ο Zerzan είναι φυσικά και φεμινιστής), επιτρέπει, εξαιτίας ενός απλού γλωσσικού «εφέ» (μέσω της λέξης που χρησιμοποιεί), να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι οι πρώτοι άνθρωποι ήταν χορτοφάγοι.

Όμως πηγαίνει ακόμη πιο μακριά: Ισχυρίζεται, μαζί με κάποιον Binford¹, ότι «δεν υπάρχει κανένα χειροπιαστό ίχνος κρεοφαγικών συνηθειών που να υποδεικνύει κατανάλωση ζωικών προϊόντων μέχρι την εμφάνιση, σχετικώς πρόσφατα, των ανατομικά σύγχρονων ανθρώπων». Νάτοι πάλι αυτοί οι άνθρωποι του Νεάντερταλ, φορείς κάθε κακού. Μολοταύτα, υπάρχει ένα πρόβλημα. Όπως είπαμε στην αρχή, η γνώση της προϊστορίας βασίζεται στην ανακάλυψη των αρχαιολογικών ευρημάτων. Δε ξέρω πάνω σε τι στηρίζεται ο Binford για να υποστηρίξει την απουσία κατανάλωσης κρέατος, ή πιο συγκεκριμένα, «σφαγιαστικών πρακτικών» που προηγούνται μιας χρονολογίας τόσο «πρόσφατης», όμως υπάρχει τουλάχιστον μία περιοχή, ανάμεσα στις πιο γνωστές και παλαιές (1,8 εκατ. χρόνια) που θα μπορούσε να αποδείξει το αντίθετο: η τοποθεσία του Ολντουβάνι, στα βόρεια της Τανζανίας, όπου ανακαλύφθηκαν ανάμεσα στο 1953 και 1975

¹ Lewis Binford (1930-), αμερικάνος αρχαιολόγος... Ο συγγραφέας δεν φαίνεται να τον γνωρίζει μιας και το έργο του δεν έχει μεταφραστεί στα γαλλικά.

τα λείψανα πρωτόγονων *Homo habilis*, των πιο μακρινών μας προγόνων. Επίσης, βρέθηκαν τα οστά ενός ελέφαντα, μαζί με περισσότερα από 200 εργαλεία, που χρησιμοποιεuan για τον τεμαχισμό των ζώων. Μπορεί, ίσως, κάποιος να αντιτείνει ότι αυτό δεν αποτελεί ένδειξη κυνηγιού, ότι μπορεί να είναι μία συνήθεια, σχετική με τα κουφάρια των ζώων, το γεγονός όμως είναι ότι ο τεμαχισμός αποτελεί πράγματι μια «πρακτική σφαγιασμού». Στο ίδιο μέρος ανακαλύφθηκαν, επίσης, τρία κρανία αντιλόπης του ίδιου είδους, που έφεραν το ίδιο σπάσιμο, αποτέλεσμα κτυπήματος που καταφέρθηκε με πέτρα ή ρόπαλο. Αυτό αναμφίβολα υποδεικνύει μία ήδη κωδικοποιημένη πρακτική θανάτωσης ζώων, που ακολουθούσε συγκεκριμένους κανόνες, και διαψεύδει σε κάθε περίπτωση την άποψη περί μιας καθαρά περιστασιακής κατανάλωσης κρέατος, και ακόμα περισσότερο εκείνη μιας γενικευμένης χορτοφαγίας μέχρι την εμφάνιση του «σύγχρονου» ανθρώπου.

Επιπλέον, στην περιοχή του Βαγιονέ, ανακαλύφθηκαν το 1962, και μας γυρίζουν 950.000 χρόνια πίσω, λείψανα μιας φάλαινας που είχε εξωκείλει σε κοντινή παραλία και που την είχαν σύρει μέχρι αυτή τη σπηλιά για να την τεμαχίσουν. Συνεπώς τα πρώτα πέτρινα εργαλεία δε χρησιμοποιούνταν μόνο, όπως είναι αρκετά φανερό, για την «επεξεργασία φυτικών υλών». Η αναφορά που κάνει ο συγγραφέας, στη σελ. 38 του *Πρωτόγονου Μέλλοντος*, στα εργαλεία που είχαν αυτή τη χρήση δεν ισχύει λοιπόν -αν θεωρηθεί ακριβής- πέρα από τη συγκεκριμένη περίπτωση που ο ίδιος αναφέρει, την οποία συγκεκριμένη περίπτωση επιχειρεί, μέσω μιας κλασικής ρητορικής μεθόδου, να την περάσει στον αναγνώστη ως γενικευμένη.

Ο σκοπός μας σ' αυτό το κείμενο δεν είναι να δώσουμε

απαντήσεις στις διάφορες προβληματικές σχετικά με την προϊστορία: δεν έχουμε ούτε τα μέσα, ούτε το επιθυμούμε. Παρατηρούμε, απλώς, ότι ο Zerzan, ο οποίος σε καμία περίπτωση δεν αγνοεί την ύπαρξη της περιοχής του Ολντουβái –δεδομένου ότι την αναφέρει στη σελ. 44 του *Πρωτόγονου Μέλλοντος*– και γνωρίζει, επίσης, και εκείνη του Βαγιονέ, τις ξεχνάει όταν πρόκειται να εκφράσει απόψεις που δε συμβαδίζουν με τα στοιχεία αυτά.

Όταν κάποιος διατυπώνει μία θέση, τόσο στην Αρχαιολογία όσο και σε άλλα θέματα, μοιάζει αυτονόητο ότι θα πρέπει, το λιγότερο, να αναφέρει, ή ακόμα καλύτερα να αντικρούει τις θέσεις που θα μπορούσαν να αντιπαρατεθούν στη δική του. Ο Zerzan αγνοεί τον αντίλογο, ή πιο συγκεκριμένα, δεν αναφέρει τίποτε γι' αυτή. Το να μην προκαλεί κανείς αντίλογο είναι μία συνήθης πρακτική του οργανωμένου κοινωνικού ψέματος που ο Zerzan ήθελε να καταδικάσει. Χρησιμοποιώντας αυτές τις μεθόδους, ακόμη και με άλλο σκοπό, ο Zerzan συμμετέχει στο ψέμα.

Προκύπτει, επίσης, το ερώτημα περί του φεμινισμού του Zerzan και της προβολής του στη μελέτη της προϊστορίας. Για να υποστηρίξει τη θεωρία του μη έμφυλου καταμερισμού της εργασίας, ο Zerzan προτείνει την επικράτηση της συγκομιδής καρπών, που κατ' αυτόν προκύπτει «αβίαστα» ότι είναι μία δραστηριότητα η οποία δεν κατανέμεται ανάλογα με το φύλο. Παρ' όλα όσα είπαμε παραπάνω, η κυριαρχία της συγκομιδής καρπών είναι λίγο ως πολύ βέβαιη. Ξεκαθαρίσαμε απλώς ότι σίγουρα δεν αποτελούσε τη μοναδική δραστηριότητα των πρώτων ανθρώπων για εύρεση τροφής. Αλλά τι μπορούμε να γνωρίζουμε όσον αφορά τον καταμερισμό αυτής της εργασίας ανάλογα με το φύλο σε εκείνη την εποχή; Μπορούμε να καταλήξου-

με σε ένα υποθετικό συμπέρασμα, εκκινώντας από τους κυνηγούς-καρποσυλλέκτες που υπάρχουν στις μέρες μας. Όμως οι σημερινοί κυνηγοί-συλλέκτες δεν είναι περισσότερο «πρωτόγονοι» από εμάς τους ίδιους. Όπως είναι προφανές, είναι τόσο *sapiens sapiens* όσο εμείς. Όλα όσα μπορούν να ειπωθούν για τον πολιτισμό των πρωτόγονων ανθρώπων πριν 2 εκατομμύρια χρόνια δεν είναι τίποτε άλλο παρά υποθέσεις. Είναι, επίσης, παράλογο να υποθέσουμε ότι οι κοινωνικές συνθήκες αυτών των πρώτων ομάδων δεν εξελίχθηκαν στο πέρασμα 2 εκατομμυρίων χρόνων, έτσι ώστε να μιλήσουμε για τον «προϊστορικό άνθρωπο» ως ένα μοναδικό και πανομοιότυπο είδος, μια μοναδική ολότητα. Ούτε θα προσπαθήσουμε να πραγματευτούμε την προϊστορική «θέση της γυναίκας». Ο Zerzan προβάλλει ως επιχείρημα, επικαλούμενος αυτή τη φορά τον Juan Gero, ότι «τα εργαλεία από πέτρα θα μπορούσαν κάλλιστα να ανήκαν τόσο στους άνδρες όσο και στις γυναίκες». Πράγματι. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι οπωσδήποτε συνέβαινε αυτό. Επ' αυτού, το πιο ειλικρινές είναι να πούμε ότι δεν γνωρίζουμε τίποτα. Όμως η ειλικρίνεια, όπως έχει ήδη ειπωθεί, δεν είναι το πρωταρχικό μέλημα του Zerzan. Με τον ίδιο τρόπο, μας λέει αυτή τη φορά ο Πουαριέ, δεν υπάρχει «καμία αρχαιολογική απόδειξη για να στηριχθεί η θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι πρώτοι άνθρωποι εφάρμοζαν έναν τρόπο καταμερισμού της εργασίας με βάση το φύλο». Αυτό που για τον Πουαριέ δεν είναι τίποτε άλλο παρά απουσία απόδειξης, για τον Zerzan αποτελεί καθαρή απόδειξη. Αυτό που απλώς προκύπτει από αυτές τις αναφορές είναι ότι δεν μπορούμε να πούμε αν υπήρχε τέτοιος καταμερισμός. Επίσης, είναι πιθανό ότι στις πρωτόγονες κυνηγετικές ομάδες συμμετείχαν οι γυναίκες, καθώς και τα παιδιά. Το πρόβλημα έγκει-

ται στο ότι, λόγω της απουσίας αρχαιολογικών αποδείξεων, δεν μπορούμε να πούμε τίποτα.

Μέσα στα πλαίσια του φεμινισμού του, ο Zerzan σχηματίζει ακόμη μία θεωρία όσον αφορά την άμβλυση του έμφυλου διμορφισμού και, ιδιαιτέρως, την μείωση του μεγέθους των κυνόδοντων στα αρσενικά. Λέει ότι «το γεγονός ότι οι μεγάλοι κυνόδοντες στα αρσενικά εξαφανίστηκαν, ενισχύει έντονα την θέση σύμφωνα με την οποία το θηλυκό του είδους προτιμούσε τα αρσενικά που ήταν κοινωνικά και συμμετείχαν στην ομάδα».

Όμως η εξαφάνιση των μεγάλων κυνόδοντων τίποτα παρόμοιο δεν «ενισχύει» και ακόμη λιγότερο δεν το ενισχύει «έντονα». Το ότι οι κυνόδοντες εξαφανίστηκαν είναι αποτέλεσμα μιας διαδικασίας. Αξίζει να δούμε γιατί οι νέοι που τυχόν είχαν «μακριά δόντια» θα ήταν λιγότερο «κοινωνικοί και θα συμμετείχαν λιγότερο στις κοινωνικές συναναστροφές» απ' ό,τι οι άλλοι και, κυρίως, ότι το να είσαι κοινωνικός και να συμμετέχεις προκαλούσε μείωση του μεγέθους των δοντιών. Πάρα πολλοί άνθρωποι «κοινωνικοί και συμμετοχικοί» έχουν ακόμη και σήμερα «μακριά δόντια». Όμως αυτό γίνεται, λέει ο Zerzan, γιατί ανάμεσα στους πρώτους ανθρώπους το θηλυκό «δεν έχει αυτήν την επιλογή». Ένα από τα αποτελέσματα της γυναικείας απελευθέρωσης στην παλαιολιθική εποχή θα ήταν να κοντύνουν τα δόντια στα νεαρά αρσενικά. Αυτό είναι αρκετά μπερδεμένο, όμως αποκαλύπτει, κυρίως, την εικόνα που έχει ο Zerzan, όντας αμερικάνος φεμινιστής, για τον «πόλεμο των φύλων» και την προβολή αυτής της εικόνας στην μελέτη της προϊστορίας. Επιπλέον, παρόλο που ο σκοπός μας δεν είναι να πραγματευθούμε αρχαιολογικές απόψεις, θα σημειώσουμε απλώς πως μια άλλη άποψη, κοινώς παραδεκτή, θεωρεί ότι η μείωση του

μεγέθους της οδοντοστοιχίας οφείλεται εκείνη την εποχή στην παράταση του σταδίου της παιδικής και εφηβικής ηλικίας. Το ότι το παιδί παραμένει περισσότερο χρόνο υπό την προστασία των ενηλίκων, τού επιτρέπει να αποκτήσει τις τεχνικές και περίπλοκες δεξιότητες που απαιτούν οι εργασίες της λίθινης εποχής και αρχίζει να φροντίζει με καθυστέρηση για τις διατροφικές του ανάγκες, πράγμα που –με την πάροδο των γενεών– ανακόπτει την αύξηση του μεγέθους της οδοντοστοιχίας του. Αυτή η θεωρία είναι εξίσου βάσιμη με αυτή της άμεσης επιλογής από τις γυναίκες. Είναι, όμως, λιγότερο θεαματική, λιγότερο φεμινιστική και, πάνω απ'όλα, τείνει να αποδείξει ότι η κοινωνική οργάνωση σε εκείνους τους μακρινούς καιρούς είχε ήδη φτάσει σε έναν τέτοιο βαθμό περιπλοκότητας, που η ύπαρξη εξειδικευμένων γνώσεων είναι πλέον απαραίτητη. Η παραδοσιακή άποψη της επιλογής από τις γυναίκες χρησιμοποιείται, λοιπόν για να συγκαλύψει το «πρόβλημα» μιας περίπλοκης κοινωνικοποίησης από τις απαρχές της ανθρωπότητας.

Σ' αυτό το στάδιο της ανάλυσης του ζερζανικού κειμένου, μπορεί να δει κανείς πολύ καθαρά ότι ακόμα και αν χρονολογήσουμε την ανθρωπότητα έως τους αρχαιότερους αντιπροσώπους της, δεν θα καταφέρουμε να αποδείξουμε την «καλή» ανθρωπότητα που αυτός αναζητά, για έναν πολύ καλό λόγο. Χωρίς να τη βρίσκει, την προτείνει με διάφορα μέσα, ουσιαστικά ρητορικής φύσης, καθώς και με την απόκρυψη των πληροφοριών που θεωρεί αναμφισβήτητες.

Δεν ισχυριζόμαστε πως οτιδήποτε προτείνει είναι αναληθές. Λέμε ότι επιδιώκει να σχηματίσει μια ομοιόμορφη, αργισιό εικόνα της ζωής του προϊστορικού ανθρώπου, βασισμένη στις προβολές της ιδεολογίας του. Πράγμα που εί-

ναι επικίνδυνο όταν μελετά κανείς άλλους πολιτισμούς, ακόμα περισσότερο δε στις περιπτώσεις πολιτισμών που είναι τόσο απομακρυσμένοι στο χρόνο και για τους οποίους διαθέτουμε τόσες λίγες πληροφορίες, όπως ο Παλαιολιθικός πολιτισμός, τον κίνδυνο δηλαδή να προβάλλει κανείς τον πολιτισμό του στους άλλους λαούς, ο Ζερζάν τον θέτει ως μέθοδο. Αυτή η έμφυτη τάση όλων των επιστημών του ανθρώπου, από την οποία καμιά επιστήμη δεν θα μπορούσε ποτέ να απαλλαχτεί (ο άνθρωπος πέρα από αντικείμενο μελέτης είναι ταυτόχρονα υποκείμενο πολιτισμού με τους όρους του οποίου συζητά), απαιτεί την μεγαλύτερη δυνατή σύνεση. Ο πλέον σίγουρος τρόπος για να κάνεις λάθος, είναι όταν ανεξαρτήτως πραγματικότητας, ισχυρίζεσαι την άποψή που έχεις ήδη σχηματίσει. Δεν λέμε ότι είναι λάθος να ρισκάρει κανείς ή ότι πρέπει να εξαλειφθεί κάθε ίχνος διαίσθησης. Ένας μεγάλος αριθμός ανακαλύψεων είναι καρπός μιας πρώτης διαίσθησης. Ωστόσο, ξεκινώντας κανείς από συγκεκριμένα στοιχεία, διατυπώνει κάποιες υποθέσεις και αν αυτές αποδειχθούν, τότε μπορεί να καταλήξει ακόμα και σε μια θεωρία. Ο Ζερζάν όμως δεν προσεγγίζει μέσα από τη θεωρία, από τη στιγμή που γι' αυτόν οι υποθέσεις είναι ήδη η απάντηση. Κάνοντας το αυτό δε, δεν μπορεί να «κάνει λάθος». Αυτό που κάνει είναι ακόμα χειρότερο. Χειραγωγεί σκόπιμα κάποιες πληροφορίες. Με μια λέξη, ψεύδεται, που σημαίνει ότι επιθυμεί να εξαπατά τους άλλους.

Οι περιπτώσεις που εξετάσαμε, η σχετική με το κυνήγι και αυτή με τον έμφυλο διαχωρισμό των καθηκόντων δεν είναι παρά λεπτομέρειες τελικά στη ζερζανική ιδεολογία. Στον «Πρωτόγονο του Μέλλοντος» εκφράζεται μια θέση που συναντά κανείς σε όλα του τα άρθρα και η οποία δείχνει να είναι η κεντρική θέση (βλ. «Σ.Α») της αδέξι-

ας ιστορικής ανακατασκευής που κάνει. Τη θέση αυτή την εκφράζει στη σελ. 23 του «Πρωτόγονου του Μέλλοντος»: «Μου φαίνεται εύλογο ότι η νοημοσύνη διαποτίστηκε από τις επιτυχίες και τις ικανοποιήσεις του κυνηγού-συλλέκτη. Η ύπαρξη είναι η ίδια η αιτία της έντονης απουσίας της “προόδου”. Ο καταμερισμός της εργασίας, η εξημέρωση, η συμβολική κουλτούρα – μέχρι πρόσφατα τα είχαν αποδεδειγμένα αρνηθεί όλα αυτά». Μπορούμε να θαυμάσουμε ακόμα μια φορά τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί τη γλώσσα, την οποία και καταγγέλλει αλλού ως εργαλείο κυριαρχίας. Για άλλη μια φορά η υπόθεση γίνεται τελικά συμπέρασμα. Από το «φαίνεται εύλογο» περνάμε στο «απόδειξη». Ανάμεσα στα δύο δεν υπάρχει τίποτε άλλο, μόνο το σημείο που διαχωρίζει τη μια φράση από την άλλη, μόνο το κενό μιας σκέψης που αερολογεί. Η μοναδική σκιά επιχειρήματος που παραθέτει προκειμένου να στηρίξει την κεντρική του θέση, τη θέση της συνειδητής άρνησης της προόδου από την ανθρωπότητα, είναι ότι: 1) οι άνθρωποι της Παλαιολιθικής εποχής υπήρξαν το ίδιο «ευφυείς» με μας, και παρόλο που διέθεταν τα διανοητικά μέσα για αυτήν την πρόοδο, 2) αυτή η πρόοδος δεν πραγματοποιήθηκε για περισσότερο από δύο εκατομμύρια χρόνια. Είναι παρόλα αυτά, «αποδεδειγμένο», ότι οι άνθρωποι αρνήθηκαν αυτήν την πρόοδο. Όπως μπορεί να υποπτευθεί κανείς, τα πράγματα είναι λίγο πολυπλοκότερα από αυτό. Δεν χρειάζεται εξάλλου να κατέχει κανείς λεπτομερή γνώση του πεδίου της προϊστορίας προκειμένου ν’ αντιληφθεί πού χωλαίνει αυτός ο «συλλογισμός». Όχι επειδή η αφετηρία είναι τόσο παράλογη: εξάλλου, γιατί όχι; Μόνο που χρειάζεται να μπορείς να το αποδείξεις. Πώς μπορούμε να αποδείξουμε αυτή τη θέση; Πολύ απλά με τις αρχαιολογικές ανακαλύψεις και τους

συλλογισμούς αυτών των ανακαλύψεων, από τη στιγμή που δεν διαθέτουμε άλλα μέσα να αποδείξουμε οτιδήποτε γι' αυτήν την περίοδο.

Ας προτείνουμε λοιπόν ένα πρόβλημα. Προκειμένου να είμαστε σε θέση να μιλάμε για «άρνηση», είναι απαραίτητο ο άνθρωπος ή η ομάδα στην οποία αναφερόμαστε να έχουν γνώση αυτού που αρνούνται. Αρνείται κανείς αυτό που του «προτείνεται», αυτό που του παρουσιάζεται. Μπορεί κανείς, για παράδειγμα, να μιλά για άρνηση των αργαλειών από τους Άγγλους εργάτες της υφαντουργίας το 1830. Έτσι, για να γίνει λόγος για άρνηση της γεωργίας και της εκτροφής ζώων από τους Παλαιολιθικούς ανθρώπους, σημαίνει ότι αφού εμφανίστηκε αυτή η πρακτική, δοκιμάστηκε και μετά απορρίφθηκε. Για να αποδειχτεί αυτή η θέση λοιπόν, θα έπρεπε να έχει βρεθεί μια τοποθεσία όπου εγκαταλείπονται απότομα από τους ανθρώπους οι πρακτικές κτηνοτροφίας και γεωργίας, για να συνεχίσουν την κυνηγοσυλλεκτική τους ζωή. Σ' αυτήν την περίπτωση θα μπορούσαμε να μιλάμε για «άρνηση». Μέχρις στιγμής όμως δεν έχει ανακαλυφθεί μια τέτοια τοποθεσία. Αν είχε βρεθεί κάτι τέτοιο, ο Ζερζάν θα την τόνιζε ενθουσιασμένος και θα είχε δίκιο. Δεν συμβαίνει έτσι όμως. Στην πραγματικότητα, από τη στιγμή που οι άνθρωποι εξάσκησαν την γεωργία και την κτηνοτροφία, δεν πήγαν ποτέ προς τα «πίσω». Υπάρχουν περιπτώσεις, στην αρχή της νεολιθικής περιόδου, όπου εγκαταστημένοι άνθρωποι κυνηγούσαν και συνέλεγαν καρπούς ταυτόχρονα, οι ομάδες αυτές όμως εξελίχθηκαν αποκλειστικά γεωργικά και, εξ όσων γνωρίζουμε, δεν κατέστρεψαν τη «μόνιμη» κατοικία τους, τα χωράφια τους και επέστρεψαν πίσω στη νομαδική τους ζωή. Αυτή θα έπρεπε να είναι η πορεία σκέψης του Ζερζάν: από μια αρχική υπόθεση,

στην αναζήτηση συγκεκριμένων στοιχείων, αρθρωμένων σε μια λογική διαδικασία, που επιτρέπει την επιβεβαίωσή της. Όσο δεν υπάρχουν στοιχεία που να την αποδεικνύουν, μια υπόθεση είναι μόνο μια υπόθεση: μια καθαρά θεωρητική ματιά, που μπορεί να είναι γόνιμη ή αντίθετα να μην ισχύει. Για την ώρα, η υπόθεση του Ζερζάν δεν ισχύει. Δεν τον μεμφόμεστε που έθεσε το θέμα, δεν λέμε ότι δεν θα αποδειχτεί ποτέ. Ισχυριζόμαστε ότι εισέρχεται στην περιοχή μιας ψευδούς και ιδεολογικής πρακτικής για να προωθήσει μια υπόθεση ως «απόδειξη» ενώ δεν υπάρχει το παραμικρό ίχνος στοιχείου που να την στηρίζει.

Ο Ζερζάν θα ανακάλυπτε μια άλλη διαδρομή για να αποδείξει την υπόθεσή του (ευκαιρίας δοθείσας, είναι αρκετά δυσφημιστικό για τον ίδιο να αναγκαζόμαστε να το κάνουμε εμείς αντί γι' αυτόν). Υπάρχουν περιοχές, ακόμα και σήμερα, όπου οι κυνηγοί-συλλέκτες είναι αναμειγμένοι σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό με εγκατεστημένους αγρότες. Μπορούμε να μιλήσουμε για παράδειγμα για συγκεκριμένους Βουσμάνους της Αφρικής, για τους οποίους οι εθνολόγοι ερευνητές αποκάλυψαν ότι βρίσκουν τη γεωργία «άχρηστη ή εξαντλητική». Θα υπήρχε λοιπόν μια «άρνηση» με την πλήρη γνώση των δεδομένων. Παρόλα αυτά, για να γνωρίζουμε, αυτοί οι Βουσμάνοι ουδέποτε έχουν περάσει από κάποια γεωργική φάση, την οποία απέρριψαν «εκ των έσω». Θα ισχυριζόμασταν ότι, σύμφωνα με αυτήν την άποψη, απέρριψαν πάνω απ' όλα έναν τρόπο ζωής εξωτερικό ως προς την κουλτούρα τους. Αξίζει να αναφερθεί σχετικά μ' αυτό το θέμα ότι αν οι νομάδες δεν εγκαθίστανται, ούτε και οι εγκατεστημένοι γίνονται νομάδες. Τι επιχειρήματα θα είχαν οι αγρότες να δώσουν για να δικαιολογήσουν τη δική τους «άρνηση» της κατάστασης του κυνηγού-συλλέκτη; Ο Ζερ-

ζάν θα ισχυριζόταν χωρίς αμφιβολία ότι έχουν ήδη πληγεί από αλλοτριωμένη κουλτούρα, και ότι είναι ανίκανοι να επιστρέψουν σε μια «καλή» ανθρωπότητα. Μπορεί να ισχύει αυτό, όμως δεν διαθέτουμε τα μέσα να υπολογίσουμε το βαθμό της αλλοτρίωσης ενός πολιτισμού σε σχέση με έναν άλλο, ούτε καν να γνωρίζουμε αν η σύλληψη της αλλοτρίωσης αρμόζει σ' αυτήν την περίπτωση. Αυτό που έχει σημασία σ' αυτό το σενάριο είναι ότι οι ομάδες δείχνουν να είναι «αδιαπέραστες» η μία από την άλλη και ότι η «άρνηση» των εγκατεστημένων ανθρώπων να «επανανομαδοποιηθούν» υποδεικνύει ότι «προτιμούν» τη δική τους κουλτούρα από το να υιοθετήσουν ένα ριζικά νέο τρόπο ζωής, παρά την ικανοποίηση που θα μπορούσε να τους δώσει σε ατομικό επίπεδο. Η κουλτούρα της εγκατάστασης από τη στιγμή που θα σχηματιστεί, δεν εγκαταλείπεται ποτέ, όσο και αν διαρκεί η προκατάληψη από τα άτομα που μετέχουν σ' αυτή. Εξάλλου, ο Ζερζάν γνωρίζει αυτήν την περίπτωση επαφής μεταξύ των εγκατεστημένων ομάδων και των κυνηγών-συλλεκτών, από τη στιγμή που τσιτάρει το παράδειγμα των εγκατεστημένων ανθρώπων που καταφεύγουν σε βοήθεια των κυνηγών-συλλεκτών για να τους προσελκύσουν σε καιρούς έλλειψης τροφής. Δεν αντλεί κάποιο συμπέρασμα παρόλα αυτά όσον αφορά τη θέση του περί «άρνησης», είτε αυτό έχει να κάνει με την προσπάθεια απόδειξης ή αμφισβήτησής της. Ουσιαστικά, ο Ζερζάν δεν αντλεί κάποιο συμπέρασμα, από τη στιγμή που το συμπέρασμα είναι καρπός της λογικής και δείχνει να είναι αλλεργικός σε κάθε λογική. Ικανοποιείται να τσιτάρει τα συμπεράσματα των άλλων ή τουλάχιστον τα συμπεράσματα που τον ευχαριστούν περισσότερο.

Με το πέρασμα στη Νεολιθική εποχή παρατηρεί κανείς

μια πραγματική «επανάσταση», όπως είθισται να λέγεται. Θα μπορούσαμε να κάνουμε λόγο εξίσου, με ένα λιγότερο υπαινικτικό τρόπο, για μια γιγαντιαία ρήξη. Ένας τρόπος ζωής που παρέμεινε σταθερός, πάνω κάτω, για 2.5 εκατομμύρια χρόνια, μετασχηματίζεται απότομα σ' έναν άλλο τρόπο ζωής που, ακολουθώντας την εξέλιξη του, καταλήγει να γίνεται ριζικά διαφορετικός. Όλα αυτά δεν έγιναν φυσικά μέσα σε μια μέρα, η ταχύτητα όμως της προόδου της νεολιθικής ρήξης, συγκρινόμενη με τη «βραδύτητα» της παλαιολιθικής, είναι σχεδόν ραγδαία. Τρεις με τέσσερις χιλιάδες χρόνια ήταν αρκετά για να τη γενικεύσουν.

Ο Ζερζαν επισημαίνει, παραθέτοντας τον Binford, ότι «το ερώτημα που πρέπει να τεθεί δεν είναι για ποιο λόγο η γεωργία δεν αναπτύχθηκε παντού αλλά πολύ περισσότερο για ποιο λόγο αναπτύχθηκε εξ αρχής». Και πράγματι αυτό είναι το ερώτημα που ο ιδεολόγος μας αποφεύγει προσεκτικά ν' απαντήσει. Προκειμένου να το πράξουμε εμείς χρειάζεται ν' αφήσουμε κατά μέρος το ξεκάθαρα αρνητικό ζήτημα της «άρνησης» και να υπεισέλθουμε στις λεπτομέρειες, γνωρίζοντας πως όταν έχουμε να κάνουμε με αμφισβήτηση και δυσκολίες «ο διάλογος κρύβεται στις λεπτομέρειες». Θα οφείλαμε να ξεκινήσουμε από τους κλιματικούς παράγοντες, τη δημογραφία, από την ίδια τη δομή των προ-νεολιθικών κοινωνιών και ένα πλήθος ακόμα στοιχείων όχι και τόσο ποιητικών για να πούμε την αλήθεια. Είναι αξιοσημείωτο και πρέπει ν' αναφερθεί ότι το πέρασμα στη Νεολιθική εποχή παραμένει μυστηριώδες για τη σύγχρονη γνώση. Ως συνήθως, υπάρχουν μόνο θεωρίες.

Υπάρχει μια θεωρία κλιματικής αλλαγής που τροποποίησε έντονα το ανθρώπινο περιβάλλον και ανάγκασε τους

ανθρώπους «να προσαρμοστούν» στην άσκηση της γεωργίας. Μπορεί να αντιτείνει κανείς σε αυτή τη θεωρία ότι κατά τη διάρκεια των τελευταίων τριών εκατομμυρίων ετών, έχουν γίνει τόσες κλιματικές αλλαγές αυτού του είδους που θα επέτρεπαν δεκαπέντε νεολιθικές επαναστάσεις, που όμως τελικά δεν συνέβησαν.

Έχουμε ενδιαφέροντα στοιχεία στη διάθεσή μας σχετικά με τη σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον του. Από την Αχελαία εποχή ακόμα (πριν από περίπου 400.000 με 300.000 χρόνια στο μεταίχμιο του *homo erectus* και του αρχαϊκού *sapiens*, κατά τη διάρκεια των παγετώνων Riss), παρατηρείται αντίστοιχη πρόοδος στο μέγεθος των εργαλείων (ο περίφημος αμφίστομος χειροπέλεκυς της Αχελαίας εποχής στον οποίον ο Zerzan κάνει ιδιαίτερη μνεία), είτε αυτά συναντώνται στην Ευρώπη, είτε στην Αφρική, είτε στην Εγγύς Ανατολή. Αυτό λοιπόν υποδηλώνει ότι μιλάμε για μια κουλτούρα που εξελίσσεται παρόμοια, ανεξαρτήτως των περιορισμών που επιβάλλει το φυσικό περιβάλλον.

Η διαβόητη «αρμονία με τη φύση» κατά συνέπεια τίθεται υπό αμφισβήτηση. Το φυσικό περιβάλλον στην πραγματικότητα δεν δείχνει να έχει την παραμικρή επίδραση στις Παλαιολιθικές κουλτούρες, ακόμα και στην περίπτωση που αυτές οι κουλτούρες δεν έχουν συνολική επίδραση, όπως στη νεολιθική περίπτωση, στο φυσικό τους περιβάλλον. Η «ρήξη» όμως, τουλάχιστον ως τάση, θεωρείται λίγο-πολύ δεδομένη. Αυτό συμβαίνει γιατί η ανθρώπινη εξέλιξη εξαρτάται εξ αρχής από την ίδια την κοινωνική της δομή παρά από την επίδραση του φυσικού περιβάλλοντος.

Είναι εξίσου μεγάλης σημασίας να τονίσουμε ότι σ' αυτά τα πλαίσια, οι ιδέες του Μαρξ πάνω στην «κυριάρχη-

ση επί της φύσης» που συνεισφέρανε στη θεμελίωση της προοδευτικής ιδεολογίας του παλιού εργατικού κινήματος, τίθενται εξίσου σε αμφισβήτηση, μ' έναν διαφορετικό τρόπο από αυτόν του Zerzan. Η κυριαρχηση επί της φύσης δεν είναι εγγεγραμμένη στη μοίρα των ανθρώπινων κοινωνιών. Όταν οι άνθρωποι δημιουργούν εργαλεία, δεν «αναζητούν να κυριαρχήσουν επί της ακίνητης ύλης», αλλά να παράγουν αυτό που οι κοινωνίες χρειάζονται. Δεν αναζητούν άμεσα να κυριαρχήσουν στο φυσικό περιβάλλον που βρήκαν, όπως ήταν αυτό κατά τη διάρκεια ολόκληρης της παλαιολιθικής περιόδου, ούτε σημαίνει ότι βρίσκονταν σε μεγαλύτερη «αρμονία» με αυτό απ' ό,τι, αργότερα, με την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς εάν δεν φοβόταν να ολισθήσει σε εικασίες τύπου Zerzan ότι το «φυσικό περιβάλλον» δεν υπάρχει για τις ανθρώπινες κοινωνίες. Οι ανθρώπινες κοινωνίες φαίνεται πως, σε κάθε περίπτωση, στοχεύουν στην αυτοσυντήρησή τους, στη διατήρηση των δομών τους παρά στην κυριαρχηση επί του περιβάλλοντος που τους περιβάλλει. Αυτό που συνέβη κατά τη νεολιθική εποχή, είναι ότι η διατήρηση των κοινωνικών δομών πέρασε μέσα από την κυριαρχία του φυσικού περιβάλλοντος, κυριαρχία που με τη σειρά της οδήγησε στη δημιουργία νέων κοινωνικών δομών. Αυτή η κυριαρχία δεν αποτέλεσε συνεπώς τον σκοπό της ανθρωπότητας (το ιστορικό της καθήκον, όπως κι εκείνο του προλεταριάτου ήταν να κάνει την επανάσταση), αλλά την συνέπεια μιας καινούριας κοινωνικοποίησης.

Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, το πέρασμα στη νεολιθική περίοδο δε θα μπορούσε να αποτελεί μια προσαρμογή στους καταναγκασμούς του περιβάλλοντος, ούτε, όπως φαίνεται να υπονοεί ο Zerzan, ένα είδος συνομωσί-

ας του Πνεύματος της Κυριαρχίας εναντίον του Πνεύματος της Ελευθερίας, αλλά μια μετάλλαξη που συνδέεται με την τροποποίηση της ίδιας της κοινωνικής δομής. Πού μπορούμε να αποδώσουμε αυτήν την τροποποίηση; Ο πιθανότερος παράγοντας ίσως να είναι ένας εσωτερικός κοινωνικός παράγοντας, που είναι όμως και «φυσικός» (παρόλο που χρειάζεται ίσως σοβαρή συζήτηση της «φυσικής» πτυχής αυτού του παράγοντα όσον αφορά τις ανθρώπινες κοινωνίες): συγκεκριμένα, η δημογραφική αύξηση.

Είναι γνωστό πως οι κοινωνίες των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών, όταν οι εσωτερικές εντάσεις ή η πίεση προς το περιβάλλον δυναμώνουν, «διασπώνται» για να σχηματίσουν μια νέα ομάδα. Μπορεί να φανταστεί κανείς πως στη δεδομένη περίοδο που η δημογραφία έγινε τόσο σημαντική ώστε να επιτρέψει αυτή τη «διάσπαση», η εξέλιξη προς την οικιστική εγκατάσταση υποδείχθηκε ως η καλύτερη δυνατή λύση. Η κατασκευή των «μόνιμων» εγκαταστάσεων, η πρώτη εμφάνιση των «ιδιωτικών» οίκων, επέτρεψε τις εντάσεις μέσα στην ομάδα να περιοριστούν, χωρίς να χρειάζεται η καταφυγή στη «διάσπαση», που είχε γίνει μια προβληματική κατάσταση.

Αμέσως συνάγεται απ' αυτή τη θέση ότι οι άνθρωποι, αρχικά εγκαταστάθηκαν και ότι πολύ αργότερα άσκησαν την κτηνοτροφία και τη γεωργία. Αυτό μπορεί να υποστηριχθεί με τη βοήθεια της αρχαιολογίας, χάρη στα ευρήματα του Natoufian, στην ευρύτερη περιοχή της Συρίας-Παλαιστίνης, που χρονολογούνται πίσω στα 10.000 χρόνια, στις αρχές της Νεολιθικής περιόδου. Οι κάτοικοι της Natoufian κατασκεύαζαν μόνιμες κατοικίες, δεν συνήθιζαν να εξασκούν όμως, τουλάχιστον στις αρχές της εγκατάστασής τους, ούτε τη γεωργία ούτε την κτηνοτροφία. Στην πραγματικότητα, ακόμα κατέφευγαν κυ-

ρίως στην τροφосуλλογή και σ' ένα μικρότερο βαθμό στο κυνήγι. Το χωριό όμως έγινε το ουσιαστικό τους ορμητήριο. Ήταν ακόμη κυνηγοί-τροφосуλλέκτες, εγκατεστημένοι όμως. Από τη στιγμή που τρέφονταν βασικά με άγρια δημητριακά, μπορεί να υποθέσει κανείς ότι η αποθήκευση αυτών των καρπών σε μόνιμους χώρους έκανε τη γεωργία πραγματοποιήσιμη. Μπορεί εξίσου να συνάγει ότι σ' ένα τέτοιο χωριό πλησίασαν όλων των ειδών τα ζωντανά, μερικά εκ των οποίων ίσως να αυτοεξημερώθηκαν σιγά-σιγά.

Όπως και να έχει, αυτού του είδους τα ευρύματα φαίνεται να επιβεβαιώνουν την άποψη ότι η εγκατάσταση προκλήθηκε από την τροποποίηση συγκεκριμένων κοινωνικών δομών, μια «επανάσταση» που επήλθε από τον κίνδυνο που αντιμετώπισαν οι ανθρώπινες κοινωνίες από την ανικανότητά τους να αναπαράγουν την προηγούμενη κοινωνικοποίηση. Παραδόξως, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η Νεολιθική περίοδος εμφανίστηκε εξαιτίας της προσπάθειας της παλαιολιθικής κοινωνίας να αυτοδιαφυλλαχθεί. Η νεολιθική επανάσταση υπήρξε το πρώτο όργανο αυτής της καινούργιας κοινωνικοποίησης, που επέφερε τις συνέπειες που γνωρίζουμε.

Όπως και να έχει, έχουμε αυτό το μοντέλο και η αξία του έγκειται στο ότι διαθέτει το πλεονέκτημα να μπορεί να αποδείξει ότι βρίσκεται πολύ μακριά από τη θέση περί «αρνήσεως» του Ζερζαν.

Θ' αφήσουμε τον Πρωτόγονο του Μέλλοντος για ν' ασχοληθούμε εν συντομία με την άλλη συλλογή άρθρων του Ζερζαν, με τίτλο *Σχετικά με τις πηγές της Αλλοτριώσης* [στο εξής Σ.Α]. Η ιδεολογία του Ζερζαν, κατά κύριο λόγο στηρίζεται στον τρόπο με τον οποίο έχει συλλάβει τον πρώτο καιρό της ανθρωπότητας. Έχουμε αποδείξει, αρκετά

ξεκάθαρα, ότι αυτή η σύλληψη είναι έωλη, ότι είναι μεροληπτική, και ότι η κεντρική θέση περί «άρνησης» δεν στηρίζεται πουθενά. Σ' αυτήν την περίπτωση τι μένει από τον *Πρωτόγονο του Μέλλοντος*; Όχι και πολλά. Οτιδήποτε περιέχεται σ' αυτό στηρίζεται στο βιβλίο του Marshal Sahlins, *Stone Age Economics*². Θα κερδίσει κανείς πολλά περισσότερα διαβάζοντας αυτό το έργο.

Για να αποδομήσει κανείς τον *Πρωτόγονο του Μέλλοντος*, δε χρειάζεται να είναι ειδικός στην προϊστορία, ούτε πουθενά αλλού. Δίχως πρότερες γνώσεις, ήταν αρκετή για εμάς δουλειά μιας εβδομάδας, λίγο λογική καθώς και ένα βιβλίο αναφοράς, η *Εισαγωγή στην Προϊστορία*, του G. Camps, συνοδευόμενη από το *Λεξικό της Προϊστορίας*, του Leroi-Gourhan³. Ο Zerzan, κατά πάσα πιθανότητα στηρίχθηκε στο γεγονός ότι κανείς δεν θα το έκανε. Δηλαδή βασίστηκε στην άγνοια και στην έλλειψη περιέργειας των αναγνωστών του. Στηρίχθηκε τελικά στο γεγονός ότι ο λόγος του θα γινόταν πιστευτός. Αυτή η νοοτροπία αποτελεί κατάντια του έσχατου επιπέδου προπαγάνδας.

Οι Πηγές της Αλλοτρίωσης: ένα ιδεολογικό μίγμα

Προτού στραφούμε στο «περιεχόμενο» της ζερζανικής ιδεολογίας, ας δούμε λίγο τη μορφή της. Το πρώτο πράγμα που παρατηρεί κανείς ρίχνοντας μια ματιά στα βιβλία του, είναι ο όγκος των αποσπασμάτων που παραθέτει. Έτσι, στο *Σχετικά με τις πηγές της Αλλοτρίωσης* βρίσκουμε κοντά στα 300, όπερ σημαίνει σχεδόν τρεις παραθέσεις

2 Σ. τ. Μ: *Αίθνη Εποχή, Εποχή Αφθονίας, Η Οικονομική της Αίθνης Εποχής*. Το πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου υπάρχει σε ελληνική μετάφραση του Θανάση Κουραβέλου, στον συλλογικό τόμο *Κοινωνίες Μοιράσματος*, Πολιτισιακές Εκδόσεις, Αθήνα, 2009.

3 Σ. τ. Ε: Στα ελληνικά κυκλοφορεί το πλήρως καταποιοτικό έργο του, *Το Έργον και η Ομοψία Τών Ανθρώπων*, Μ.Ι.Ε.Τ, μίφρ. Άγγελος Ελεφάντης, 2000.

ανά σελίδα. Όταν κάποιος χρησιμοποιεί έναν τέτοιο όγκο παραθέσεων, είτε είναι υπερβολικά επιμελής είτε θέλει να εντυπωσιάσει τον αναγνώστη με τις γνώσεις του, ώστε να δώσει μια εικόνα βαθιάς εξοικείωσης με ένα πλήθος γνώσεων που του επιτρέπουν να γνωρίζει περισσότερα από εκείνον, να έχει δηλαδή τον τελευταίο λόγο. Συναντούμε εδώ εκείνον το χαρακτήρα που τοποθετεί έναν τοίχο ανάμεσα σ' αυτόν και τον αναγνώστη του, οχυρώνεται πίσω από αυτόν για να αποφύγει να φανερωθεί, ώστε να κυριαρχήσει επί του άλλου με τη βοήθεια του εργαλείου της γνώσης, που το χρησιμοποιεί σαν ρόπαλο.

Ο Zerzan κάνει χρήση αυτών των παραθέσεων για να δώσει στον, κατά τ' άλλα, ασύνδετο λόγο του μια επιστημονική χροιά. Εκτός αυτού, χρησιμοποιεί τους συγγραφείς που παραθέτει, όπως ο εγγαστρίμυθος τις μαριονέτες του: τη μια στιγμή εμφανίζονται, λένε ό,τι τις βάζει να πουν και μετά εξαφανίζονται. Οι συγγραφείς που παρατίθενται κατά αυτόν τον τρόπο παρουσιάζουν το πλεονέκτημα της αξιοπιστίας. Από τη στιγμή που το είπε ο τάδε, δεν έχει νόημα να το συζητάμε. Ποτέ δεν αναφέρει πού στοχεύουν οι συγγραφείς, οι παραθέσεις είναι πάντοτε έξω από τα συμφραζόμενά τους και πάνω απ' όλα, έξω από οποιασδήποτε μορφής διάλογο με τους συγγραφείς τους. Ο Zerzan δεν κάνει ποτέ διάλογο, δεν αποδεικνύει ποτέ τίποτε, επιδεικνύει μόνο λέξεις.

Στην αρχή του βιβλίου, «διακηρύττει αμέσως ένα στόχο και μια στρατηγική: η τεχνολογική κοινωνία μπορεί να καταστραφεί (και να αποφευχθεί η ανακύκλωσή της) μόνο εάν ακυρωθούν ο χρόνος και η ιστορία». Σίγουρα, το σχέδιο είναι τεράστιο. Ο άνθρωπος δεν στερείται φιλοδοξιών, κανείς δεν θα μπορούσε να τον κατηγορήσει για κάτι τέτοιο. Τι σημαίνει ακριβώς όμως κάτι τέτοιο;

Σκοπεύει να το πράξει μόνος του ή μαζί με άλλους; Και ποιοι θα είναι αυτοί; Δεν γνωρίζουμε. Ούτε έχουν αναπτυχθεί ιδιαίτερα αυτή η πρόθεση και αυτή η στρατηγική. Είναι αρκετά απογοητευτικό, είναι ωστόσο αρκετό για να κρατά δεμένη τη ζερζανική σαλάτα: μιλάει για κάτι, μετά περνάει σε κάτι άλλο προκειμένου να κάνει ένα συνδυασμό ιδεών, συνδυασμός που οδηγεί κάπου αλλού στη συνέχεια και ούτω καθεξής. Μέθοδος που φυσιολογικά οδηγεί σε κύκλους, συνεχίζοντας με παράθεση πάνω στην παράθεση, και παρατήρηση πάνω στην παρατήρηση και στο τέλος του κειμένου δεν έχει γίνει ούτε ένα βήμα, για ένα και μόνο λόγο: Τα πάντα βρίσκονταν ήδη εκεί, από την αρχή. Και καθώς δεν θέτει τίποτε υπό αμφισβήτηση, όλα παραμένουν ως έχουν. Εξ' όσων γνωρίζουμε, κάτι τέτοιο αποτελεί τον ίδιο τον ορισμό της «πραγματοποίησης», μια μαρξιστική έννοια την οποία χρησιμοποιεί ο ίδιος αφειδώς. Ο Zerzan κάνει κύκλους μέσα στη νύχτα, χάνοντας το χρόνο του, ενώ θα μπορούσε να τον σπαταλά κάνοντας άλλα πράγματα.

Αυτή η απουσία μεθόδου, αποτελεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό της ιδεολογίας του. Είναι ζήτημα μιας ιδεολογίας άρνησης της λογικής, όπως «η αλλοτριωμένη συνείδηση», που αναφέρει παραθέτοντας τους Horkheimer και Adorno: «Ακόμα και η αφαιρετική μορφή της επιστήμης εκφράζει ιεραρχία και εξαναγκασμό (Σ. Α., σελ. 46).» Γιατί όχι; σ' αυτήν την περίπτωση όμως γιατί τόσες παραθέσεις επιστημονικής προέλευσης; Τον Zerzan δεν τον ενοχλεί η χρησιμοποίηση των επιστημονικών ανακαλύψεων όταν τον βολεύει, αλλά απαρνείται την επιστημονική μέθοδο ως «υπερβολικά περιοριστική» ή «αντιφυσική». Ως προς αυτό, μοιάζει με όλους τους άλλους καταναλωτές, που θέλουν τα σούπερ μάρκετ χωρίς τρελές αγε-

λάδες, ηλεκτρισμό σε όλα τα δωμάτια χωρίς τον κίνδυνο των πυρηνικών σταθμών και την παραλιά κοντά στο σπίτι χωρίς πετρελαιοκηλίδες.

Η λογική και η αφαίρεση μπορεί να είναι ατελή εργαλεία και σίγουρα διαποτισμένα από την ιδεολογία του πολιτισμού μας, δυστυχώς για εμάς όμως, είναι τα μόνα που έχουμε στη διάθεσή μας. Χωρίς αυτά τα εργαλεία, αυτές τις μεθόδους, δε θα γνωρίζαμε τίποτε για τις συνθήκες ζωής των πρώτων ανθρώπων και ο Zerzan θα ήταν καταδικασμένος να σιγεί, πράγμα που ολοφάνερα δεν είναι μέσα στις φιλοδοξίες του. Εξάλλου, κανείς δεν τον εμποδίζει να κάνει κάτι τέτοιο.

Όπως όλοι οι καταναλωτές, ο Zerzan επιθυμεί να «ζήσει το παρόν», στο «πολύχρωμο κίνημα της ζωής». (Προσπαθήστε να επαναλάβετε αυτά τα λόγια τρεις φορές χωρίς διακοπή και χωρίς να γελάσετε: «Το πολύχρωμο κίνημα της ζωής»). Αυτό το «πολύχρωμο κίνημα» παραπέμπει περισσότερο στα video clips του MTV. Στην καλύτερη περίπτωση φέρνει στο νου μερικούς χίπηδες με πολύχρωμες μπαντάνες που τρέχουν χαρούμενοι με φόντο το Μικρό σπίτι στο λιβάδι, καταλήγοντας να τσακιστούν πάνω στο φόντο.

Η έλξη του Zerzan για τον αυθορμητισμό των χίπηδων, επιβεβαιώνεται και από τον ίδιο στη σελίδα 20 του Σ. Α, «Ευτυχώς, στη δεκαετία του '60 πολλοί ξεκινούσαν να ξεμαθαίνουν να ζουν μέσα στην ιστορία, όπως μαρτυρά η απόρριψη των ρολογιών χειρός, η χρήση ψυχεδελικών ναρκωτικών, και, παραδόξως ίσως, το μονολεκτικό σλόγκαν των Γάλλων εξεγερμένων του Μάη του '68, «Γρήγορα!»».

Πρέπει μήπως να γράψουμε εμείς για λογαριασμό του σχετικά με την εισαγωγή των ναρκωτικών από πλευράς

των αμερικάνικων μυστικών υπηρεσιών στα πανεπιστήμια; Πρέπει να επαναφέρουμε στη μνήμη μας την καταστροφή των πολυδιαφημισμένων «κινήματων νεολαίας» των '60s, που δεν είχαν ως αποτέλεσμα παρά τη δημιουργία μιας νέας τάξης καταναλωτών και συνεπώς το άνοιγμα νέων αγορών μέσα στα πλαίσια του μεταφορντισμού, ενώ κρατούσαν την κοινωνία σε κατάσταση πνευματικής μωρίας σε μακροχρόνια βάση; Και αυτό το «Γρήγορα!» του '68, τι άλλο είναι παρά η διαφήμιση της εξαντλημένης υπομονής των καταναλωτών των φαστφουντάδικων, των videoclips, και της σκέψης που αναφέρθηκε προηγουμένως με ολίγη από σάλτσα Zerzan;

Ο Zerzan θα ήθελε να μας κάνει να πιστέψουμε ότι είμαστε αλλοτριώμενοι από την αυτοκρατορία του Λόγου. Και πράγματι, ο καπιταλιστικός κόσμος κυριαρχείται από τη λογική της οικονομίας, και πιο συγκεκριμένα από τη ζωτική ανάγκη της αέναα επεκτεινόμενης αξίας του αποσπώμενου πλεονάσματος. Αυτή όμως η κυρίαρχη ορθολογικότητα εξυπηρετεί έναν κόσμο ατόμων όλο και περισσότερο διαχωρισμένων από τα εργαλεία του λόγου, από την εξαθλίωση της γλώσσας για χάρη των μήντια που την υποκαθιστούν, και τον αναλφαβητισμό που αναπτύσσεται, σε όλες τις μορφές του. Η καπιταλιστική κοινωνία μάς εξαθλιώνει όχι μόνο υλικά, αλλά και διανοητικά. Αυτό που ο Debord αποκάλεσε «απώλεια κάθε αντίστοιχης στα γεγονότα γλώσσας» είναι μια από τις όψεις της καπιταλιστικής μιζέριας, και μια από αυτές τις όψεις που εγκαθιδρύουν με τον καλύτερο τρόπο την κυριαρχία του καπιταλισμού. Πρέπει να παλέψουμε ενάντια σ' αυτή την ένδεια. Ο Zerzan κάνει έκκληση για ακόμη μεγαλύτερη πνευματική φτώχεια. Ο ίδιος αποτελεί ένα παράδειγμα αυτής της ένδειας με τα κείμενά του, που είναι ένας

μίζερος αχταρμάς προηγούμενων κειμένων, ένα αληθινό zapping της σκέψης.

Η «σκέψη» του Zerzan είναι καθαρό προϊόν της σύγχρονης αλλοτρίωσης.

Ο κομμουνισμός δεν μπορεί να είναι «πρωτόγονος».

Η ιδεολογία του Zerzan δεν είναι παρά η απότομη εμφάνιση ενός παλιού πρωτογονιστικού ρομαντισμού, που ξεκινά με τον Rousseau και ίσως ακόμα πιο πριν, με τον Montaigne (βλ. Δοκίμιο περί των Κανιβάλων⁴). Στηρίζεται στο αξίωμα ότι ο πολιτισμός μας είναι «κακός», διότι έχασε την «επαφή με τη φύση» που χαρακτηρίζει την «αυθεντικότητα» των πρωτόγονων πολιτισμών («οι Λολαντίκοι, είναι κάποια λουλούδια που φυτρώνουν στα βιβλία, όπως βάζει ο Ragnol τον Ugolin να πει»). Πρόκειται για μια νοοτροπία ανεστραμμένης αποικιοκρατίας, που θεωρεί τον πολιτισμό μας ως το μοναδικό «αληθινό» πολιτισμό, το ίδιο το κακό ενσαρκωμένο σαν να λέμε.

Είδαμε και προηγουμένως ότι η ανθρωπότητα, από την αρχή, «δεν απελευθερώθηκε από τους περιορισμούς του φυσικού περιβάλλοντος», όπως ισχυρίζεται η μαρξιστική-ωφελιμιστική σύλληψη των κοινωνιών, αλλά αναπτύχθηκε ανεξάρτητα από αυτήν την απελευθέρωση. Αυτό δεν υποδηλώνει ότι οι άνθρωποι έζησαν χωρίς δεσμά με το περιβάλλον τους, πράγμα που θα ήταν παράλογο, αλλά ότι είναι οι συμβολικές κατασκευές των ανθρωπινων κοινωνιών αυτές που καθορίζουν τη σχέση τους με το φυσικό τους περιβάλλον και όχι το αντίθετο. Σ' αυτή την περίπτωση δεν μπορεί να γίνεται λόγος για «εγγύτητα» ή «αποξένωση» από τη φύση, για οποιαδήποτε περίο-

4 Σ.τ.Ε: Μισέλ ντε Μονταίνι, Δοκίμια, ελλ. Εκδ. Εστία, μτφρ. Φίλιππος Δρακονταειδής, Βιβλίο Πρώτο, τ. 2.

δο της ανθρώπινης ιστορίας κι αν μιλάμε, παρά μόνο για διαφορετικούς τύπους σχέσεων που οι άνθρωποι διατηρούν με το περιβάλλον στις κοινωνίες τους, για τον τρόπο ζωής τους με την ευρεία έννοια του όρου.

Το να παρουσιάζεται η ζωή των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών «περισσότερο» φυσική από εκείνη των εγκατεστημένων πληθυσμών δεν έχει κανένα νόημα. Το απλό γεγονός ότι οι κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες είχαν μια πιο εύκολη ζωή, με περισσότερη «σχόλη» και πιο «ελεύθερη» κοινωνικότητα από τους εγκατεστημένους πληθυσμούς δεν καθιστά καθαυτό ένα επιχείρημα. Διότι, από την άλλη μεριά, υπάρχουν εγκαταστημένες κοινωνίες που ασκούν τη γεωργία, που έχουν «σχόλη» κατά πολύ συγκρίσιμη με αυτή των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών, ασκώντας μια υποεκμετάλλευση των πόρων και διατηρώντας μια χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα. Μπορούμε να αναφέρουμε τους Chimbu της Νέας Γουινέας, οι οποίοι εκμεταλλεύονται μόνο το 60% της ικανής για καλλιέργεια γης, τους Yagaw από τις Φιλιππίνες ή τους Iban από το Βόρνεο που διατηρούν τον πληθυσμό τους ανάμεσα στο 30 και 50 τοις εκατό κάτω της πυκνότητας που θα τους επέτρεπε μια πιο εκτεταμένη γεωργία. Σ' αυτούς τους πολιτισμούς μπορεί να παρατηρήσει κανείς πολύ μικρές «εργάσιμες μέρες». Στους Παπούα του Karaulka, οι άνθρωποι αφιέρωναν κατά μέσο όρο δύο ώρες και οκτώ λεπτά την ημέρα για αγροτική παραγωγή και οι γυναίκες μία ώρα και σαράντα δύο λεπτά. Υπάρχουν και άλλα παραδείγματα που θα ήταν κουραστικό να τα παραθέσουμε όλα.

Η γεωργία επομένως, αντίθετα με τις υπεραπλουστευτικές εξισώσεις του είδους: γεωργία/κτηνοτροφία = εξημέρωση της φύσης = κοινωνική κυριαρχία, δεν εισάγει το «απόλυτο κακό» που θα ήθελε να εντοπίσει ο Zerzan.

Αναμφίβολα πάντοτε θα υπάρχουν εκείνοι που είναι αποφασισμένοι ν' αναζητήσουν και να συναντήσουν το Κακό, και που θα ήθελαν να το συναντήσουν στην αποθήκευση, (μια εκδήλωση της «συνείδησης του αριθμού και του χρόνου», σύμφωνα με τον Zerzan), πράγμα που υποτίθεται ότι είναι μια προεικόνιση της καπιταλιστικής συσσώρευσης, και η αφετηρία του αμαρτήματος της φιλαργυρίας στην ανθρώπινη ζωή. Φευ! Καταλήγουμε στο ότι ένας αριθμός κυνηγών-τροφοσυλλεκτών επίσης συσσωρεύει, όπως εύκολα μπορεί να φανταστεί κανείς. Εκτός και αν θεωρεί κανείς τους πρωτόγονους ηλίθιους, δύσκολα θ' αποδεχόταν ότι αυτοί συλλέγουν οτιδήποτε βρίσκουν προκειμένου να ευχαριστηθούν, προκειμένου να ικανοποιήσουν την άμεση πείνα τους για να ξαπλώσουν μετά ευτυχισμένοι κάτω από τη σκιά του μεγάλου Μπανανόδεντρου της Αφθονίας. Βελανίδια, καρύδια και άγρια κάστανα αντιθέτως ήταν αυτά που συνέλεγαν οι κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες σε καλάθια (η εμφάνιση της κεραμικής τέχνης δεν δηλώνει ότι δεν γνώριζαν άλλα είδη δοχείων, παρά μόνο ότι δεν έχουμε ίχνη αυτών των πλεκτών δοχείων, από τη στιγμή που είχαν φτιαχτεί από φθαρά υλικά) και τα άφηναν να ξεραθούν, προνοώντας για την ύστερη κατανάλωσή τους. Η Ζερζανική αίσθηση του «αιώνιου παρόντος» εδώ δέχεται πλήγμα, μιας και κάτι τέτοιο υποδεικνύει μια μακρόχρονη πρόβλεψη και στρατηγική για τις ανάγκες της επιβίωσης.

Όπως και αν έχει, το απόλυτο Κακό δεν μπορεί να ανιχνευθεί ούτε στην αποθήκευση, ούτε στη γεωργία, ούτε στις, περισσότερο ή λιγότερο περίπλοκες ή «αφηρημένες» οργανωτικές μορφές (τι πιο περίπλοκο ή «αφηρημένο» από τα εγκάρσια καταγωγικά σύνολα σε κάποιους «πρωτόγονους πολιτισμούς»), και ακόμα λιγότερο στη συνεί-

δηση του χρόνου, στα μαθηματικά ή στη γλώσσα. Στην πραγματικότητα δεν υπάρχει απόλυτο κακό. Ας σταματήσουμε τις ηθικολογίες.

Ο Zerzan είναι ατρόμητος εχθρός κάθε οργάνωσης. Γι' αυτόν, κάθε προσανατολισμένη και συγκεντρωμένη προς ένα συγκεκριμένο σκοπό δράση είναι καταδικασμένη να καταλήξει στην αλλοτρίωση. Βλέπει μάγους παντού. Αυτό που αντιπαθεί περισσότερο στις σύγχρονες κοινωνίες είναι βασικά η οργάνωσή τους. Ότι αυτή η οργάνωση είναι σήμερα αλλοτριωμένη δεν σηκώνει αμφιβολία. Πρέπει όμως να προσυπογράψουμε αυτόν τον ανόητο αναρχισμό, που βλέπει σε κάθε ομαδοποίηση άνω των τριών ατόμων ένα παράγοντα κυριαρχίας ή αλλοτρίωσης;

Ο Zerzan κάνει λόγο για μια «πρόσωπο με πρόσωπο» κοινωνία, για μια «κοινωνία εραστών». Εδώ επανέρχεται στον Ted Kaczynsky, γνωστό ως Unabomber, ο οποίος στο μανιφέστο του⁵, διακηρύττει ότι «το άτομο» παρεμποδίζεται απ' αυτό που ο ίδιος αποκαλεί την «αυτοπραγμάτωση» του, «όταν οι συλλογικές αποφάσεις λαμβάνονται από μια πολύ εκτεταμένη ομάδα για το λόγο ότι ο ρόλος του καθενός δεν έχει την παραμικρή σημασία». Ο Zerzan ονειρεύεται τους κυνηγούς-τροφοσυλλέκτες, ο Kaczynsky τους ανθρώπους της κατάκτησης της Δύσης, και στις δυο περιπτώσεις έχουμε να κάνουμε με μικρές απομονωμένες ομάδες, με πολύ χαμηλά επίπεδα πληθυσμιακής αύξησης.

Η ιδεολογία αυτή δείχνει μια πολύ χαρακτηριστική επιθυμία του μαζικού ατομικισμού: την επιθυμία για αυτοπραγμάτωση, την επιθυμία για αναγνώριση από τους άλλους. Αυτή η επιθυμία εκφράζει μια πολύ πραγματική έλ-

5 Σ.1.Ε.: Σία ελληνικά κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ποντίκι και Άγνοια.

λειψη, ως προϊόν της αποξένωσης όμως μιλάει τη γλώσσα της. Το διαχωρισμένο ανθρώπινο ον εκφράζεται εδώ, διότι μέσα στο διαχωρισμό του, ό,τι διαθέτει είναι η ίδια η μοναξιά του, αυτό που ο Kaczynski αποκαλεί την «ατομικότητά» του. Στερημένοι καθώς είμαστε από κάθε συνειδητή συλλογική δράση, ούτε καν καταφέρνουμε να φανταστούμε ότι μια τέτοια δράση είναι εφικτή.

Αντιθέτως, είναι σημαντικό να διακηρύξουμε ότι μια τέτοια δράση είναι εφικτή, και είναι εφικτή από τη στιγμή που θεωρούμε ότι είναι απαραίτητη. Η «πρόσωπο με πρόσωπο κοινωνία», η κοινωνία των «μικρών ομάδων» αποτελούν προϊόντα του πληγωμένου ατομικισμού, του απομονωμένου φυτού που θέλει να υπάρχει «για και δι' εαυτό», μόνος με λίγους συντρόφους του. Τα προβλήματα που δημιουργεί ο καπιταλισμός σήμερα, και στα οποία μόνο εμείς, ως ανθρώπινη κοινότητα, μπορούμε να δώσουμε λύση, σε καμιά περίπτωση δεν θα το επιλύσουμε βασιζόμενοι σε επίπεδα «μικρής ομάδας». Όταν για παράδειγμα, η επανάσταση γίνει (πράγμα που θα συμβεί σύντομα, χωρίς αμφιβολία), θ' ασχοληθούμε έξυπνα οι ίδιοι με την αναδάσωση, των εκατομμυρίων στρεμμάτων που ερημώθηκαν από τη βιομηχανική γεωργία, γεγονός που δεν μπορεί να γίνει με τη δράση «μικρών απομονωμένων ομάδων». Και σ' αυτήν τη συλλογική δράση, θα έχω την ευτυχία να συμμετάσχω ως άτομο, όντας αρκετά αδιάφορος στο να γράψω τ' όνομά μου σε κάθε δέντρο που θα έχω φυτέψει, δεδομένου άλλωστε ότι δεν θα το δω ποτέ μεγαλωμένο. Δεν θα νιώσω καθόλου λιγότερο άτομο εξ αιτίας αυτού.

Αυτό που προτείνουν, στην πραγματικότητα, οι Zerzan και Kaczynski, είναι η πολύ δημοκρατική ιδέα σύμφωνα με την οποία η καθαυτή οργάνωση των ανθρώπινων

ομάδων είναι αδύνατη, εξαιτίας του σημερινού αυξανόμενου επιπέδου του ανθρώπινου πληθυσμού. Όπως όλοι οι δημοκράτες, έτσι και αυτοί, δεν αντιλαμβάνονται καθόλου ότι μια κοινωνία αποτελούμενη από δισεκατομμύρια ατόμων θα μπορούσε να «διευθυνθεί» διαφορετικά απ' ό,τι γίνεται σήμερα, με τα κράτη, με την αντιπροσωπευση και με την αστυνόμευση.

Δεν αντιλαμβάνονται την ανθρώπινη κοινότητα σαν μια υπερπήδηση των πραγματικών συνθηκών και όλων των καταστάσεων του παρελθόντος, παρά μόνο ως μια οπισθοδρόμηση κατευθειάν σ' αυτό το παρελθόν. Η δε σκέψη τους, που ισχυρίζεται ότι είναι επαναστατική, αποτελεί ουσιαστικά μια οπισθοδρόμηση.

Το αντικείμενο όμως του κειμένου αυτού δεν είναι να προτείνει μια νέα θεωρία για την επανάσταση. Ο σκοπός μας ήταν απλώς να κάνουμε μια κριτική στον ιδεολόγο Zerzan, πράγμα που θεωρούμε ότι κάναμε. Ταυτόχρονα, θέλαμε να ξεκινήσουμε μια δημόσια συζήτηση πάνω σε συγκεκριμένες βάσεις.

Αυτές οι βάσεις υπάρχουν, η συζήτηση μπορεί να ξεκινήσει.

**Ο αναρχισμός εναντίον του
πρωτογονισμού.**

Του Brian Oliver Sheppard

Η ΔΑΙΜΟΝΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΟΝΙΣΜΟΥ: ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΣ, ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΑΛΛΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΔΕΙΝΑ

Κανείς δεν υπήρξε τόσο πνευματώδης όσο εσύ, στην προσπάθειά σου να μας μετατρέψεις σε κτήνη: η ανάγνωση των βιβλίων σου δημιουργεί τη λαχτάρα για να περπατούμε με τα τέσσερα. Ωστόσο, από τη στιγμή που έχουν περάσει πάνω από εξήντα χρόνια που εγκατέλειψα αυτήν την πρακτική, νοιώθω πως είναι δυστυχώς αδύνατο για μένα να το επαναλάβω. Αφήνω αυτή τη φυσική συνήθεια σ' εκείνους που είναι πιο προσαρμοσμένοι να το κάνουν από μένα και σένα.

Βολταίρος, γράμμα στον Ρουσσώ, 30 Αυγούστου 1775

Ο Gar Smith, εκδότης της επιθεώρησης *The Edge* του Earth Island Institute και κριτικός της σύγχρονης τεχνολογίας, παραπονέθηκε πρόσφατα σε δημοσιογράφους: «Έχω δει χωριά στην Αφρική που είχαν ακμάζοντα πολιτισμό και σπουδαίες κοινότητες που αποδιοργανώθηκαν και διαλύθηκαν από την εισαγωγή του ηλεκτρισμού». Πρόσθεσε: «Δεν νομίζω ότι ο πολύς ηλεκτρισμός κάνει καλό. Είναι το καύσιμο που τροφοδοτεί ένα μεγάλο αριθμό από πολυεθνικές εικόνες.» Όταν ρωτήθηκε για ποιο λόγο η έλλειψη του ηλεκτρισμού –ένα γνώρισμα της φτώχειας– θα έπρεπε να θεωρείται πλεονεκτική, ο Smith αποκρίθηκε, «Η ιδέα πως οι άνθρωποι είναι φτωχοί δε σημαίνει και ότι δεν περνάνε καλά». Για να προσθέσει «υπάρχει μεγάλη ποιότητα στη φτώχεια».

Ο John Zerzan, ηγετική φυσιογνωμία του σύγχρονου πρωτογονισμού, γράφει σε παρόμοιο ύφος, ισχυριζόμε-

νος όμως ότι αυτοί που ζούσαν σε κοινωνίες πριν από την εμφάνιση του ηλεκτρισμού απολάμβαναν υψηλότερα επίπεδα πνευματικής υγείας: «Το να είσαι ζωντανός στη φύση, πριν από την απόσπασή μας από αυτήν (δια του σύγχρονου πολιτισμού), πρέπει να αφορούσε μια αντίληψη και μια επαφή που μόλις και μετά βίας μπορούμε να κατανοήσουμε από τα επίπεδα της ψυχικής οδύνης και της αλλοτρίωσης στα οποία βρισκόμαστε. Η επικοινωνία με όλο μας το είναι θα πρέπει να ήταν ένα εξαιρετικό παιχνίδι όλων των αισθήσεων, που θα αντανakλούσε τις αναρίθμητες, ανώνυμες ποικιλίες της απόλαυσης και του συναισθήματος που κάποτε ήταν προσβάσιμα μέσα μας». Ο Zerzan, η συλλογικότητα Green Anarchy, και άλλοι πρωτογονιστές συνήθως αναπολούν ένα εξιδανικευμένο παρελθόν όπου «το στάρι και το καλαμπόκι, οι χοίροι και τ' άλογα, κάποτε χόρευαν ελεύθερα στο χάος της φύσης». Στην πραγματικότητα, μέσω του ακτιβισμού τους οι πρωτογονιστές ευελπιστούν να παραδώσουν την κοινωνία σ' αυτό το πρωταρχικό χάος, ούτως ώστε «το στάρι και το καλαμπόκι, οι χοίροι και τα άλογα» -και εμείς οι υπόλοιποι, ενδεχομένως- να μπορέσουμε να χορέψουμε ελεύθερα ξανά.

Σε διαδικτυακούς τόπους όπως ο primitivism.com, οι πρωτογονιστές μάς λένε ότι το διαδύκτιο δεν θα έπρεπε να υπάρχει. Σε τυπωμένα περιοδικά όπως το *Green Anarchy*, καταδικάζουν τον έντυπο τύπο και την εκτυπωτική τεχνολογία. Σε γεγονότα δε όπως η περιοδεία *Green Anarchy 2001*, εκφράζουν τα παράπονά τους για τους δρόμους που τους επιτρέπουν να ταξιδεύουν, για τον ηλεκτρισμό που τροφοδοτεί τα όργανά τους στα μουσικά δρώμενα της περιοδείας, καθώς και για την ύπαρξη των ανέσεων που φιλοξενούν αυτά τους τα δρώμενα. Οι πρωτογο-

νιστές προτρέπουν το κοινό τους να ζει όπως τα πρώτα ανθρωποειδή, παρόλα αυτά σίγουρα οι ίδιοι δεν δίνουν το παράδειγμα.

Καθώς αναλύουμε τα πρωτογονιστικά πυροτεχνήματα, ο αναγνώστης θα έρθει αντιμέτωπος με δύο μυστήρια. Το πρώτο: πώς είναι δυνατό τέτοιες ιδέες να λαμβάνονται στα σοβαρά υπόψη από οποιονδήποτε; Ο ηλεκτρισμός, η προχωρημένη ιατροφαρμακευτική φροντίδα, οι τεχνολογίες της πληροφορίας, η τεχνητή θέρμανση και ψύξη, ο καθαρισμός του νερού και αναρίθμητες άλλες σύγχρονες καινοτομίες θεωρούνται από τους πρωτογονιστές ανεπιθύμητες. Θα θεωρούσε κανείς ότι η μέγιστη διάρκεια ζωής τέτοιων αντιλήψεων θα ήταν τόσο μικρή όσο και αυτή του παλαιολιθικού ανθρώπου. Παρόλα αυτά η πρωτογονιστική σκέψη γνωρίζει σήμερα μεγάλη δημοτικότητα στη ριζοσπαστική αριστερά.

Η δεύτερη σύγχυση: Πώς να ξεκινήσει κανείς για να βγάλει άκρη από όλες τις ανοησίες που γράφουν οι πρωτογονιστές; Κάποια από τα βαρετά κατεβανά τους, από τη μια πλευρά πιθηκίζουν (δεν αποτελεί λογοπαίγνιο)¹ την πιο απεχθή, θολή φρασεολογία του μεταμοντερνισμού: «Ο συμβολισμός είναι γραμμικός, διαδοχικός, λειτουργεί ως υποκαταστατικός», μας ενημερώνει εκλεπτυσμένα ο Zerzan στο *Running on Emptiness*. «Δεν δύναται να ανοιχτεί στο όλο του αντικείμενο ταυτόχρονα». Από την άλλη μεριά, πολλά πομπώδη λόγια των πρωτογονιστών απεκδύονται οποιοδήποτε πρόσχημα εκλέπτυνσης και επιδίδονται (και πάλι δεν πρόκειται για λογοπαίγνιο) σε παιδιά-

1 Σ.τ.Μ: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη λέξη *ape*, η ερμηνεία της οποίας παραπέμπει στη μίμηση, στον πιθηκισμό, πρόκειται δε για λογοπαίγνιο το οποίο όμως στα πλαίσια της πολεμικής του το αρνείται.

στικές ηλεκτρονικές, περί ιστορίας εξάρσεις: «ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΑΝΕΧΟΜΑΙ ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΤΡΕΛΑ;» αναφέρει με στόμφο ένας συγγραφέας στην ιστοσελίδα insurgentdesire.co.uk. «Ο NED LUDD² ΕΙΧΕ ΔΙΚΙΟ! Η μηχανή είναι ο εχθρός. ΤΣΑΚΙΣΤΕ ΤΗΝ ΧΩΡΙΣ ΟΙΚΤΟ!»

Πράγματι, γιατί να ανεχόμαστε αυτή την τρέλα; Πώς μπορούμε να κατανοήσουμε μερικές από τις ειλικρινά αλλόκοτες ιδέες που γεμίζουν το πάνθεον των πρωτόγονων ρομαντικών μας; Και πώς γίνεται να έχει σοβαρό αριθμό οπαδών στον 21^ο αιώνα το πρωτογονιστικό κοκτέιλ μυστικισμού, ψευδοεπιστήμης και άγριου διαλογισμού;

Δυστυχώς για τους αναρχικούς, έχει γίνει απαραίτητο να χωθούν στο πρωτογονιστικό μίasma. Τις τελευταίες δεκαετίες, οι πρωτογονιστές έχουν αφομοιωθεί πετυχημένα από το αναρχικό κίνημα. Στις Η.Π.Α, η επιρροή τους έχει αναπτυχθεί τόσο πολύ που οι αναρχικοί δεν έχουν την πολυτέλεια να τους αγνοούν. Τα εταιρικά media, μέσα στα πλαίσια της απεριόριστης σοφίας τους, συχνά παρουσίασαν τον πρωτογονισμό ως τον «νέο αναρχισμό», αγνοώντας το κλασικό νήμα της αναρχικής σκέψης που μάχεται υπέρ του εργατικού και κοινοτικού ελέγχου μέσα στα πλαίσια μιας κοινωνίας χωρίς κράτος. Δυστυχώς, αυτή η γενναιόδωρη και τσάμπα διαφήμιση εξασφαλίζει ότι πολλά νέα μέλη του αναρχικού κινήματος θα καταφθάσουν μέσα από τις άγριες πύλες του πρωτογονισμού.

Ο δηλωμένος στόχος των πρωτογονιστών είναι να επαναπροσανατολίσουν τον αναρχισμό προς την συλλήβδην καταστροφή του πολιτισμού και των συνεπακόλουθων

---

2 Σ.τ.Μ: Ned Ludd, πρωτεργάτης του κινήματος ενάντια στην εισαγωγή των μηχανών στην υφαντουργία στην Αγγλία του 18^{ου} αιώνα.

του τεχνολογιών. Υποστηρίζουν ότι ο πολιτισμός αποξενώνει την ανθρωπότητα από την αληθινή, άγρια φύση της –και αυτό αποτελεί μια δυσάρεστη κατάσταση, ισχυρίζονται, δεδομένου ότι οι άνθρωποι, όπως λει και το τραγούδι των Steppenwolf³, είναι γεννημένοι άγριοι. Σαν τους χριστιανούς ευαγγελιστές, βεβαιώνουν ότι ο σύγχρονος τρόπος ζωής καταλήγει σε πνευματική και συναισθηματική φτώχεια –μια μορφή απώλειας της ψυχής που οι κυνηγοί των Μαμούθ δεν αντιμετώπιζαν–, ενώ συχνά υπαινίσσονται ότι τα παγανιστικά συστήματα πίστης ήταν ανώτερα της ορθολογικής σκέψης. Η τεχνολογία, επίσης, είναι έμφυτα καταπιεστική, ασχέτως του ποιος την ελέγχει ή ποια χρήση έχει. Επιπρόσθετα, οι πρωτογονιστές προειδοποιούν για τους κινδύνους που επιφέρει η πληθυσμιακή αύξηση ενώ οι Ζερζανικοί ισχυρίζονται ότι ακόμα και η γλώσσα αποτελεί ένα είδος αλλοτριώσης. (Παρεμπιπτόντως, τέτοιες δηλώσεις μάς αλλοτριώνουν με τη γλώσσα τους). Παρόλο που οι κλασσικοί αναρχικοί όπως ο Κροπότκιν και ο Μπακούιν, μίλησαν για εξάλειψη του κράτους με τη μεταφορά της ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής στα χέρια του λαού, οι πρωτογονιστές έχουν διαφορετική ημερήσια διάταξη: επιθυμούν να καταστρέψουν και όχι να επαναδιανείμουν τη βιομηχανία και την τεχνολογία.

Το πρόβλημα του πρωτογονισμού στο αναρχικό κίνημα είναι καινούριο μονάχα ως προς τις βλέψεις του. Πάντοτε στις παρυφές της αριστεράς υπήρχαν εκείνοι που ήλπιζαν να επιστρέψει η κοινωνία σε κάποια μορφή ειδυλλιακού Κήπου της Εδέμ. Η ιδέα ενός ευγενούς αγρίου που βρίσκεται σε ειρήνη με τον εαυτό του, την άσπιλη αγριότητα και

3 Σ.τ.Μ: Εδώ ο συγγραφέας εννοεί το τραγούδι «Born To Be Wild»

τους συνανθρώπους του, πριν από τον σύγχρονο πολιτισμό, είναι εξίσου παλιά με τα έργα του John Dryden τον 17^ο αιώνα. Πολλοί πριν τους σύγχρονους πρωτόγονους ρομαντικούς μας συνηγόρησαν υπέρ του μεγάλου άλματος και της επιστροφής στη φύση. Όπως μας συμβουλεύει και ο μακαρίτης εξελικτικός βιολόγος Stephen Jay Gould στο *The Mismeasure of Man*, «τα ίδια κακά επιχειρήματα επαναλαμβάνονται κάθε λίγα χρόνια με μια προβλέψιμη και αξιολύπητη τακτικότητα. Δεν προλαβαίνουμε να απομυθοποιήσουμε την μία εκδοχή και το επόμενο κεφάλαιο του ίδιου κακού κειμένου κάνει αισθητή την εφήμερη εμφάνισή του».

Σήμερα, για παράδειγμα, τόμοι όπως *Ο Πρωτόγονος του Μέλλοντος* και πρωτόγονα φερέφωνα όπως τα περιοδικά *Anarchy: A Journal of Desire Armed*, *Green Anarchy* και *Fifth Estate* αφθονούν. Το *Rainbow Gathering*, μη αναρχικό κατ' όνομά του, ελκύει κάθε είδους «δενδρανθρώπους», ανθρώπους της Μέσης Γης, φανατικούς της permaculture⁴ καλλιέργειας και αποκρυφιστές στα πρωτογονιστικού τύπου φεστιβάλ του. Παρόλα αυτά, λίγες φορές στον 19^ο αιώνα οι φαντασμένοι του «πρωτόγονου ανθρώπου» αποπειράθηκαν να συνταυτιστούν με τον αναρχισμό. Πράγματι, ένα διακριτό ρεύμα ουτοπικών σοσιαλιστών –ρομαντικών που επιθυμούσαν να δραπετεύσουν από τον σύγχρονο κόσμο μέσα από την κοινοτική ζωή– αποτέλεσε προέκταση της αριστεράς από τις αρχές του 1800, ακολουθώντας κατά πόδας στα περιθώρια του

4 Σ.τ.Μ: Η λέξη permaculture προέρχεται από τη «permanent agriculture (μόνιμη-αιετόφορος γεωργία)» ή τη «permanent culture (μόνιμη-αιετόφορος καλλιέργεια)». Είναι ένα σύστημα που συνδυάζει τον οικολογικό σχεδιασμό των ανθρώπινων οικισμών και τη φυσική καλλιέργεια, βασισμένο στην παρατήρηση των προτύπων στη φύση.

αντικαπιταλισμού, με τον ίδιο τρόπο που και οι αποκαλυψιακές χριστιανικές λατρείες συγκεντρώνονταν στις παρυφές της κοινωνίας. Ο Μαρξ και ο Μπακούνιν διέκριναν αυτόν τον τύπο του ουτοπικού σοσιαλισμού από τον σκεπτόμενο-το-μέλλον σοσιαλισμό, που εκτιμά την επιστήμη και τα οφέλη της. Πράγματι, ο Μπακούνιν προσδοκούσε μια επανάσταση στην οποία η επιστήμη «θα γινόταν κτήμα όλων». Και παρόλο που ο Μαρξ, για παράδειγμα, αναγνώρισε ότι τα κυνηγο-συλλεκτικά κλαν όντως αποτελούσαν μια μορφή «πρωτόγονου κομμουνισμού», ούτε αυτός ούτε οι αναρχικοί αντίπαλοί του συνηγόρησαν στο γύρισμα των δεικτών του ρολογιού ώστε να ξαναζήσουν σ' αυτήν την εποχή. Οι αναρχικοί δεν θεωρούσαν τα επίπεδα ζωής του Νεάντερταλ αξιόλογα για τους σύγχρονους ανθρώπους. Οι μοναδικοί που θεωρούσαν ότι οι άνθρωποι θα έπρεπε να ζουν σαν πρωτόγονοι ήταν εκείνοι οι καπιταλιστές που η επιθυμία τους να συγκρατήσουν χαμηλά τα επαγγελματικά τους έξοδα είχε ως αποτέλεσμα πρωτόγονες συνθήκες ζωής για τους μισθωτούς τους σκλάβους.

Οι ουτοπικές, υπέρ της «επιστροφής στη φύση», σέκτες προσέλκυσαν την αναρχική κριτική εξ αρχής. Ο Μιχαήλ Μπακούνιν σε απάντηση τέτοιων οπισθοδρομικά σκεπτόμενων ρομαντικών βεβαίωνε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα: «Δεν πρέπει να αναζητήσουμε την ελευθερία των μαζών ούτε στο παρελθόν ούτε καν στο παρόν. Πρέπει να την αναζητήσουμε στο μέλλον». Ο βετεράνος αναρχοσυνδικαλιστής Sam Dolgoff, μιλώντας για τη ζωή στο Stelton Colony της Νέας Υόρκης τη δεκαετία του '30, τόνιζε περιφρονητικά ότι: «όπως και άλλες αποικίες, μολύνθηκε από φυτοφάγους, φυσιολάτρες γυμνιστές και άλλους υποστηρικτές ρευμάτων, που ξεστράτισαν από τους αλη-

θινούς αναρχικούς στόχους». Κάποιος κάτοικος «πάντοτε περπατούσε χωρίς υποδήματα, έτρωγε ωμό φαγητό, κυρίως καρύδια και ξερές σταφίδες, αρνιόταν να χρησιμοποιήσει τρακτέρ, αντιτιθέμενος στα μηχανήματα και καθώς δεν ήθελε να κακομεταχειρίζεται τα άλογα, έσκαβε τη γη μόνος του». Τέτοιοι αυτοαποκαλούμενοι αναρχικοί ήταν στην πραγματικότητα «αναρχικοί της βοϊδάμαζας», έλεγε ο Dolgoff «οι οποίοι αντιτίθονταν στην οργάνωση και ήθελαν να γυρίσουν σε μια απλούστερη ζωή». Σε μια συνέντευξη του με τον Paul Avrich πριν τον θάνατό του, ο Dolgoff παραπονιόταν, «Έχω βαρεθεί και έχω αρρωστήσει από όλους αυτούς τους δήθεν καλλιτέχνες και ποιητές που αντιτίθενται στην οργάνωση και επιθυμούν μόνο να ομφαλοσκοπούν».

Κατά τα φαινόμενα, αυτό υπήρξε ένα πρόβλημα για τον αναρχισμό από τις απαρχές του. Γράφοντας σχεδόν έναν αιώνα πριν, ο σύντροφος του Μαλατέστα Luigi Fabbri, τόνιζε στο *Οι Αστικές Επιδράσεις στον Αναρχισμό*, ότι το αναρχικό κίνημα πάντοτε κατακλυζόταν από δημοσιοσχεσίτες, παράσιτα, και εντελώς τρελούς. Έγραψε ότι αυτοί «οι κουφιοκέφαλοι και επιπόλαιοι τύποι... δεν απωθούνται από το παράλογο αλλά... το αντίθετο, θέλγονται από αυτό. Τους ελκύουν σχέδια και ιδέες ακριβώς επειδή είναι παράλογες και έτσι ο αναρχισμός γίνεται γνωστός ακριβώς για τον παράλογο χαρακτήρα και τη γελοιότητα που η άγνοια και η αστική συκοφαντία έχουν αποδώσει στις αναρχικές θεωρίες».

Με την άνοδο του αντιεταιρικού κινήματος της παγκοσμιοποίησης πρόσφατα, το πρωτογονιστικό πρόβλημα έγινε και πάλι επιτακτικό: Ενώ, αντιθέτως, κατά το πα-

ρελθόν οι πρωτογονιστές στοχαστές είχαν βρεθεί στο περιθώριο του κινήματος λόγω του παραλόγου των ιδεών τους, η πρόσφατη απουσία ενός ζωντανού, μαζικού ταξικού αγώνα τούς επέτρεψε να ασκήσουν μεγαλύτερη επιρροή. Το βάρος πέφτει στους παραδοσιακούς αναρχικούς να ξανακερδίσουν το κίνημα και να στείλουν τους πρωτογονιστές στοχαστές στην προηγούμενη θέση τους, στο περιθώριο.

Δεν πρέπει να παραλειφθεί, επίσης, η επιρροή των media, που τοποθέτησαν τον πρωτογονισμό στο προσκήνιο και στο επίκεντρο, παρουσιάζοντάς τον στο κοινό ως την ψυχή της αναγέννησης του αναρχισμού τον 21^ο αιώνα. Ο πρωτογονισμός, μας λένε τα media, είναι ο «νέος» αναρχισμός – και νεαροί ενήλικες, πεινασμένοι για ιδέες που δείχνουν μια διέξοδο από το καπιταλιστικό γκέτο, μερικές φορές το πιστεύουν και προσδένονται σ' αυτόν. Η δημοτικότητα του αντιεταρικού κινήματος της παγκοσμιοποίησης είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρα για τον αναρχισμό· η απόπειρα των μέσων, ωστόσο, να το συνδέσουν με τις πρωτόγονες ιδέες δεν είναι.

Για παράδειγμα το περιοδικό *Time*, είχε δύο άρθρα το 2001 για τον John Zerzan και τους ομόδοξους που έχει προσελκύσει στην ιδιαίτερη πατρίδα του στο Eugene του Oregon (μεταξύ άλλων). Μερικά χρόνια πρωτότερα, το *Time* είχε απονεμίσει τον τίτλο του «βασιλιά των αναρχικών» στον πρωτογονιστή Unabomber, τον Ted Kaczynski, σ' ένα από τα τριάντα άρθρα που ήταν αφιερωμένα σ' αυτόν. Το τεύχος της 13/12/1999 του *Newsweek*, περιείχε φωτογραφία του αναρχοσυνδικαλιστή Noam Chomsky, με φωτογραφίες του Zerzan και του καταδικασμένου δολοφόνου Kaczynski πίσω από αυτόν· η έκδοση συνέδεε και τους τρεις ως τις εξέχουσες φυσιογνωμίες της

σύγχρονης αναρχικής σκέψης. Η εκπομπή *60 Minutes* του NPR, και άλλοι ραδιόφωνικοί σταθμοί έδωσαν χρόνο στις παράλογες διακηρύξεις του John Zerzan, τη στιγμή που η ανεπίσημη μηντιακή απαγόρευση του Chomsky και άλλων πιο ικανών αναλυτών συνεχίζεται. Όπως τονίζει πάλι ο Fabbri: «Έτσι, ο αναρχισμός γίνεται γνωστός ακριβώς για τον παράλογο χαρακτήρα και τη γελοιότητα που η άγνοια και η αστική συκοφαντία έχουν αποδώσει στις αναρχικές θεωρίες».

Το ότι τα media επικέντρωσαν στην πιο ντροπιαστική πλευρά του αναρχισμού λειτούργησε προς όφελος των ελίτ· εστιάζοντας έντονα στα πιο παλαβά στοιχεία του αναρχισμού, ολόκληρο το κίνημα περιθωριοποιείται και εξευτελιζεται. Αυτό ακολουθεί ένα ιστορικό υπόδειγμα κατά το οποίο οι αναρχικοί ακτιβιστές αγνοούνται από το κατεστημένο μέχρις ότου κάποιος πράξει κάτι τόσο αντικοινωνικό ή ασυνήθιστο που οι ελίτ μπορούν να τους τη φέρουν πολύ φτηνιάρικα, αναφέροντάς το. Αν ο κόσμος βλέπει μόνο το πρωτογονιστικό ρεύμα του αναρχισμού, είναι απίθανο να υποστηρίξει οτιδήποτε σχετιζόμενο με αυτόν. Είναι κατανοητό πως λίγοι άνθρωποι θα θέλουν να υποστηρίξουν κάτι που είναι εχθρικό προς τη σωτήρια ιατρική φροντίδα, την τεχνολογία της πληροφορίας και την ηλεκτρονική διασκέδαση που απολαμβάνουν.

Η έλξη των media για τον πρωτογονισμό άσκησε πίεση και σε άλλα τμήματα του αναρχικού κινήματος να τον αποδεχτούν επίσης. Η συλλογή Joseph A. Labadie του πανεπιστημίου του Michigan, που θεωρείται ευρέως ως ένα «απόλυτο αρχείο» για το αναρχικό κίνημα, πρόσφατα αποφάσισε να αποδεχθεί τα κείμενα του Unabomber Theodore Kaczynski, στα αρχεία της. Αυτά περιλαμβάνουν και τις συνεντεύξεις όπου ο Kaczynski αναφέρει

τις προσπάθειές του να πραγματοποιήσει διάλογο με τον τρομοκράτη Timothy McVeigh, επανεισάγοντας τις πιο σκοτεινές μορφές της σύγχρονης πολιτικής στην αναρχική ιστορία. Η τοποθέτηση στα ράφια του δολοφονικού μανιφέστου του Unabomber Kaczynski, δίπλα στα κλασικά κείμενα της Emma Goldman και άλλων είναι ενδεχομένως κάτι με το οποίο η αναρχική κοινότητα πρέπει να ζήσει. Το νέο απόκτημα της συλλογής χρήζει περαιτέρω ειρωνείας, δεδομένου ότι η μορφή από την οποία πήρε το όνομά του το αρχείο του πανεπιστημίου, ο ακτιβιστής της εργασίας Joseph Labadie, ήταν υπέρ του δημόσιου ελέγχου πάνω στη βιομηχανική κοινωνία και όχι του βομβαρδισμού της μέσω επιστολών, κατά τον τρόπο του Kaczynski. Το ίδιο συνέβη και με τα έργα του θαυμαστή του Kaczynski, John Zerzan με τη συλλογικότητα «Green Anarchy» στο Oregon. Όταν ο εκδότης του περιοδικού Z, ο Michael Albert, προσέγγισε τον Zerzan για να διεξάγουν μια δημόσια συζήτηση για τον πρωτογονισμό, ο Zerzan εν τέλει ρουθούνησε περιφρονητικά, «Ως αναρχικός, δεν ενδιαφέρομαι».

Η αυξανόμενη επιρροή των πρωτογονιστών στοχαστών απειλεί να ορίσει εκ νέου το χαρακτήρα της αναρχικής παράδοσης για τις επόμενες γενιές. Απειλεί, επίσης, να εκτρέψει ενθουσιώδεις νέους ακτιβιστές στο θεωρητικό τους αδιέξοδο όπου τίποτε το επαναστατικό δεν μπορεί να επιτευχθεί. Το χειρότερο όλων, η πρωτογονιστική ατζέντα, αν πετύχαινε τους αντικειμενικούς της σκοπούς, θα είχε ως αποτέλεσμα μια φρικαλεότητα μαζικής κλίμακας η κοινωνία θα απογυμνώνονταν από την ιατρική μέριμνα, τη στέγη, τα τροφικά αποθέματα, τα διανεμητικά δίκτυα, ακόμα και τη γλώσσα (!), στα οποία οι άνθρωποι βασίζονται την ύπαρξή τους. Το γεγονός ότι

οι πρωτογονιστές παίζουν αδιάφορα με τόσο καθολικά καταστροφικές αντιλήψεις λειπ πολλά για το πραγματικό τους ενδιαφέρον για την ανθρώπινη ευημερία.

2. ΕΝΑΣ ΕΠΑΙΣΧΥΝΤΟΣ ΑΓΡΙΟΣ

Είμαι όσο ελεύθερος έκανε αρχικά η Φύση τον άνθρωπο,
Προτού να πέσουν τα νομικά θεμέλια της σκλαβιάς,
Όταν άγριος έτρεχε στους αγρούς ο ευγενής άγριος.

John Droyden, The Congum of Granada, 1670

Οι πρωτογονιστές δίνουν έμφαση στο πόσο καλά περνούσαν οι αρχαίοι. Ως προς αυτό, απηχούν έντονα τους συλλογισμούς του Ρουσσώ πάνω στον Ευγενή Άγριο. Ο Ρουσσώ δήλωνε στην *Πραγματεία για την Ανισότητα*, πως η εποχή του πρωτόγονου ανθρώπου «πρέπει να ήταν η πιο ευτυχής και σταθερή όλων των εποχών. Όσο περισσότερο την στοχαζόμαστε, τόσο θα ανακαλύπτουμε ότι αυτή η κατάσταση ήταν η λιγότερο υποκειμένη σε επαναστάσεις και η απολύτως καλύτερη που θα μπορούσε να βιώσει ο άνθρωπος». Ο Ρουσσώ, στη συνέχεια, αναφέρει ότι «το παράδειγμα των αγρίων, οι περισσότεροι εκ των οποίων βρέθηκαν σε αυτήν την κατάσταση, φαίνεται να αποδεικνύει το πώς έπρεπε να είναι οι άνθρωποι, ότι αυτή είναι η πραγματική νιότη του κόσμου, και ότι όλες οι μεταγενέστερες πρόοδοι ενώ φαινομενικά αποτελούσαν βήματα προς την τελειοποίηση του ατόμου, στην πραγματικότητα ήταν βήματα προς το έσχατο γήρας του είδους». Ο πρωτόγονος άνθρωπος απολάμβανε μια απλή, ευδαιμόνα ζωή, έλεγε: «Η παραγωγή της γης τον εφοδίαζε με ό,τι χρειαζόταν και το ένστικτό του έλεγε πώς να το χρησιμοποιήσει. Η πείνα και οι άλλες ορέξεις τον έκαναν σε διάφορες στιγμές να βιώσει διάφορους τρόπους ζωής και ανάμεσά σ' αυτές υπήρχε και μια που τον εξωθούσε να αναπαράγει το είδος του – μια τυφλή τάση που καθώς δεν είχε σε τίποτα να κάνει με την καρδιά, παρήγαγε μια ζωώδη μόνο πράξη».

Στο *Ενάντια στην Ιστορία, Ενάντια στο Λεβιάθαν*¹, ο Fredy Perlman αναγνωρίζει το χρέος του στον Ρουσσώ -ακόμα και στον John Zerzan- αναφέροντας πως αυτοί συγκαταλέγονται «ανάμεσα σ' εκείνους τους σύγχρονους τα φώτα των οποίων δανείστηκα». Μας λέει ότι οι προϊστορικοί άνθρωποι «ζούσαν σε μια κατάσταση που ο Ρουσσώ αποκαλούσε «φυσική»». Στην πραγματικότητα, υποστηρίζει ο Perlman, «ο όρος του Rousseau θα έπρεπε να επανέλθει σε κοινή χρήση» καθώς «κάνει τη θωράκιση [του πολιτισμού] ορατή». «Επιμένει ότι η «ελευθερία» και η «φυσική κατάσταση» είναι συνώνυμες», γράφει ο Perlman, «και τα πτώματα [δηλαδή οι απολογητές του καπιταλισμού] θα προσπαθήσουν να σε φάνε». Επιπλέον, «η φυσική κατάσταση είναι μια κοινότητα ελευθεριών», γράφει. Μια κατάσταση ελευθερίας «ήταν το περιβάλλον των πρώτων ανθρώπινων κοινοτήτων, και τέτοιο παρέμεινε για χιλιάδες γενιές».

Στην πραγματικότητα, τα στοιχεία σχετικά με το πώς τα περνούσαν οι πρώτες ανθρώπινες κοινότητες ή γύρω από τη βάση ποιών αρχών ήταν οργανωμένη η κοινωνική ζωή, είναι σπάνια. Τα στοιχεία που έχουμε θα έπρεπε να μας καθιστούν πιο προσεκτικούς στην προβολή του τι φανταζόμαστε εμείς γι' αυτές, πόσο μάλλον να τις διεκδικούμε ως επιθυμητές εναλλακτικές λύσεις για το μέλλον. Είναι αδιαμφισβήτητο επίσης ότι η ανθρωπότητα σε όλες τις εποχές έζησε «σε μια φυσική κατάσταση», συμπεριλαμβανομένης και της σημερινής. Αυτό σημαίνει ότι ο φυσικός κόσμος είναι ακόμα εδώ και μας παρέχει ανέσεις,

1 Σ.τ.Μ στα ελληνικά κυκλοφορεί η εισαγωγή του: Πανοπτικόν τχ. 1, Ιανουάριος 2001, μτφρ Γιάννης Δήμιζας και τμήμα της εισαγωγής του κειμένου στο περιοδικό Νυκτεγερσία τχ. 2, Μάρτης 2009.

ακόμα και αν πτυχές του είναι τροποποιημένες. Η «φυσική κατάσταση» του Perlman, παρεμπιπτόντως, περιλαμβάνει τυφώνες, αηδιαστικές ασθένειες, απειλητικά για τη ζωή στοιχεία και άλλες δυσάρεστες καταστάσεις. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οποιοσδήποτε πρωτογονιστής θα έπεφτε με το κεφάλι μέσα στον ανεμοστρόβιλο προκειμένου να βιώσει την εμπειρία της «φυσικής κατάστασης» εάν ήθελε με οποιοδήποτε τρόπο το καλό το δικό του ή των άλλων, θα μπορούσε κάλλιστα να επιθυμεί ένα σύστημα καιρικού εντοπισμού (για παράδειγμα) των ανεμοστρόβιλων ούτως ώστε να τους αποφεύγουμε.

Στο βιβλίο του *Ο Πρωτόγονος του Μέλλοντος*, ο John Zerzan συμφωνεί με τον Rousseau και τον Perlman: Η ανθρώπινη «ζωή πριν από την εξημέρωση/γεωργία ήταν στην πραγματικότητα σε μεγάλο βαθμό μια ζωήσχόλης, σε στενή σχέση με τη φύση, με σαρκική σοφία, σεξουαλική ισότητα και υγεία». Ο Zerzan, ο Eric Blair και η συλλογικότητα Green Anarchy δημοσίευσαν από κοινού μια ανάλυση όπου υποστήριζαν ότι: «Πριν από τον πολιτισμό γενικά υπήρχε άφθονησχόλη, αξιοσημείωτη αυτονομία και ισότητα των φύλων, μια μη καταστρεπτική προσέγγιση του φυσικού κόσμου, απουσία οργανωμένης βίας καθώς και υγεία και ευρωστία». Ο George Bradford (David Watson), εκδότης του πρωτογονιστικού εντύπου Fifth Estate, γράφει πως η κοινωνία του πρωτόγονου ανθρώπου είναι «άφθονη επειδή οι ανάγκες είναι λίγες και όλες οι επιθυμίες ικανοποιούνται εύκολα». Το κουτί των εργαλείων του είναι κομψό και πολύ ελαφρύ, η αντίληψη του γλωσσολογικά περίπλοκη και εννοιολογικά βαθιά, παρόλα αυτά απλή και προσβάσιμη σε όλους. Η κουλτούρα του είναι διαχυτική και εκστατική. Άνευ ιδιοκτησίας και κοινοτική, εξισωτική και συνεργατική... Είναι αναρ-

χική... χωρίς εργασία... Είναι μια κοινωνία που χορεύει, μια κοινωνία που τραγουδάει, μια κοινωνία που γιορτάζει, μια κοινωνία που ονειρεύεται».

Εν συντομία, όχι μόνο οι προ-τεχνολογικές κοινωνίες υπήρξαν ευχάριστοι τόποι για να ζει κανείς, αλλά και πλησίαζαν πολύ στα αναρχικά ιδανικά.

Πόσο αληθινό είναι αυτό όμως στην πραγματικότητα;

Οι συντηρητικοί συχνά προσηλώνονται σε μια εξιδανικευμένη ιδέα και μια μη ρεαλιστική αντίληψη για το παρελθόν, θρημώντας που η κοινωνία έχει εξελιχθεί και διαφοροποιηθεί από αυτό. Ξεκινώντας με το χριστιανισμό, που αγωνιά για την έξωση της ανθρωπότητας από το ειδύλλιο της στον Κήπο της Εδέμ, οι ιδεολογίες που κοιτούν πίσω ελπίζουν την επιστροφή σε μια φανταστική Χρυσή Εποχή, όπου τα πράγματα ήταν καλύτερα. Το ναζιστικό κόμμα παρουσίασε την ιστορία ενός, κάποτε σπουδαίου, τευτονικού πολιτισμού που βρισκόταν σε παρακμή, θύμα των ιουδαϊκών παράσιτων και των κομμουνιστικών δυνάμεων. Οι σύγχρονοι συντηρητικοί των Η.Π.Α, αφουγκράζονται τις ωφέλιμες αξίες του πουριτανικού παρελθόντος της Αμερικής, και ούτω καθ' εξής. Οι πρωτογονιστές πολύ απλά τους ξεπερνούν όλους με το να ανατρέχουν πιο μακριά από όλους, σκοπεύοντας στην ανοικοδόμηση της προϊστορίας (ή, εναλλακτικά, της «Εποχής του Σιδήρου») κατά τη διάρκεια του παρόντος. Το πρόβλημα με τις ιδέες αυτού του τύπου είναι ότι προϋποθέτουν ένα εξιδανικευμένο όραμα μιας πρώιμης εποχής, που είναι ασυνεπές με τις δυσάρεστες πραγματικότητες που συχνά υπήρξαν.

Παρομοίως, οι συντηρητικοί συχνά υποστηρίζουν, όπως και οι πρωτογονιστές, ότι «οι φτωχοί περνούν πραγματικά καλά». Η διαβεβαίωση του Gar Smith ότι «υπάρχει με-

γάλη ποιότητα στη φτώχεια», για παράδειγμα, απηχεί σε μεγάλο βαθμό τη ρητορική ενάντια στην κοινωνική πρόνοια που ακούει κανείς από τα δεξιά (τουτέστιν, οι φτωχοί δεν είναι τόσο άσχημα αφού έχουν την τηλεόραση και τα φαστ-φούντ, και εξάλλου, όντας φτωχός φτιάχνεις χαρακτήρα κτλ). Φυσικά, όποιος επιθυμεί να ζήσει σε καλύβι χωρίς ρεύμα και θέρμανση, όπως έπραξε το πρωτογονιστικό είδωλο, ο Ted Kaczynski, πρέπει να είναι ελεύθερος να το πράξει· οι φτωχοί μαύροι του δέλτα του Μισισσιπή όμως, για τους οποίους οι συνθήκες ζωής του Kaczynski αποτελούν καθημερινή πραγματικότητα χωρίς να το επιλέξουν, πρέπει να έχουν πρόσβαση σε πολλές από τις ανέσεις (ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, θέρμανση, καλύτερη τροφή κλπ.) που ο Kaczynski επέλεξε να εγκαταλείψει. Οι αναρχικοί υπήρξαν παραδοσιακά υπέρμαχοι μιας τέτοιας αναδιανομής του κοινωνικού πλούτου και των κερδών - και στην πραγματικότητα η κυρίαρχη τάξη είναι εκείνη που, όπως και η παρέα του Zerzan, προτιμά να βλέπει τους εργάτες της να ζουν πρωτόγονα.

Η πρωτογονιστική εμμονή στο φανταστικό πνευματικό σφρίγος καθώς και στην «ευρωστία» των προτεχνολογικών ανθρώπων δεν είναι και τόσο παλιά. Η όλη ιδέα είχε ξανά πέραση στην ευρωπαϊκή άκρα δεξιά των αρχών του 20^{ου} αιώνα, η οποία είχε συλλάβει, για παράδειγμα, την αγγλοσαξωνική φυλή ως ένα λαό σκληραγωγημένο, «αυτόχθονα» (volkish), ο οποίος είχε μαλακώσει από τις φιλελεύθερες, θηλυπρεπείς αντιλήψεις του κοινωνικού κρατισμού και της προόδου. Οι Γερμανοί, στην πραγματικότητα, θέσπισαν νόμους φυλετικής υγιεινής προκειμένου να προστατέψουν τις πιο εύρωστες τάξεις του είδους. Ο Murray Bookchin, έχει παρατηρήσει αυτή την ιδεολογική τάση στον αντιδραστικό ρομαντισμό

του, συμπαθούντα τους Ναζί, Martin Heidegger. Επίσης, η Janet Biehl και ο Peter Staudenmaier, έχουν διερευνήσει το πρόβλημα σε βάθος στο εξαιρετικό έργο, *Ο Οικοφασισμός: Μαθήματα από τη Γερμανική Εμπειρία*². Υπάρχει, στην πραγματικότητα, μια σύγχρονη δεξιόστροφη σχολή σκέψης που ισχυρίζεται ότι τα σύγχρονα ιατρικά, ακόμα και τα περιβαλλοντικά μέτρα προστασίας είναι κακά επειδή συνεισφέρουν στο «μαλάκωμα» των ανθρώπων· δηλαδή, η χρηματοδότηση της ιατρικής μέριμνας ή της περιβαλλοντικής ρύθμισης δεν θα πρέπει να αυξηθούν επειδή διαμέσου αυτών οι άνθρωποι ανταλλάσσουν την «ευρωστία» με τη μειωμένη φυλετική ανθεκτικότητα. Οι ειδικοί που διακηρύττουν ότι υπάρχει μια, κάποιου είδους, μεταφυσική ωφελιμότητα ζώντας με έναν τραχύ, δύσκολο τρόπο ζωής, μπορούν να βρεθούν να εδρεύουν σε μερικά από τα πιο απεχθή, συντηρητικά think tanks, απομυζώντας μεγάλους μισθούς από περιβαλλοντοκτόνες (ή απλά μισανθρωπικές) πολυεθνικές εταιρίες. Η μέριμνα για καλή ιατρική φροντίδα υποχωρεί προκειμένου να καλυφθεί το αυξανόμενο κόστος θέρμανσης του σπιτιού – εξαιτίας της διεκδίκησής του από τους μαμόθρεφτους ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων. Οι πραγματικοί αμερικανοί υποστηρίζουν ότι οι κακουχίες κατασκευάζουν ηθικό ψεύδος και φυσική ανθεκτικότητα – ιδέα που βολεύει τις επιχειρήσεις να δρουν ανήθικα. Η επιμονή των πρωτογονιστών στη φυσική και ηθική «ευρωστία» που υποτίθεται ότι συνοδεύουν τις συνθήκες ζωής των πρωτόγονων, απηχούν αυτήν την ύποπτη τάση της αντιδραστικής σκέψης.

Παρόλα αυτά, οι πρωτογονιστές, αντίθετα με την ελίτ

2 Σ.τ.Ε: Στα ελληνικά κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ισνάφι, μτφρ. Βασίλης Καπετανγιάννης, Βαγγέλης Κουτάλης.

των πολυεθνικών, ισχυρίζονται ότι αντιτίθενται στην περιβαλλοντική καταστροφή. Πράγματι, η περιβαλλοντική υποβάθμιση είναι ένα από τα κεντρικά παράπονα τους από τον «πολιτισμό». Το «σφρίγος και η ευρωστεία» του πρωτογόνου ανθρώπου, μας λένε, δεν αναδύθηκε από τον αγώνα και τις κακουχίες αλλά από «την άφθονη σχόλη», την «αφθονία» και άλλα τέτοια που απολαμβάνουν να λένε οι πρωτογονιστές. Όπως ο Αδάμ και η Εύα στον Κήπο της Εδέμ, οι πρωτόγονοι άνθρωποι είχαν τις ανάγκες τους καλυμμένες και επίσης προσαρμόζονταν σ' αυτές.

Συνεπώς, ποιοι ήταν πραγματικά οι άνθρωποι εκείνοι τους οποίους οι πρωτογονιστές αναζητούν να μιμηθούν; Πώς ήταν οι ζωές τους πραγματικά; Σ' αυτό το σημείο είναι που η απάτη της πρωτογονιστικής σκέψης αποκαλύπτεται στην ολότητά της.

Ένα από τα κεντρικά ελαττώματα της πρωτογονιστικής λογικής είναι η συνένωση διάφορων πολιτισμών και κοινωνιών σε μια οντότητα υπό τον τίτλο «ο πρωτόγονος άνθρωπος». Στην πραγματικότητα, σε βιβλία όπως *Ο Πρωτόγονος του Μέλλοντος* ή το πρόσφατο, *Running On Emptiness*, ο Zerzan ακροβατεί έντονα ανάμεσα σε διαφορετικές εποχές και ηπείρους, εστιάζοντας, επιλεκτικά, στο τάδε ή δείνα χαρακτηριστικό ριζικά διαφορετικών φυλών, μη βιομηχανοποιημένων ή προϊστορικών λαών, προκειμένου να στηρίξει την υπόθεσή του ότι υπήρχε ένας κοινός και σοφότερος τρόπος ζωής που όλοι οι άνθρωποι κάποτε μοιράζονταν. Όπως και οι εθνοκεντρικοί Ευρωπαίοι οι οποίοι μπορούν να διακρίνουν τις ευρωπαϊκές κουλτούρες αλλά δεν μπορούν να κάνουν το ίδιο για την Αφρική, την Ασία, ή για τα τουλάχιστον 500 έθνη της Βορείου Αμερικής, οι πρωτογονιστές χρησιμοποιούν συ-

χνά την ιδέα «πρωτόγονος άνθρωπος» ως μια ιδέα που τα χωράει όλα και σ' αυτήν εισάγουν όλες τις αγαπημένες τους ιδιότητες.

Στην πρωτογονιστική σκέψη έχει ανεγερθεί μια σύνθεση του «πρωτόγονου ανθρώπου»· σ' αυτήν τη διαδικασία συγκαλύπτονται οι κάθε άλλο παρά ιδανικές πτυχές των περισσότερων φυλετικών κοινωνιών. Για παράδειγμα, οι πρωτογονιστές πολύ βολικά αμελούν ν' αναφέρουν τις θρησκευτικές αντιλήψεις, τις πατριαρχικές δομές ή τις αυστηρές παραδόσεις (όπως η κλειτοριδεκτομή, οι επώδυνες τελετές ενηλικίωσης, κλπ.) που υπάρχουν σε μερικά μη βιομηχανικά κλαν. Ίσως να γνωρίζουν ότι οι περισσότεροι θα τα έβρισκαν αυτά απωθητικά. Όπως έγραψε ο Hoxie Neale Fairchild στη μελέτη *Ο Ευγενής Άγριος*, «[η ευρωπαϊκή αντίληψη] για τον αληθινό Ευγενή Άγριο αναδύεται από ένα συνδυασμό απογοήτευσης για το εδώ και το τώρα και ψευδαίσθησης για το εκεί και το τότε».

3. ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΓΟΝΙΣΤΙΚΟ ΙΔΕΩΔΕΣ;

Όχι στη γλώσσα

«Οι λέξεις είναι αχρείαστες / μπορούν μόνο να βλάψουν» τραγουδούν οι Depeche Mode στο «Enjoy The Silence». Ρομαντική αντίληψη, χωρίς λέξεις όμως τα τραγούδια των Depeche Mode και άλλων δεν θα μπορούσαν να αποδοθούν από κανέναν.

Σύμφωνα με τη συλλογικότητα Green Anarchy, η γλώσσα αποκλείεται. Δηλαδή οι άνθρωποι (όπως εξωφρενικά εικάζουν οι πρωτογονιστές) ήταν ψυχολογικά υγιέστεροι όταν στέκονταν βουβοί από δέος –ή φόβο– για τα πάντα, ανίκανοι να επικοινωνήσουν μεταξύ τους. Ο απεχθής πρωτογονιστής Feral Faun¹ (επί το σεμνότερον, David Watkins, δεν πρέπει να συγχέεται με τον εκδότη του Fifth Estate, David Watson) ειρωνεύεται τη «γλώσσα με τους αντιληπτικούς της περιορισμούς», προτιμά τον αντιληπτικό μη περιορισμό που απολαμβάνει από τη σιγή και τη βουβαμάρα. Εναλλακτικά, ο John Zerzan συμπεραίνει πάνω στον οίστρο του ότι, «θα επικοινωνούμε αντ' αυτής με τηλεπάθεια». «Μόνο μια πολιτική που ξεκάνει τη γλώσσα και το χρόνο, και είναι κατ' αυτόν τον τρόπο ουτοπική σε αισθησιακό βαθμό, έχει νόημα», ονειροπολεί ο Zerzan στο primitivism.com.

Βέβαια, είναι απίθανο ο σύγχρονος *homo sapiens* ανατομικά –η ανθρωπότητα δηλαδή, όπως υφίστατο πριν από 100.000 χρόνια– να υπήρξε χωρίς ομιλία. Σύμφωνα με τον ανθρωπολόγο Kenneth Feder, είναι πιθανόν πριν από 1,8 εκατομμύρια χρόνια ο *homo erectus*, να ανέπτυξε πρωταρχικά την ικανότητα να μιλά:

1 Σ.τ.Ε: Feral Faun σημαίνει Άγριος Φαύνος.

Η βάση του κρανίου του *erectus* –το βασικό κρανίο– φέρνει πολύ πιο κοντά σ' αυτό του σύγχρονου ανθρώπου παρά σε εκείνο του *homo habilis* ή των πιθήκων. Επειδή όμως οι μύες που εμπλέκονται στην παραγωγή του λόγου συνδέονται με το βασικό κρανίο, αυτό υποδεικνύει ότι η φυσική ικανότητα για ανθρώπινη ή ομιλία που να μοιάζει στην ανθρώπινη, ήταν παρούσα στον *homo erectus*. Από αυτό, ο ανατόμος στο Mt. Sinai School of Medicine, Jeffrey Laitman, έχει συναγάγει ότι ο «*homo erectus* μπορούσε να παράγει λόγο στο επίπεδο ενός σύγχρονου εξάχρονου παιδιού».

Βέβαια, σε καμία περίπτωση δεν μπορεί αυτό να τεκμηριωθεί απόλυτα, καθώς δεν υπάρχουν καταγραφές από την εποχή εκείνη για να στηριχθεί οποιαδήποτε ανταγωνιστική υπόθεση. Με άλλα λόγια, δεν υπάρχουν ηχητικά ντοκουμέντα 1.5 εκατομμυρίων χρόνων, π.χ που να αποδεικνύουν εάν οι άνθρωποι μιλούσαν τότε. Παρόλα αυτά ο Zerzan, ανεμπόδιστος από τα γεγονότα, γράφει στο *Running on Emptiness*, ότι οι άνθρωποι υπήρξαν κάποτε σε μια «μη γλωσσική κατάσταση», έκτοτε όμως παρήκμασαν εξαιτίας της απόκτησης της γλώσσας. Προσθέτει, «η γνώση της γραφής και της ανάγνωσης μάς εισήγαγε στην κοινωνία των διαχωρισμένων και μειωμένων αισθήσεων». «Η λεκτική επικοινωνία», συνεχίζει εικάζοντας, «είναι τμήμα της απομάκρυνσης από μια, πρόσωπο με πρόσωπο, κοινωνική πραγματικότητα, καθιστώντας εφικτό τον σωματικό διαχωρισμό».

Ονειροπολήσεις των πρωτογονιστών όπως αυτές, «αποτελούν επαναλαμβανόμενες ιδέες που έχουν συλληφθεί χωρίς να έχει προηγηθεί έρευνα πάνω στο αντικείμενο στο οποίο αναφέρονται», τονίζει ο John Johnson σε πρόσφατο άρθρο στο περιοδικό *Imagine*. (Προσέξτε, συμπτωματικά, ότι ο Bradford του *Fifth Estate*, θαυμάζει την πρωτόγο-

νη «νοοτροπία [που υπήρξε] γλωσσολογικά πολύπλοκη και αντιληπτικά βαθιά, παρόλα αυτά, απλή και προσιτή σε όλους», αποκαλύπτοντας ότι υπάρχει μεγάλη ιδεολογική ασυνέπεια μεταξύ των πρωτογονιστών, χωρίς να μας απασχολήσει καν το πώς ο Bradford «το γνωρίζει» αυτό). Στην πραγματικότητα, μεγάλο μέρος της πρωτογονιστικής θεωρίας βασίζεται σε αχαλίνωτες εικασίες σχετικά με τον τρόπο της οργάνωσης της κοινωνικής ζωής σε εποχές από τις οποίες δεν έχουμε γραπτές καταγραφές. Ακριβώς επειδή ελάχιστα είναι γνωστά για τις εποχές αυτές, οι πρωτογονιστές προβάλλουν τις πιο άγριες φαντασιώσεις τους γι' αυτές και δεν ανησυχούν ποτέ για το αν θα αποδειχθούν λανθασμένες.

Βέβαια, οι αναρχικοί παραδοσιακά παρέθεταν τη γλώσσα ως στοιχείο της κοινωνικής φύσης του ανθρώπου. «Τι είναι η ομιλία;», ρωτάει ο Μπακούνιν. «Είναι επικοινωνία. Είναι η συζήτηση ενός ανθρώπινου υποκειμένου με πολλά άλλα. Μόνο με και δια της συζήτησης μπορεί ο ζώδης άνθρωπος να μετασχηματίσει τον εαυτό του σε άνθρωπινο ον, δηλαδή, σε σκεπτόμενο ον. Συνεπώς η υποκειμενικότητά του ως ανθρώπου, η ελευθερία του, είναι προϊόν της συλλογικότητας». Ο Chomsky και άλλοι γλωσσολόγοι έχουν θεωρήσει δεδομένη μια έμφυτη ανθρώπινη προδιάθεση στη χρήση της γλώσσας, παρά την παθιασμένη επιμονή του Zerzan ότι μια θεωρία έμφυτης γλώσσας είναι «ένα σοβαρό και αντιδραστικό λάθος». Στην πραγματικότητα, το 2001 το *National Geographic*, ανέφερε ότι οι επιστήμονες ανακάλυψαν ένα γονίδιο, το FOXP2, «συνδεδεμένο με τη γλώσσα και την ομιλία, υποδεικνύοντας ότι η ανθρώπινη παρόρμησή μας για φλυαρία και συνομιλία είναι έμφυτη, και ότι οι γλωσσολογικές ικανότητες είναι, τουλάχιστον εν μέρει, βαθιά ριζωμένες».

Για τους περισσότερους ανθρώπους, η γλώσσα είναι το τελευταίο πράγμα που θα ήθελαν να καταργηθεί. Πολλοί από εμάς απολαμβάνουν το έργο ποιητών, που κάνουν χρήση του λόγου, σαν πινέλο καλλωπισμού και εμπλουτισμού –και όχι πτώχευσης– της πολιτισμικής μας εμπειρίας. Το τραγούδι και η αφήγηση ιστοριών αποτελούν πολιτισμικές μορφές που χαίρουν εκτίμησης από πολλούς ανθρώπους επίσης. Τα παραδείγματα αφθονούν και είναι αναρίθμητα για να αναφερθούν.

Όχι στην τεχνολογία

Επίσης, καμία τεχνολογία πλην των απλών εργαλείων δεν επιτρέπεται στην πρωτογονιστική ουτοπία: «Η τεχνολογία διακρίνεται από τα απλά εργαλεία από πολλές απόψεις», ισχυρίζονται οι πρωτογονιστές. Ορίζουν παρόλα αυτά την τεχνολογία μ' έναν τρόπο που ταιριάζει στους σκοπούς τους: είναι «περισσότερο μια διαδικασία ή αντίληψη παρά μια στατική μορφή», επεξηγούν. «Είναι ένα πολύπλοκο σύστημα που περιλαμβάνει καταμερισμό εργασίας, απόσπαση πόρων και εκμετάλλευση προς όφελος εκείνων που το θέτουν σε κίνηση».

Βέβαια, ένα «σύστημα καταμερισμού της εργασίας, απόσπασης πόρων και εκμετάλλευσής, απ' το οποίο επωφελούνται εκείνοι που έχουν την εξουσία να το θέτουν σε κίνηση» αποτελεί, στην πραγματικότητα, μια περιγραφή των λειτουργιών του καπιταλισμού. Η τεχνολογία, ωστόσο, που υπήρξε πολύ πριν από τον καπιταλισμό, ορίζεται από τους περισσότερους επιστήμονες ως η πρακτική εφαρμογή της γνώσης για την επίλυση προβλημάτων· εναλλακτικά, οι περισσότεροι ανθρωπολόγοι επίσης κατατάσσουν τα πέτρινα εργαλεία ως μια μορφή τεχνολογίας. Επιπλέον, στην τεχνολογία περιλαμβάνεται η κατασκευή απλών δεξαμενών για την εξασφάλιση νερού, κα-

θώς και η κατασκευή του πολύ εξελιγμένου εξοπλισμού που σώζει ανθρώπινες ζωές. Αμέτρητοι άνθρωποι θα πέθαιναν αμέσως αν στερούνταν αυτά τα πράγματα.

Οι πρωτογονιστές λένε πως φοβούνται ότι, όπως το Skynet κομπιούτερ στην ταινία *Terminator*, η τεχνολογία θα αναπτύξει τη δική της συνείδηση και θα εργαστεί προκειμένου να εξαλείψει την ανθρωπότητα. «Είναι αμφίβολο το αν η κυρίαρχη τάξη (που επωφελείται ακόμα πολιτικά και κοινωνικά από το Τεχνολογικό Σύστημα) αскеί πραγματικά οποιονδήποτε έλεγχο πάνω στο “Τέρασ του Φράνκεσταϊν” αυτή τη στιγμή», προειδοποιούν ο Zerzan και η συλλογικότητα Green Anarchy, υπονοώντας με δραματικό τόνο ότι ίσως η τεχνολογία να λειτουργεί ήδη δυνάμει των δικών της προνομίων!

Στο *Against His-story, Against Leviathan*, ο Perlman μάς προσφέρει μια παρόμοια ιδέα, αναφερόμενος στο «τέρας του Φρανκεστάϊν» ως «Γαιοχαλαστής», ο οποίος «έχει όντως ένα σώμα, ένα τερατώδες σώμα, ένα σώμα που έγινε πιο ισχυρό από τη βίοςφαιρα. Μπορεί να είναι ένα σώμα που δεν διαθέτει δική του ζωή. Μπορεί να είναι ένα νεκρό πράγμα, ένα τεράστιο πτώμα. Μπορεί να κινεί τους αργούς του μηρούς μόνο όταν ζωντανά όντα το κατοικούν. Παρ’ όλα αυτά, το σώμα του είναι αυτό που κάνει την καταστροφή». Ο Perlman παρουσιάζει το ενδεχόμενο οι άνθρωποι να μπορούν να ελέγξουν το «Γαιοχαλαστή» – αλλά και πάλι, υπονοεί ότι ίσως απλά δεν το κάνουν. (Μπορεί [η έμφαση δική μου] να κινεί τους αργούς του μηρούς μόνο όταν ζωντανά όντα το κατοικούν – μια εξεζητημένη πρόταση στην οποία είναι δύσκολο να βρεθεί οποιοδήποτε πραγματικό νόημα).

Είναι ενδιαφέρον που οι πρωτογονιστές ακτιβιστές χρησιμοποιούν συχνά το «τέρας του Φρανκεστάϊν» για

να εκδώσουν περιοδικά μαζικής παραγωγής (βλ. περιοδικό *Green Anarchy*, που υπάρχει και σε ηλεκτρονική μορφή στο διαδύκτιο) καθώς και ιστοσελίδες (βλ. www.insurgentdesire.co.uk) για να συμμετέχουν σε συζητήσεις μέσω διαδικτύου. Χαριτολογώντας, ο γράφων μπορεί να εγγυηθεί ότι έχει γνωρίσει πολλούς πρωτογονιστές που απολαμβάνουν τα Playstation τους στα θερμαινόμενα διαμερίσματά τους, νοικιάζουν τα DVD τους (προτιμώντας ταινίες όπως *Fight Club*, *Instinct*, *Matrix*, *Terminator*), και κατά τ' άλλα μετέχουν ευχάριστα των προνομίων που δεν είναι διαθέσιμα στους υπάρχοντες πρωτόγονους λαούς. Τρυφερά προστατευμένοι από συνθήκες που προκαλούν «ευρωστία» (από τα στοιχεία της φύσης, με άλλα λόγια), προτρέπουν ως αλάθητοι όλους τους άλλους να παρατήσουν τις ανέσεις τους. Ενδεχομένως, περιμένουν να γίνουν πρωτόγονοι όλοι οι άλλοι πρώτα. Όταν ο Zerzan ρωτήθηκε από έναν ρεπόρτερ για το αν το γεγονός ότι βλέπει τηλεόραση τον κάνει λίγο υποκριτή, απάντησε άτονα, «όπως και άλλοι άνθρωποι, πρέπει να ναρκώνομαι».

Αλλού, ο George Bradford, αναφέρεται στο τεχνολογικό «τέρας του Φρανκεστάϊν» ως «βιομηχανική Λερναία Ύδρα»: ο Zerzan το βαφτίζει «πανταχού θριαμβεύουσα Μεγαμηχανή», και ο Kaczynski το ονομάζει απλά «τεχνολογικό σύστημα» σαν να αποτελεί μια κοινωνική τάξη από μόνη της. Η διανοητική τεμπελιά αυτών των αντιλήψεων είναι εμφανής από το πώς αποκρύπτουν τις συγκεκριμένες ταξικές σχέσεις του κρατισμού/καπιταλισμού. Στο καπιταλιστικό σύστημα, είναι γεγονός πως οι καπιταλιστές κατευθύνουν μεγάλο μέρος της τεχνολογίας σε μισανθρωπικούς σκοπούς – αποδεικνύοντας ότι η ταξική κυριαρχία καθορίζει το πώς εφαρμόζεται η τεχνολο-

γία και όχι το αντίστροφο. Ωστόσο, εξαιτίας της φτωχής τους ανάλυσης και της διανοητικής τους τσαπατσουλιάς, οι πρωτογονιστές δεν μπορούν ούτε καν ν' αντιληφθούν τέτοιες προφανείς διακρίσεις, και καταδικάζουν την τεχνολογία συλλήβδην.

Βέβαια, η βλαβερή τεχνολογία είναι απλώς βλαβερή. Δύσκολα μπορεί να φανταστεί κανείς μια θετική χρήση, για παράδειγμα, των πυρηνικών ή των βιολογικών και χημικών όπλων. Οι πρωτογονιστές όμως έχουν μακρύ δρόμο ακόμα για να πείσουν τον κόσμο ότι η τεχνολογία συνεπάγεται αμετάβλητα καταπιεστικές κοινωνικές σχέσεις (το «αμετάβλητα» είναι μια λέξη που χρήζει σκέψης σ' αυτό το σημείο). Επίσης, έχουν πολύ δρόμο ακόμα για να μας πείσουν για το αν άνθρωποι όπως ο φυσικός Stephen Hawking θα πρέπει να αφήνονται να πεθαίνουν (κατά τα ειωθότα του κοινωνικού δαρβινισμού) ακριβώς επειδή χρειάζονται την τεχνολογία προκειμένου να επιβιώσουν. Επίσης, τα γυαλιά διαβάσματος του John Zerzan θα έπρεπε ν' αχρηστευθούν σε μια πρωτογονιστική κοινωνία, όπως και όλη η τεχνολογία κατασκευής φακών που επιτρέπει σε άλλους με εξίσου κακή όραση να βλέπουν.

Ας μην παίζουμε ανόητα και άσκοπα με αυτές τις αντιλήψεις. Όταν οι πρωτογονιστές υποστηρίζουν την εξάλειψη της τεχνολογίας, υποστηρίζουν τη σφαγή ή την πείνα εκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως.

Όχι στη γεωργία

Οι ζερζανικοί πρωτογονιστές και οι πρωτογονιστές του Green Anarchy θα παρεμπόδιζαν εξίσου την εξημέρωση της τροφής και των ζώων. Η εξημέρωση της σοδειάς ξεκίνησε περίπου πριν από 12.000 χρόνια στην Εγγύς Ανατολή, σηματοδοτώντας την αλλαγή από τους νομαδικούς κυνηγο-συλλεκτικούς τρόπους ζωής -που αρέσουν στους

περισσότερους πρωτογονιστές- σε πιο σταθερούς, εγκατεστημένους κοινωνικούς σχηματισμούς, που οι περισσότεροι πρωτογονιστές αντιπαθούν. Σύμφωνα με τη συλλογικότητα Green Anarchy, η καλλιέργεια της σοδειάς «ήταν το πρώτο από μια σειρά λαθών που οδήγησαν στη νεωτερικότητα».

«Η γεωργία πρέπει να υπερκεραστεί, ως εξημέρωση», γράφει ο Zerzan στο *On the Transition: Postscript to Future Primitive* [Για τη μετάβαση: Υστερόγραφο στον Πρωτόγονο του Μέλλοντος]. Αντί να απολαμβάνουν τα τεράστια, ισόποσα καταναμεμημένα, γεωργικά πλεονάσματα, όπως επιθυμούσαν για την ανθρωπότητα οι κλασικοί αναρχικοί όπως ο Πιότρ Κροπότκιν, οι πρωτογονιστές θα συγκροτούσαν τους ανθρώπους σε κυνηγοσυλλεκτικές μονάδες και θα αναζητούσαν άγρια, φυσικά, φρούτα και λαχανικά. Αυτό αμέσως δημιουργεί ένα δίλημμα, όπως το θέτει ο John Johnson στο κείμενο «Zerzan-Buffoon»² στο περιοδικό *Imagine*: τι θα συνέβαινε εάν ένας ανυπότακτος κυνηγοσυλλέκτης σκεφτόταν: «Έι, μ' αρέσουν οι φράουλες, μακάρι να υπήρχε ένας τρόπος να τις βρίσκω πιο τακτικά από το να περιμένω να πέσω πάνω τους τυχαία»; Προκειμένου να διατηρηθεί η πρωτογονιστική κοινωνία, η πρωτογονιστική αστυνομία θα έπρεπε να ξεριζώσει αυτού του είδους την παραφωνία αμέσως. Οι καλλιέργειες θα έπρεπε να απαγορευθούν.

Για άλλη μια φορά, ας σκεφτούμε πάνω στις επιπτώσεις της πεποίθησης ότι η γεωργία θα έπρεπε να εξαλειφθεί:

2 Σ.τ.Ε: Ο γελωτοποιός Ζερζάν. Σ.τ.Μ: Πιθανόν και λογοπαίγνιο για τα «μεγάλα» σχέδια ξαναγραφίσματος της ιστορίας από τον Zerzan, αφού Buffon είναι και το όνομα σημαντικού φυσιοδίφη του 18ου αιώνα, από τις προσωπικότητες που επηρέασαν με τα συμπεράσματά τους τις συζητήσεις των επιστημών της εποχής

Αποστερημένη από τη γεωργία, η πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού θα εξοντωνόταν αμέσως.

Βάσει αυτών των τριών κριτηρίων και μόνο, είναι ξεκάθαρο ότι καμιά υπάρχουσα κοινωνία δεν θα μπορούσε να αποκαλεστεί πρωτογονιστική. Στην πραγματικότητα, βάσει των γνώσεων που διαθέτουμε δεν είναι ξεκάθαρο αν υπήρξε κουλτούρα που να συναντώνται τέτοια αυστηρά ιδεώδη. Κοινωνίες χωρίς γλώσσα, γεωργία, και τεχνολογία είναι πολύ σπάνιες. Ακόμα και οι υπάρχουσες μη βιομηχανικές φυλές που μνημονεύουν συνήθως οι πρωτογονιστές στις αναλύσεις τους –όπως οι αφρικανοί Βουσμανοί !Kung (βλ. τον *Πρωτόγονο του Μέλλοντος*, το *Against His-story* του Perlman, ή για παράδειγμα, το *Η πρωτόγονη αφθονία* του Bob Black)– μιλούν κάποιας μορφής γλώσσα. Ακόμα και αν οι !Kung δεν έχουν τεχνολογία όπως την ορίζουν οι πρωτογονιστές (μια απαραίτητη διάκριση, από τη στιγμή που την ορίζουν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να ταιριάζει στην ατζέντα τους), ή εξημερωμένα ζώα, υπάρχουν άλλα χαρακτηριστικά αναφορικά με πτυχές των δικών τους καθώς και άλλων φυλετικών τρόπων ζωής που δεν είναι ούτε αναρχίζουσες ούτε επιθυμητές από άλλους.

4. Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΖΩΗΣ ΤΩΝ ΠΡΩΤΟΓΟΝΩΝ.

Σύμφωνα με την ανθρωπολόγο Lorna Marshall, η έρευνα της οποίας πάνω στους !Kung έχει αναφερθεί από τον αγαπημένο των πρωτογονιστών Marshall Sahlins, «εκτός από την τροφή και το νερό (σημαντικές εξαιρέσεις!)... όλοι είχαν ό,τι χρειάζονταν ή μπορούσαν να φτιάξουν ό,τι χρειάζονταν». Η επισήμανση της Marshall ότι η τροφή και το νερό μπορεί να είναι «σημαντικές εξαιρέσεις» για την πρωτόγονη αφθονία είναι ευπρόσδεκτη. Ο George Bradford του περιοδικού *Fifth Estate* αναγνωρίζει συμπονετικά ότι οι «αρχέγονοι άνθρωποι» είναι «ικανοί να έχουν την εμπειρία της περιστασιακής πείνας», μας διαβεβαιώνει όμως πως «μερικές φορές [επιλέγουν] την πείνα προκειμένου ν' αυξήσουν την διασυσχετισιμότητα, για να παίξουν ή για να δουν οράματα». Μένει να δούμε σε ποιο βαθμό το σύγχρονο κοινό θα κατανοήσει αυτή την αντίληψη «της πείνας ως μέσο παιχνιδιού».

Περαιτέρω, ο ανθρωπολόγος Edwin Wilemsen παρατηρεί ότι οι πολιτισμικές πρακτικές των !Kung που παρατηρήθηκαν από ανθρωπολόγους όπως ο Marshall Sahlins ή η Lorna Marshall αποτελούν από μόνες τους προιόντα χιλιετούς προσαρμογής. Οι !Kung συνήθιζαν να κυνηγούν ελέφαντες, να ασκούν την κηπευτική και άλλες μορφές αγροκτηματικών δραστηριοτήτων, οι αψιμαχίες που είχαν δε, με άλλα βασίλεια' [chiefdom] της ανατολικής Αφρικής τούς οδήγησαν στον τωρινό τόπο διαμονής

---

1 Σ.τ.Μ: Ο όρος αποδίδεται και ως «παραδοσιακή αρχηγία» (βλ. David Graeber: *Αποσπάσματα μιας Αναρχικής Ανθρωπολογίας*, σ. 73, Στάσι Εκπίπτοντες, Αθήνα 2007).

τους (στην έρημο Καλαχάρι), όπου και αποτέλεσαν αντικείμενο παρατήρησης από τους σύγχρονους ερευνητές. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με ό,τι υπονοεί ο Fredy Perlman όταν λέει, ότι «οι !Kung επιβίωσαν με αξιοθαύμαστο τρόπο στην εξοντωτική μας εποχή». Βέβαια, από τεχνικής άποψης, είναι αληθές ότι οι !Kung επιβίωσαν, όπως έκαναν και οι ιθαγενείς της Αμερικής και οι Αβοριγίνες, αυτό που ο Perlman υπονοεί όμως είναι ότι οι !Kung αποτελούν μια μορφή ζωντανού αναχρονισμού, οι φυλετικοί τρόποι των οποίων διατηρούν τη ζωή «στη φυσική κατάσταση της». Επίσης, ο ανθρωπολόγος του πανεπιστημίου του Ίλλινοϊς-Σικάγο Lawrence H. Keeley, σημειώνει ότι τα «ποσοστά ανθρωποκτονιών από το 1920 έως το 1955 ήταν τέσσερις φορές υψηλότερα από αυτά των Η.Π.Α και από είκοσι ως ογδόντα φορές μεγαλύτερα από αυτά των μεγάλων βιομηχανικών εθνών ανάμεσα στο 1950 και το 1960». Απέχοντας πολύ από το να αντιπροσωπεύουν μια πρωτόγονη εικόνα του «πρωτόγονου ανθρώπου» με άλλα λόγια, η κοινωνία των !Kung, όπως και κάθε άλλη, έχει αλλάξει στο διάβα των αιώνων προκειμένου να προσαρμοστεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες. Αυτό τονίζει το γεγονός ότι οι υπάρχουσες κυνηγοσυλλεκτικές φυλές δεν μας παρέχουν απαραίτητα ένα παράθυρο που βλέπει στο παρελθόν.

Απ' αυτή την άποψη, η ερασιτεχνική πρωτογονιστική ψευδοανθρωπολογία δικαιολογεί την έντονη προειδοποίηση του ανθρωπολόγου Kenneth L. Feder, που κάνει πρακτική έρευνα στο πανεπιστήμιο του Central Connecticut State. Γράφει ο Feder ότι η γνώση για τα «κοινωνικά συστήματα του πρώιμου ανθρώπου –για το πώς αυτοί συσχετιζόνταν μεταξύ τους σε ομάδες, για το πώς όριζαν την «οικογένεια», για το ποιόν θεωρούσαν κατάλληλο ως

ταίρι- θα παραμείνει, ίσως για πάντα, πέραν της εμβέλειάς μας. Χρησιμοποιούμε τους ζωντανούς πρωτεύοντες ή τις κυνηγοσυλλεκτικές ομάδες ως μοντέλα, εκ των οποίων κανένα δεν θα έπρεπε να θεωρείται αξιόπιστο όσον αφορά τη συμπεριφορά των πρωτόγονων ανθρωποειδών». Τέτοια μικροπράγματα όμως, όπως η επιστημονική γνώση, δεν εμποδίζουν τη συλλογικότητα Green Anarchy να διακηρύσσει ότι πριν από το 8.000 π.α.χ.χ² «μια φυσική κατάσταση αναρχίας... είχε κυριαρχήσει για δύο εκατομμύρια χρόνια περίπου».

Χάρη στην έρευνα άλλων ιστορικών, αρχαιολόγων και ανθρωπολόγων, γνωρίζουμε ότι άλλοι μη βιομηχανικοί λαοί πλην των !Kung δεν είχαν αναπτύξει πάντοτε εξισωτικούς κοινωνικούς σχηματισμούς. Για παράδειγμα, τα 500 έθνη που υπήρξαν στη βόρεια Αμερική πριν από το 1.500 αντιπροσωπεύουν μια ποικιλία πολιτισμικών, πολιτικών και οικονομικών συστημάτων. Κάποιες κοινωνίες ιθαγενών ήταν απόλυτα πατριαρχικές, όπως η ομοσπονδία Powhatan, την οποία οι άποικοι αντιμετώπισαν το 1.600 στη Jamestown της Βιρτζίνια. Άλλες ενσωμάτωσαν μητριαρχικές και δημοκρατικές μορφές διακυβέρνησης στη φυλετική τους ζωή² οι γυναίκες των Ιροκέζων για παράδειγμα, λάμβαναν τις σημαντικότερες αποφάσεις της κοινωνίας τους. (Σ' αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να υπενθυμίσουμε ότι μια μητριαρχική κοινωνία, φυσικά και αποτελεί μια ακόμα ιεραρχική κοινωνία). Επιπλέον, οι ιθαγενείς Αμερικανοί εξημέρωσαν το καλαμπόκι και τον καπνό, διδάσκοντας στο τέλος τους ευρωπαίους πώς να το κάνουν και αυτοί. Τα στοιχεία αυτά είναι

2 Σ.τ.Μ: Συντόμηση της φράσης: «Πριν την απαρχή της χριστιανικής χρονολόγησης».

απαραίτητα για όσους επιχειρούν μια ειλικρινή αποτίμηση των μη ευρωπαϊκών φυλετικών τρόπων ζωής. Είναι αδύνατο να συναγάγεις τους περίπου 12.000 αυτόχθονες πολιτισμούς του «Νέου Κόσμου» πριν το 1492, σε μια σύνθετη κατάληξη του τύπου, ο «ευγενής άγριος» ή ο «πρωτόγονος άνθρωπος».

Βέβαια, οι φυλές των ιθαγενών δεν ζούσαν μέσα στα πλαίσια ενός έθνους-κράτους, όπως αυτό που ανέπτυξαν οι ευρωπαίοι, ούτε είχαν ιδιοκτησιακά δικαιώματα όπως τα συνέλαβαν οι ευρωπαίοι. Παρόλα αυτά, οι αυτόχθονες πολέμησαν τους αποίκους όταν θεώρησαν ότι αυτοί καταπατούν σε μεγάλο βάθος την ενδοχώρα. Με άλλα λόγια, είναι φανερό ότι πολλές φυλές είχαν μια βασική αίσθηση εδαφικότητας, που την αποδεικνύουν όχι μόνο οι αψιμαχίες με τους ευρωπαίους αλλά και οι διαφυλετικές συγκρούσεις.

Οι περισσότερες, αν όχι όλες, κοινωνίες των ιθαγενών είχαν κάποιας μορφής θρησκεία. Η πλούσια ποικιλία των μύθων των ιθαγενών της Αμερικής είναι γνωστή στους περισσότερους. Ο αναρχισμός, σε αντιπαραβολή, έθετε παραδοσιακά τον αθεϊσμό –στην πραγματικότητα τον αντιθεϊσμό– ως το μόνο σύστημα πεποιθήσεων που ήταν σύμφωνο με την επιστημονική κατανόηση της πραγματικότητας. Αυτό αντιτίθεται έντονα στην πρωτογονιστική εικόνα της πίστης του Ted Kaczynski για «τον Παππού Λαγό, τον παππού που ήταν υπεύθυνος για την ύπαρξη όλων των άλλων λαγών». Ο Kaczynski σημειώνει ότι αυτό το υπερφυσικό ον «είχε την ικανότητα να εξαφανίζεται, [και] αυτός είναι ο λόγος που δεν μπορεί να πιαστεί ή να γίνει ορατός... Κάθε φορά που πυροβολούσα ένα λαγό snowshoe [στη φύση], πάντοτε έλεγα «σ' ευχαριστώ Παππού Λαγέ»». Παρόμοιες παγανιστικές πεποιθήσεις (ή

ψευδαισθήσεις) ήταν διαδεδομένες και σε άλλους κυνηγοσυλλεκτικούς πολιτισμούς.

Βέβαια, αυτό δεν σημαίνει ότι οι αναρχικοί επιθυμούν να επιβάλλουν δια της βίας τον αθεϊσμό στους άλλους. Σε μια αναρχική κοινωνία, οι άνθρωποι θα ήταν ελεύθεροι να πιστεύουν οτιδήποτε ήθελαν. Μια αναρχική κοινωνία άξια του ονόματός της όμως δεν θα επέτρεπε σ' αυτούς που θα είχαν θρησκευτικές πεποιθήσεις να τις επιβάλλουν σε άλλους, ούτε θα επιτρέπονταν αυτές να επηρεάσουν αποφάσεις που σχετίζονται με την παραγωγή και τη διανομή. Παρόλο που η ατομική πίστη σε μυστικιστικές δυνάμεις θα ήταν ανεκτή, αυτό που θα συνέβαινε κατά πάσα πιθανότητα θα ήταν οι περισσότεροι αναρχικοί να συνέχιζαν να ασκούν κριτική στο παράλογο εκείνων που πιστεύουν στο υπερφυσικό. Το πολιτισμικό κλίμα των περισσότερων ιθαγενών αμερικάνικων κοινωνιών πόρρω απείχε από το να είναι άθεο ή άθρησκο. Τα συστήματα πίστης των φυλών συχνά χρησίμευαν στη νομιμοποίηση της άνιση κατανομής της εξουσίας ανάμεσα στα μέλη της φυλής, διαπερνούσαν δε, σχεδόν κάθε πτυχή της καθημερινής ζωής.

Πολλά ιθαγενή συστήματα εκμετάλλευσης υπήρχαν εξ αρχής, πριν από την ευρωπαϊκή επιρροή. Οι Αζτέκοι της κεντρικής Αμερικής, για παράδειγμα, οι οποίοι ξεκίνησαν ως περιπλανώμενες συμμορίες μισθοφόρων, γύρω στο 1400 είχαν εγκαθιδρύσει μια εκτεταμένη αυτοκρατορία με επίκεντρο τη λατρεία του θεού του πολέμου, Huitzilochtili. Απαιτούσαν φόρο υποτέλειας από τα υποδουλωμένα χωριά και θυσίαζαν περίπου 20.000 ανθρώπους το χρόνο στην αυτοκρατορική τους θεότητα. Οι Ίνκας έχτισαν μια αυτοκρατορία στη νότια Αμερική που ήταν ακόμα μεγαλύτερη από αυτή των ξαδέρφων τους της κεντρικής

Αμερικής. Βέβαια, οι ευρωπαϊκές κοινωνίες ήταν (και είναι) πολύ πιο αιματηρές σε μαζική κλίμακα, και σίγουρα πολύ πιο επεκτατικές, όπως έχει δείξει ξεκάθαρα η ιστορία. Αυτά είναι γεγονότα που δεν πρέπει να ξεχνιούνται σε κάθε ειλικρινή αποτίμηση άλλων κοινωνικών συστημάτων, ούτε όμως και να οδηγούν στην εξιδανίκευση των τελευταίων.

Ο Zerzan και άλλοι πρωτογονιστές ισχυρίζονται συχνά ότι προπολιτισμένες κοινωνικές ομάδες απολάμβαναν άνετους τρόπους ζωής, σχετικά απαλλαγμένους από τις αρρώστιες και τις κακουχίες. Για παράδειγμα, η συλλογικότητα Green Anarchy γράφει: «Πριν από τον πολιτισμό υπήρχε σε γενικές γραμμές... υγεία και ευρωστία». Ωστόσο, πριν από τον ευρωπαϊκό πολιτισμό, δεν είναι ξεκάθαρο ότι οι ιθαγενείς απολάμβαναν το ένα από τα δύο, πόσο μάλλον και τα δύο. Οι ιστορικοί James L. Roark, Sarah Stage, καθώς και άλλοι γράφουν: «Σε μια τοποθεσία στο δυτικό Κεντάκι, η οποία χρονολογείται ανάμεσα στο 2.500 με 2.000 π.α.χ. περίπου, οι αρχαιολόγοι βρήκαν αρκετούς τάφους που τους επέτρεψαν να υπολογίσουν ότι το προσδόκιμο όριο ζωής γι' αυτούς τους ανθρώπους του Woodland ήταν ελάχιστα πάνω από τα δεκαοκτώ χρόνια». Σύμφωνα με υπολογισμούς ερευνητών του UCLA Gerontology Research Group, ο μέσος όρος του προσδόκιμου ορίου ζωής του *homo sapiens* πριν από 50.000 χρόνια ήταν δέκα χρόνια, και αυτό οφειλόταν στις επιδημίες, στα αρπακτικά και στα ατυχήματα. Επιπροσθέτως, οι κυνηγοσυλλέκτες ανέπτυξαν και άλλες ασθένειες που σχετιζόνταν με τον τρόπο ζωής τους σε μια τοποθεσία των Hopewell που χρονολογείται στο 100 π.α.χ. περίπου, οι ανασκαφές αποκάλυψαν ότι οι κυνηγοί «είχαν την τάση να αναπτύσσουν αρθρίτιδα στους αγκώνες, οφειλόμενη

στο τέντωμα των εν λόγω αρθρώσεων κατά τη χρήση των τόξων». Βέβαια, σε μια πρωτογονιστική κοινωνία τέτοιες επώδυνες καταστάσεις θα έπρεπε οι άνθρωποι απλά να τις αντέχουν.

Επιπλέον, άνθρωποι των πολιτισμών του Μισσισίπι που κατασκεύαζαν γήλοφους ανέπτυξαν και αυτοί μορφές ιεραρχίας και κυριαρχίας:

Ένας τύμβος των Cahokia (χρονολογημένος περίπου το 1000 μ.α.χ.χ) δείχνει την εξουσία που απολάμβανε ένας μεγάλος αρχηγός. Ένας άνδρας -πιθανότατα ο αρχηγός- είχε ενταφιαστεί μαζί με τα διαμελισμένα σώματα διαφόρων ανθρώπων, ίσως εχθρών ή σκλάβων· τριών ανδρών και τριών γυναικών με υψηλή κοινωνική θέση, ίσως συγγενών του αρχηγού, τεσσάρων ανδρών, ίσως υπηρετών ή φρουρών, των οποίων τα κεφάλια και τα χέρια ήταν κομμένα, και πενήντα νεαρών γυναικών ανάμεσα στην ηλικία των δεκαοκτώ και είκοσι τριών ετών, που ήταν ολοφάνερο ότι είχαν στραγγαλιστεί.

Μια τέτοια μαζική θυσία είναι ενδεικτική της εξουσίας που ασκούσε και της υπακοής που απαιτούσε ένας αρχηγός των Cahokia.

Στο *Running on Emptiness*, ο Zerzan ισχυρίζεται ότι «οι Κομάντσι κατά την αναζήτηση της τροφής τους διατηρούσαν τους μη-βίαιους τρόπους τους για αιώνες πριν την ευρωπαϊκή εισβολή, και έγιναν βίαιοι μόνο κατά την επαφή τους με τον ληστρικό πολιτισμό». Σύμφωνα με τον John Johnson όμως, ο ανθρωπολόγος Lawrence H. Keeley στο έργο του *War Before Civilization*, παρέχει στοιχεία που δείχνουν ότι «αντίθετα με τις γνώμες πως η βία των φυλών αυξήθηκε ύστερα από την επαφή με τους ευρωπαίους, το ποσοστό των ταφών στην παράκτια βρετανική Κολομβία που υποδεικνύει ενδείξεις θανάσιμων τραυμάτων ήταν στην πραγματικότητα ΧΑΜΗΛΟΤΕΡΟ ύστερα

από την ευρωπαϊκή επαφή (13% από το 1774 έως το 1874) σε σχέση με τα πολύ υψηλά ποσοστά (20 με 32 τοις εκατό) που μαρτυρούν τα ίχνη στις προϊστορικές περιόδους». Είναι γνωστό, συν τοις άλλοις, ότι οι Κομάντσι παρενοχλούσαν τις εγκαταστάσεις των Wichita στο σημερινό Τέξας κατά τη διάρκεια του δεκάτου ογδόου αιώνα, χωρίς την ευρωπαϊκή βοήθεια. Οι ίδιοι οι Wichita είχαν μετακινηθεί στην περιοχή του Red River το 1700 προκειμένου να διαφύγουν των εχθρικών ινδιάνων Osage στα μεσοδυτικά.

Προτού συνεχίσουμε είναι απαραίτητη μια σημείωση. Μερικοί πρωτογονιστές μπορεί να διαμαρτυρηθούν ότι εστιάζοντας στις όχι και τόσο ρομαντικές πλευρές της πραγματικότητας της ιστορίας των ιθαγενών «δίνουμε λαβή» σ' αυτούς που καταπίεσαν άδικα τους ινδιάνους της Αμερικής. Δηλαδή με το να δηλώνει κανείς ότι οι ιθαγενείς επιδίδονταν σε αλληλοεξοντωτικές πολεμικές δραστηριότητες ή ότι κατά το μεγαλύτερο μέρος τους υπήρξαν πατριαρχικές κοινωνίες κλπ., «δίνει λαβή» στους ευρωπαίους κατακτητές, οι οποίοι τονίζουν την ιθαγενή «αγριότητα» προκειμένου να τους καταπίεσουν. Η επιχειρηματολογία του τύπου «δίνει λαβή», εμποδίζει πολλές συζητήσεις στην αριστερά, οπότε αξίζει να παραθέσουμε George Orwell, ο οποίος γράφει:

Όταν ο Α και ο Β βρίσκονται σε αντιπαράθεση μεταξύ τους, οποιοσδήποτε κάνει κριτική ή επιτίθεται στον Α κατηγορείται ότι βοηθά και συνεργεί υπέρ του Β. Και είναι αλήθεια συχνά ότι, αντικειμενικά και βραχυπρόθεσμα, διευκολύνει τον Β. Επομένως, λένε οι υποστηρικτές του Α, σκάστε και μην κάνετε κριτική· ή τουλάχιστον κάντε κριτική «εποικοδομητικά», πράγμα που στην πράξη πάντοτε σημαίνει ευνοϊκά. Και αυτό απέχει ελάχιστα από την άποψη ότι η συγκάλυψη και η παρα-

μόρφωση των γεγονότων είναι το υψηλότερο καθήκον ενός δημοσιογράφου.

Για τη συζήτηση θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο «Α» του Orwell αντιπροσωπεύει τον πρωτογονισμό, ενώ ο «Β» τους απολογητές της ευρωπαϊκής εκμετάλλευσης. (Βέβαια, το θέμα συζήτησης αυτού του κειμένου δεν είναι ούτε η υποστήριξη του Α [πρωτογονισμός] ούτε του Β [ευρωπαϊκή εκμετάλλευση], αλλά του «Γ» [μια αναρχική κοινωνία].

Είναι πολύ σημαντικό ν' αναγνωρίσουμε την ηλιθιότητα και την καταστροφικότητα της λογικής του «αν δεν είσαι μαζί μας, είσαι εναντίον μας». Κατά πρώτον, μια γρήγορη σκέψη αποκαλύπτει ότι και οι δύο πλευρές της διαμάχης εύκολα εκσφενδονίζουν αυτή τη φενάκη σε όσους αρνούνται να συμμαχήσουν μαζί τους. Εισάγει επίσης ένα παράδοξο οξύμωρο: αν και οι δύο πλευρές είναι σωστές ούτως ώστε «αν δεν είσαι μαζί μας, είσαι με τους εχθρούς μας», εκείνοι που αρνούνται να πάρουν το μέρος οποιουδήποτε, αμέσως γίνονται ένοχοι παίρνοντας το μέρος και των δύο πλευρών. Στην πράξη, ο μόνος λόγος για αυτήν την κατηγορία είναι να εκφοβισθεί η κριτική και να φιμωθεί η διαφωνία. (Είναι πολύ ενοχλητικό οποιοσδήποτε και οποιαδήποτε δηλώνει αναρχικός/η να καταφεύγει σε τέτοιες γλοιώδεις τακτικές).

Επιστρέφοντας στο ζήτημα των χαρακτηριστικών των πρωτόγονων κοινωνιών, είναι γνωστό ότι οι ευρωπαίοι κατακτητές υπήρξαν πολύ πιο σκληροί στην αρπαγή και στη λεηλασία της γης των αυτοχθόνων, απ' ό,τι υπήρξαν οι ιθαγενείς κοινωνίες μεταξύ τους. Αυτό το γεγονός, παρόλα αυτά, δεν πρέπει να παραμορφώνει την ακριβή απεικόνιση του τρόπου ζωής των πρωτόγονων. Χρειαζόμαστε μια ειλικρινή εικόνα των γεγονότων, δεν κερδί-

ζουμε τίποτα όσον αφορά την κατανόσή τους φιλτράροντάς τα μέσα από ιδεολογικές προκαταλήψεις. Μέσα από μια τέτοια ειλικρινή εικόνα, μπορούμε να παραδεχτούμε ότι υπήρξαν πραγματικά πολλά αξιοθαύμαστα χαρακτηριστικά στις κοινωνίες των αυτοχθόνων, πολύ λίγα όμως, αν υπάρχουν καθόλου, αντιπροσωπεύουν επιθυμητές εναλλακτικές προτάσεις στη σύγχρονη κοινωνική κατάσταση, και ακόμα λιγότερα που να προσαρμόζονται στα αναρχικά ιδανικά της άμεσης δημοκρατίας και της εξάλειψης του θρησκευτικού αυταρχισμού από τη δημόσια σφαίρα.

Η συλλογικότητα Green Anarchy αλλάζει κατεύθυνση, ωστόσο, και ισχυρίζεται ότι, παρά την πρωτογονιστική εύφημο μνεία σε πολλές ιθαγενείς κοινωνίες, οι μόνες (αληθινά) αποδεκτές πρωτόγονες κοινωνίες ήταν στην πραγματικότητα εκείνες που υπήρξαν πριν από την ανακάλυψη της γραφής, περίπου πριν από 11.000 χρόνια. Με άλλα λόγια, οι προϊστορικές κοινωνίες των μη εγγράμματων λαών είναι το μοντέλο εκείνο στο οποίο επιθυμούμε να βασίσουν την ουτοπία τους οι πρωτογονιστές. (Δείτε πάλι το κείμενο «Σημειώσεις πάνω στον πρωτογονισμό» των Zerzan, Blair, Green Anarchy). Κάποιοι άλλοι πρωτογονιστές δεν ξεμακραίνουν τόσο πίσω στο παρελθόν («μόνο μέχρι την εποχή του Σιδήρου», λένε μερικοί)· προς στιγμήν όμως, αξίζει να μελετηθεί ο ισχυρισμός των Zerzan/Green Anarchy.

Ποιες ήταν λοιπόν οι κοινωνικές μορφοποιήσεις του προϊστορικού ανθρώπου; Ποιες ήταν οι αξίες των προϊστορικών ανθρωπίδων, και γύρω από ποιες αρχές -αν υπήρχαν- ήταν οργανωμένη η κοινωνική ζωή; Χωρίς γραπτά μνημεία, οι κοινωνικές τους ιδέες παραμένουν σε μεγάλο βαθμό ένα μυστήριο. Δεν είναι ευτυχές το γεγονός

που μας υπενθυμίζει ο ιστορικός του πανεπιστημίου του Emory, ο Michael P. Roark, και οι συνεργάτες του: «δεν υπάρχουν έγγραφα που να εξιστορούν τις [προϊστορικές] γεννήσεις και τους θανάτους, τα πήγαινε και τα έλα, τις νίκες και τις ήττες. Δεν υπάρχουν ημερολόγια που καταγράφουν την καθημερινή τους ζωή. Δεν υπάρχουν γραπτά ν' απαριθμούν τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους. Δεν υπάρχουν τραγούδια ή ιστορίες που να συλλαμβάνουν τις εμπνεύσεις τους σχετικά με το ποιοι ήταν και τι ήταν σημαντικό γι' αυτούς».

Βέβαια, στοιχειώδεις παραχωρήσεις στη λογική δεν εμποδίζουν την πρωτογονιστική φαντασία. Ο John Jerzan, αναφερόμενος στους τρόπους ζωής που υπήρχαν στις σκοτεινές εποχές της ανθρώπινης προϊστορίας, διαμαρτύρεται στον *Πρωτόγονο του Μέλλοντος* ότι οι σημερινοί Νεάντερταλ είναι «πολύ μοχθηροί». Αντίθετα με την υψηλή υγεία και «ευρωστία» που οι πρωτογονιστές αποδίδουν στους Νεάντερταλ, οι ανθρωπολόγοι Christopher Stringer και Clive Gamble σημειώνουν ότι «ο υψηλός δείκτης των εκφυλιστικών κοινών επιδημιών στους Νεάντερταλ δεν αποτελεί έκπληξη δεδομένων των σκληρών συνθηκών στις οποίες ζούσαν και τη φυσιολογική φθορά που αυτό προκαλούσε στα κορμιά τους. Η εξάπλωση όμως σοβαρών τραυμάτων δημιουργεί μεγαλύτερη έκπληξη, και υποδεικνύει ακριβώς το πόσο επικίνδυνη ήταν η ζωή, ακόμα και γι' αυτούς που δεν κατάφερναν να πλησιάσουν την ώριμη ηλικία στις κοινωνίες των Νεάντερταλ». Είναι επίσης σημαντικό να θυμόμαστε ότι πριν από την εξάλειψή τους, πριν από περισσότερα από 30.000 χρόνια, σύμφωνα με τον Ian Tattersall, επιμελητή του τμήματος σωματικής ανθρωπολογίας στο αμερικάνικο μουσείο φυσικής ιστορίας της Νέας Υόρκης, «οι φυσικές διαφορές στο

είδος του Νεάντερταλ είναι τόσο διακριτές ώστε ν' αντιπροσωπεύουν ένα τελείως διακριτό είδος από τον *homo sapiens*». Ούτε υπήρξε, επίσης, «βιολογικά σημαντική ανταλλαγή γονιδίων μεταξύ των δύο ειδών». Μ' άλλα λόγια, ανατομικά, οι σύγχρονοι άνθρωποι (*homo sapiens*) συνυπήρξαν με τους Νεάντερταλ στην Ευρώπη ως δύο διαφορετικά είδη, και δεν εξελίχθηκαν από αυτούς, όπως υπαινίσσονται από αμάθεια οι πρωτογονιστές. «Οι σύγχρονοι άνθρωποι είναι το μοναδικό επιζήσαν κλαδί ενός πυκνού θάμνου που παράχθηκε από την εξέλιξη», μας υπενθυμίζει ο Tattersall. «Δεν είμαστε η κορφή μιας σκάλας που ανέβηκαν οι πρόγονοί μας, αλλά ένα εντελώς διαφορετικό πείραμα». Στην πραγματικότητα ο «πολύ μοχθηρός» και γενετικά διαφορετικός, Νεάντερταλ, θεωρείται από πολλούς ανθρωπολόγους ότι εξολοθρεύτηκε από τον πόλεμο με τον *homo sapiens* (τον Κρο-Μανιόν) –τον άμεσο πρόγονό μας, δηλαδή– παρά την αφελή, αναπόδεικτη δήλωση του Green Anarchist ότι «ο πολιτισμός εγκαινιάζει τον πόλεμο».

Αν οι πρωτογονιστές θέλουν να έχουν μια σίγουρη και δεδομένη, ιδανική σύλληψη για την κοινωνική οργάνωση και το μέλλον της ανθρωπότητας τότε ας την έχουν. Ο ισχυρισμός όμως ότι οι άνθρωποι έχουν ήδη ζήσει σε αναρχικές κοινωνίες με την έννοια που τις φανταζόταν η κλασική αναρχική παράδοση είναι κάτι αβάσιμο. Διαστρεβλώνοντας τις επιστημονικές καταγραφές προκειμένου να επικαλεστούν παραδείγματα του παρελθόντος για τα οποία τα στοιχεία που υπάρχουν είναι στην καλύτερη των περιπτώσεων ατελή, κάνοντας εξωφρενικές υποθέσεις σχετικά με τον τρόπο ζωής των προϊστορικών ανθρώπων και διακηρύσσοντας τις υποθέσεις αυτές ως γεγονότα, αυτό που τελικά διαπράττεται δεν είναι παρά

απάτη. Από αυτήν την άποψη, οι πρωτόγονες ψευδοεπιστημονικές συσναρτησίες μοιάζουν με αυτές του T.D. Ly-senko, του σοβιετικού γενετιστή και κομισάριου γεωργίας, ο οποίος προσπάθησε να προσαρμόσει τους νόμους της φύσης στις ιδεολογικές προκαταλήψεις του λενινισμού, συχνά διαστρεβλώνοντας τα δεδομένα που είχε στη διάθεσή του. Όπως και οι χριστιανοί φονταμενταλιστές που αντιτίθενται στη θεωρία της εξέλιξης, οι ιδεολογικά κινούμενοι πρωτογονιστές παίζουν με το παλαιοανθρωπολογικό αρχείο, παραμερίζοντας στοιχεία που συγκρούονται με τα προαποφασισμένα συμπεράσματά τους.

Χωρίς αμφιβολία, σίγουρα αξίζει να εντοπίσουμε τις πηγές του πολέμου, του κράτους και άλλων μορφών βίαιης κυριαρχίας. Οι αναρχικοί από τον Πιότρ Κροπότκιν και ύστερα, το έχουν πράξει. Παρ' όλα αυτά, ο ανθρωπολόγος του πανεπιστημίου Columbia, Morton H. Fried, αναφέρει ότι «δεν υπάρχουν αυθεντικά γραπτά μνημεία από τα οποία μπορεί να συναχθεί ένα πρωτόγονο κράτος». Γενικά, θεωρείται ότι οι καταπιεστικές ιεραρχικές δομές αναπτύχθηκαν εν τω γίγνεσθαι της προσπάθειας ελέγχου των γεωργικών πλεονασμάτων, βοηθούμενες από θρησκευτικές πεποιθήσεις και τελικά από μια ιερατική κάστα που νομιμοποίησε την ανισότητα. Είναι παράλογο να προτείνουμε την απαλλαγή από τα τροφικά πλεονάσματα, αντί να θέλουμε να εξαλείψουμε τις μη δίκαιες κοινωνικές σχέσεις που απομακρύνουν αυτά τα τροφικά πλεονάσματα από την λαϊκή χρήση! Και πάλι όμως, αυτό είναι που επιθυμούν οι περισσότεροι πρωτογονιστές.

Επίσης, μόνο οι πιο ανενημέρωτοι θα μπορούσαν να συμφωνήσουν με τον εξαιρετικά εξωφρενικό ισχυρισμό ότι κατά τη διάρκεια της προϊστορίας –δηλαδή της ιστορίας που δεν έχουν βρεθεί γραπτά μνημεία– οι άνθρωποι

έζησαν σε «μια κατάσταση φυσικής αναρχίας... για περίπου δύο εκατομμύρια χρόνια». Ακόμα όμως και αν μπορούσε να αποδειχθεί ότι το έκαναν (που δεν μπορεί), τι θα σήμαινε αυτό για εμάς σήμερα;

Ανεξαρτήτως του τι έκαναν οι ανθρώπινες κοινωνίες την περίοδο των δύο εκατομμυρίων ετών για την οποία λίγα πράγματα ξέρουμε, ασχέτως του αν ό,τι συνέβαινε ήταν αξιοθαύμαστο ή φρικαλέο, εμείς βρισκόμαστε ακόμα στο παρόν, και αντιμετωπίζουμε μορφές καταπίεσης που υπάρχουν στο τώρα. Ότι οι ανθρωπίδες είχαν την ικανότητα να ζουν σε μη κρατικές κοινωνίες ήταν γνωστό προτού οι πρωτογονιστές πιάσουν τα φωτοτυπικά και το διαδίκτυο για να μας το υπενθυμίσουν. Το ίδιο μας λέει η ιστορία και για την ανθρώπινη ικανότητα για βαναυσότητα και βία – δυο πράγματα που δεν περιορίζονται μόνο στους τεχνολογικούς πολιτισμούς. Αυτά τα γεγονότα έριξαν φως στην ανθρώπινη κατάσταση, δεν υπαγορεύουν όμως το μέλλον μας. Το παρελθόν μάς δείχνει ότι μια κρατιστική κοινωνία δεν είναι μονόδρομος, δεν μας λέει απαραίτητα όμως τι πρέπει να γίνει στη σύγχρονη εποχή. Το παρελθόν καθορίζει δυνατότητες, εξαρτάται όμως ακόμα από τους ανθρώπους στο παρόν να αποφασίσουν ποιο θα είναι το μέλλον τους. Από τα στοιχεία που έχουμε, είναι ξεκάθαρο ότι ο τρόπος ζωής των κυνηγών-τροφοσυλλεκτών των πρώιμων ανθρωπίδων δεν αποτελεί μια βιώσιμη, πόσο μάλλον επιθυμητή, προοπτική για τους περισσότερους.

5. ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΟΝΙΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΑΝΑΡΧΙΣΜΟ.

Οι πρωτογονιστές δεν αρκούνται να προσβάλλουν μόνο την ανθρωπολογία και την ιστορία ή τη νοημοσύνη του αναγνώστη, αλλά τα βάζουν επίσης και με την παράδοση της οποίας ισχυρίζονται ότι αποτελούν μέρος της αναρχικής. Για παράδειγμα, σε άρθρο του προσχηματικά αποκαλούμενου ως αναρχικού, περιοδικού *Anarchy: A Journal of Desire Armed*, [*Αναρχία: Μια επιθεώρηση της σπλισμένης επιθυμίας*, στο εξής *Anarchy*], ο John Zerzan παραπονιέται για μια «αναρχία που κυριαρχείται από τις παραγωγίστικες/εργατίστικες/συνδικαλιστικές οπτικές των... Murray Bookchin και Noam Chomsky». Ο George Bradford γκρινιάζει ότι οι εχθροί των πρωτογονιστών είναι «οι μηχανικοί των εταιρειών και οι αριστεριστές/συνδικαλιστές επικριτές τους», εξισώνοντας τους τελευταίους με έναν ιδιαίτερα καταπληκτικό τρόπο. Ο ιδιαίτερα βλαπτικός Feral Faun/David Watkins ισχυρίζεται ότι «οι αναρχοσυνδικαλιστές ενστερνίζονται αξίες που είναι σημαντικές για τον καπιταλισμό», ενώ η συλλογικότητα *Green Anarchy* γράφει στο *Z-Net* ότι «αφ'ης στιγμής οι αναρχικοί κλίνουν προς τα αριστερά και ορίζονται με τους όρους της, (όπως για παράδειγμα οι αναρχοσυνδικαλιστές) δεν θα πάνε πουθενά». Σε πρόσφατο τεύχος του φιλικά προσκείμενου στον πρωτογονισμό περιοδικού *Anarchy*, αφιερώνονται πολλές σελίδες στις πολεμικές εναντίον του αναρχοκομμουνισμού και του «οργανωτισμού».

Ο αναρχοσυνδικαλισμός, βέβαια, αποτέλεσε την πολύ

καλά οργανωμένη επαναστατική στρατηγική των σπουδαίων αναρχικών κινημάτων στην Ισπανία, στο Μεξικό, στην Κούβα, στην Αργεντινή και αλλού. Στους διακεκριμένους αναρχοσυνδικαλιστές, ζώντες και τεθνεότες, περιλαμβάνονται οι Rudolf Rocker, Noam Chomsky, Sam Dolgoff, Diego Abad de Santillan, Gregory Maximoff, Bueneventura Durutti και ο Emile Pouget. Διακεκριμένοι αναρχοκομμουνιστές υπήρξαν οι Alexander Berkman, Errico Malatesta, Emma Goldman, Nestor Makhno, και ο Peter Kropotkin. Άλλοι που εργάστηκαν στα πλαίσια αυτής της παράδοσης είναι ο Mikhail Bakunin, ο Daniel Guerin, ο Murray Bookchin, η Janet Biehl, και ο Albert Meltzer. Με άλλα λόγια, αυτό είναι το κύριο ρεύμα το αναρχισμού. Σύμφωνα με τους στοχαστές του πρωτογονισμού, ωστόσο, η αναρχική παράδοση είναι λανθασμένη. (Και αν είναι τόσο λανθασμένη, αναρωτιέται κανείς γιατί νοιώθουν την ανάγκη να είναι προσκολλημένοι σε αυτήν).

Στο *Against His-story*, ο Perlman επιπλήττει όσους υπερασπίζονται τη θέση της αυτοδιαχείρισης. «Θα αντικαταστήσουν το κράτος με ένα δίκτυο από κέντρα υπολογιστών, εργοστασίων και ορυχείων συντονισμένων “από τους ίδιους τους εργάτες” ή από ένα αναρχικό σωματείο», προειδοποιεί. «Δεν θα αποκαλούν αυτή τη συμφωνία Κράτος. Αυτή η αλλαγή του ονόματος θα ξορκίσει το κτήνος», δηλώνει χαρακτηριστικά. Δεν διακρίνει καμιά διαφορά μεταξύ μιας ιεραρχικής, εξουσιαστικής κοινωνίας που στηρίζεται στη βία, στην οποία ο οποιοσδήποτε εργαζόμενος οφείλει να υπακούσει στις διαταγές που του δίνονται μ’ έναν τρόπο σχεδόν στρατιωτικό, και μιας κοινωνίας στην οποία οι άνθρωποι ελεύθερα και συλλογικά αποφασίζουν για τη ζωή τους ως εργαζόμενοι και στην

οποία δεν παρεισδύει καμιά κυβέρνηση στις προσωπικές τους ζωές.

Ο Perlman δηλώνοντας πως οι αναρχοσυνδικαλιστές δεν επιθυμούν παρά μια αλλαγή ονόματος, απηχεί τις χειρότερες πολεμικές των αναρχοκαπιταλιστών, οι οποίοι τονίζουν πως ένα αναρχικό συνδικάτο είναι ουσιαστικά «ένα κράτος με άλλο όνομα». Δηλαδή, οποιαδήποτε οργανωμένη ομάδα ανθρώπων με κάποιας μορφής δομή στη λήψη των αποφάσεων είναι «κράτος». Σύμφωνα με αυτή τη λογική, δεν είναι άραγε και οι πρωτογονιστικές ομάδες κράτη; Η θέση της αυτοδιαχείρισης στην οποία επιτίθεται ο Perlman είναι στη ρίζα της μια θέση υπέρ του ανθρώπινου αυτοκαθορισμού· υποστηρίζει, δηλαδή, η θέση αυτή ότι οι εργαζόμενοι και οι κοινότητές τους θα πρέπει να έχουν την εξουσία να λαμβάνουν αποφάσεις για τους πόρους και τις δομές (ορυχεία, κέντρα υπολογιστών κλπ.) στην περιοχή τους. Οι πρωτογονιστές δεν ενστερνίζονται κάτι τέτοιο; Αν οι πρωτογονιστές δεν πιστεύουν ότι οι κοινότητες θα πρέπει να είναι αυτοδιευθυνόμενες –δηλαδή διευθυνόμενες από τους ανθρώπους που ζουν σ' αυτές– τότε πώς θα συντονίζονται οι αποφάσεις που επηρεάζουν τη συλλογικότητα; Η επιθυμία για αυτοδιεύθυνση δεν λειεί τίποτε για τις αποφάσεις που θα παίρνουν οι κοινότητες, όπως για το αν θα συνεχίσουν να λειτουργούν ή θα κλείσουν τα ορυχεία - παρά μόνο αν αυτός ο έλεγχος μετατοπιστεί στα χέρια της κοινότητας και των εργατών, μακριά από τους καπιταλιστές και τους πολιτικούς.

Ο χαρακτηρισμός του Perlman είναι λανθασμένος, αλλά όχι μοναδικός.

Οι πρωτογονιστές συνήθως προβάλλουν δύο ζητήματα όταν υπερασπίζονται τις απόψεις τους εναντίον των

αναρχικών. Το ένα είναι ότι, ανεξαρτήτως του πόσα πληκτικά κατεβατά τους διαβάσουμε, οποιοσδήποτε τους αντιτεθεί «δεν κατανοεί τον πρωτογονισμό» ή «δεν έχει διαβάσει αρκετά γι' αυτόν». Προφανώς, για να καταλάβεις τον πρωτογονισμό πρέπει πρώτα να συμφωνήσεις μαζί του. (Τα αφοσιωμένα μέλη των θρησκευτικών ομάδων συνήθως ισχυρίζονται το ίδιο, πράγμα που φωτίζει τις ομοιότητες μεταξύ των πρωτογονιστών και των οπαδών των θρησκειών). Οι πρωτογονιστές δε φαίνεται να δέχονται το ενδεχόμενο ότι μπορεί κανείς να διαφωνήσει μαζί τους ακριβώς επειδή έγιναν κατανοητές οι απόψεις τους.

Το δεύτερο ζήτημα είναι ότι, παρόλο που έχουν την ελευθερία να ασκούν την πολεμική τους με κακία εναντίον των παραδοσιακών αναρχικών, δεν δέχονται οι ίδιοι να γίνονται αντικείμενο κριτικής. Η αναρχική κριτική των απόψεών τους είναι «διασπαστική», «σεχταριστική» ή «μη συντροφική». Οι αναρχικοί συνήθως παρουσιάζονται σύμφωνα με τη θλιβερή άποψη των πρωτογονιστών και των μετα-αριστεριστών, που επιτίθενται εμπαθώς στον κλασσικό αναρχισμό και όταν η κριτική απευθύνεται σ' αυτούς, επιστρέφουν πίσω από τη μαύρη σημαία και λένε «μα είμαστε μαζί σε όλα αυτά». Στον κόσμο της πρωτόγονης σκέψης μόνο οι πρωτόγονες σκέψεις αξίζουν να προωθούνται.

Στην πραγματικότητα, εκείνοι που έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο ή διαθέτουν τον χρόνο και το χρήμα για να διαβάσουν τα πολλά σύγχρονα αναρχικά περιοδικά είναι πιθανόν ενήμεροι για το χάσμα που αναπτύσσεται μεταξύ του πρωτογονισμού και της τάσης μέσα στο αναρχικό κίνημα που διατηρεί την προσέγγιση της μη αντιτεχνολογικής ταξικής πάλης. Ο πρωτογονισμός προωθεί την εχθρό-

τητα για τις παραδοσιακές αριστερές ιδέες, όπως μαρτυρούν και τα αυστηρά και πομπώδη λόγια για τους «εργατίστες» πιο πάνω, συμπεριλαμβάνοντας και αυτούς που είναι ενσωματωμένοι στην κλασική αναρχική παράδοση. «Μετα-αριστεροί», όπως αρέσκονται να αποκαλούνται οι αντιαριστεροί πρωτογονιστές, αντλούν τον τίτλο τους, κυρίως, από το βιβλίο *Η Αναρχία μετά τον Αριστερισμό*, γραμμένο από τον γνωστό πληροφοριοδότη και πληρεξούσιο της αστυνομίας, Bob Black¹. Στο *Anarchy* #48 (Φθινόπωρο-Χειμώνας 1999-2000) ο John Zerzan έγραψε στο φόρουμ «Μετά-αριστερή Αναρχία», προσδιορίζοντας τον πρωτογονισμό του ως μια μορφή της μετα-αριστερής σκέψης.

Ο διαχωρισμός μέσα στο αναρχικό κίνημα μεταξύ των πρωτογονιστών και των υπόλοιπων αναρχικών είναι συνηθισμένος στις Η.Π.Α, όπου οι νεωτεριστές συχνά αναφέρονται σε κάθε σύνολο παράξενων ιδεών κάτω από την υπόδειξη «αναρχισμός» προκειμένου να τους προσδώσουν μια μοδάτη και αστραφτερή όψη. Ωστόσο, όπου αλλού είναι υπαρκτό το αναρχικό κίνημα, είναι διαποτισμένο με τις αναρχικές ιδέες της ταξικής πάλης και της αυτοδιεύθυνσης. Αυτές οι ίδιες οι πτυχές της εργατικής τάξης μέσα στο αναρχικό κίνημα, ωστόσο, χλευάζονται από τους αμερικάνους πρωτογονιστές ως ρεφορμιστικές ή «αριστερές». Γι' αυτούς το να είσαι αριστερός είναι εξίσου κακό με το να είσαι δεξιός.

Φυσικά, οι αναρχικοί πάντοτε έκαναν κριτική στην εξουσιαστική αριστερά, επειδή πάντοτε έκαναν κριτική στον εξουσιασμό. Φερ' ειπείν, δύο πολύ γνωστά παραδείγματα

1 Σ.τ.Ε: Επιφύλασμάστε για αναφορές τέτοιου τύπου, που σαφώς και δεν μπορούν να επιβεβαιωθούν.

αναρχικής κριτικής στη λενινιστική τυραννία αποτελούν *Η Άγνωστη Επανάσταση*² του Βολίν και το *Disillusionment in Russia* της Έμμα Γκόλντμαν. Η μοίρα των αναρχικών οργανώσεων CNT-FAI στην Ισπανία στα χέρια του σταλινικού, κατ' όνομα, αριστερού Κομμουνιστικού Κόμματος Ισπανίας είναι γνωστή στους περισσότερους αναρχικούς. Η αναρχική κριτική στις πρακτικές της εξουσιαστικής αριστεράς προέκυψε τόσο από την άμεση εμπειρία όσο και από τη θεωρητική διαφωνία. Οι Μπακούνιν και Μαρξ αναμετρούνταν συνεχώς, θέτοντας τους διαχωρισμούς μεταξύ της ελευθεριακής και εξουσιαστικής αριστεράς, και είναι ανόητο και ανέντιμο να προσποιούμαστε ότι αυτές οι διαφορές είναι ανύπαρκτες ή ασήμαντες.

Η συλλογικότητα Green Anarchy γράφει στο *Z-Net*: «Τα δύο κύρια ρεύματα που απέτυχαν και εξάντλησαν τα μέσα ή τις προσεγγίσεις για την αλλαγή στους πρόσφατους καιρούς υπήρξαν ο φιλελευθερισμός και η αριστερά...Τεχνολογία, παραγωγή, ιεραρχία, κυβέρνηση, οικολογική καταστροφή και ιδέες όπως η «πρόοδος» συνεχίζουν να μην τίθενται υπό αμφισβήτηση από τους περισσότερους που θα προσδιόριζονταν ως αριστεροί». Παρά τη διακήρυξη του Green Anarchist περί του αντιθέτου, οι παραδοσιακοί αναρχικοί όπως ο Κροπότκιν, τοποθετούσαν τον αναρχισμό στ' αριστερά του σοσιαλιστικού κινήματος. Όπως και ο Μπακούνιν, ο Κροπότκιν πίστευε ότι ο αναρχισμός αποτελούσε μια μορφή σοσιαλισμού και ότι «σοσιαλισμός χωρίς ελευθερία είναι σκλαβιά και βαρβαρότητα».

Επιπροσθέτως, οι πρωτογονιστές συχνά δυσφημούν τους αναρχοσυνδικαλιστές ως κρυφούς μαρξιστές-λενινιστές (ή ακόμα και φασίστες!) που θ' αποκαλυφθεί η ταυτότη-

2. Ελλ. Εκδ: Διεθνής Βιβλιοθήκη, том. Α-Β.

τά τους αν ποτέ καταφέρουν «ν' αποκτήσουν την εξουσία». Αυτή είναι μια μάλλον περίεργη κατηγορία, δεδομένου ότι τα κοινωνικά σχέδια που προωθούν οι αναρχοσυνδικαλιστές είναι έτσι φτιαγμένα ώστε να καθιστούν αδύνατο για οποιονδήποτε «ν' αποκτήσει την εξουσία» πάνω στους άλλους.

Το κύριο παράπονο των πρωτογονιστών είναι ότι οι «εργατιστές» αναρχικοί εξιδανικεύουν την εργασία, ενώ οι πρωτογονιστές επιθυμούν να την εξαλείψουν. Ισχυρίζονται δε, ότι οι αναρχοσυνδικαλιστές έχουν ανυψώσει την εργασία σε κάποιας μορφής μυστικιστικό βάθρο, αρνούμενοι ν' αναγνωρίσουν ότι οι άνθρωποι δεν είναι παρά απλοί «εργάτες». (Στην πραγματικότητα, το πρόβλημα είναι ότι οι αναρχοσυνδικαλιστές, αντιλαμβάνονται ότι οι άνθρωποι είναι κάτι παραπάνω από απλοί εργάτες αλλά αυτό δεν το αντιλαμβάνονται οι καπιταλιστές).

Την πιο άμεση από τις επιθέσεις του πρωτογονισμού στον αναρχοσυνδικαλισμό την συναντάμε στο κείμενο «Οι αστικές ρίζες του αναρχοσυνδικαλισμού» του Feral Faun³. Ο Feral Watkins, στις δημοσιεύσεις του στα *Anarchy* και *Fifth Estate*, ισχυρίζεται γελοιοδώς ότι «οι αναρχοσυνδικαλιστές ενστερνίζονται τις ουσιώδεις αρχές του καπιταλισμού» και ότι το κάνουν αυτό «ίσως περισσότερο και από την αστική τάξη».

Πώς είναι δυνατόν να το κάνουν αυτό άλλοι πλην της πραγματικής αστικής τάξης, δεν εξηγείται· εξ' ορισμού, η αστική τάξη είναι ο φύλακας και η πηγή των αστικών αξιών. Αν οι αναρχοσυνδικαλιστές το κάνουν αυτό «ίσως ακόμη περισσότερο» και από τα αφεντικά τους -την ασι-

3 Μπορεί να βρεθεί στο διαδίκτυο στη διεύθυνση:
<http://www.isurgentdesire.org.uk/syndicalism.htm>

κή τάξη- τότε πράγματι οι αναρχοσυνδικαλιστές αποτελούν ένα μεγάλο κίνδυνο. Αυτό σημαίνει ότι είναι πιο αντιδραστικοί ακόμα και από τους πραγματικούς κατόχους της εξουσίας στο παρόν σύστημα!

Η βασική θέση αυτού του κειμένου είναι ότι «ο αναρχοσυνδικαλισμός εκφράζει την αστική ιδεολογία» και ότι «οι αξίες που υποστηρίζουν οι αναρχοσυνδικαλιστές δεν διαφέρουν σημαντικά από αυτές των πιο ριζοσπαστών εκ των αστών θεωρητικών, και το πρόταγμά τους, αν εξεταστεί, αποδεικνύεται ότι αποτελεί προέκταση του φιλελεύθερου προτάγματος», και αυτό υποτίθεται ότι είναι κάτι κακό. Πράγματι, οι περισσότεροι αναρχικοί συμφωνούν ότι η γέννηση του αναρχισμού οφείλει πολλά στον Διαφωτισμό. «Με την ανάπτυξη του βιομηχανικού καπιταλισμού», γράφει ο Noam Chomsky στον *Αναρχισμό* του Daniel Guerin, «ενός νέου αναπάντεχου συστήματος αδικίας, ο ελευθεριακός σοσιαλισμός διατήρησε και επιμήκυνε το ριζοσπαστικό ανθρωπιστικό μήνυμα του Διαφωτισμού και των κλασικών φιλελεύθερων ιδανικών, που εν τω μεταξύ είχαν διαστρεβλωθεί σε μια ιδεολογία προκειμένου να στηρίξουν την αναδυόμενη κοινωνική τάξη». Οι αναρχικοί δεν αρνούνται ότι οι κάτοχοι της εξουσίας διατηρούν υποκριτικό σεβασμό για τα ιδανικά του Διαφωτισμού, καθώς η όλη τους συμπεριφορά έρχεται σε αντίθεση με αυτά.

Συνολικά, η κριτική του Faun/Watkins στον αναρχοσυνδικαλισμό είναι ένα καλό παράδειγμα της πρωτογονιστικής κριτικής στον αναρχισμό της ταξικής πάλης. Για τον Faun και τους άλλους πρωτογονιστές, ο αναρχοσυνδικαλισμός δεν υπήρξε ποτέ μια αυθεντική επαναστατική τάση. Πώς θα μπορούσε να είναι ποτέ επαναστατική αν έχει «αστικές ρίζες»;

Πράγματι, το δοκίμιο του Faun επικρίνει τη συμπεριφορά της ισπανικής CNT κατά τη διάρκεια της επανάστασης του 1936 ως «πραγματικά αηδιαστική». Παραλείποντας το γεγονός πως μόνο μερικά από τα μέλη της CNT διέπραξαν (εύκολο να γίνουν αντιληπτά) λάθη· ακόμα και οι αναρχικοί που δεν θεωρούν εαυτούς αναρχοσυνδικαλιστές, αναγνωρίζουν πως αν υπήρξε ποτέ μια αναρχική επανάσταση, συνέβη στην Ισπανία στα τέλη της δεκαετίας του '30. Όχι όμως για τον Faun και τους άλλους πρωτογονιστές. Γι' αυτούς, το μεγάλο κίνημα της εργατικής τάξης εναντίον του Ισπανικού φασισμού ήταν αστικό, «ίσως περισσότερο» αστικό και από την ίδια την αστική αντίσταση, και δεν αντιπροσώπευε μια πραγματική εναλλακτική λύση για τον ισπανικό λαό, ακόμα και αν ήταν μαζικό. Σύμφωνα με την πρωτογονιστική ματιά της σύγκρουσης, αυτό που επιθυμούσαν οι εργάτες αντιμετωπίζοντας τη δικτατορία του Φράνκο ήταν μια πλάνη, μια «εργατίστικη» κόλαση «πιο» αστική και από τον καπιταλισμό. Με δεδομένο αυτό, η ήττα και η σφαγή των «αστών» ισπανών αναρχικών που ακολούθησε υπήρξε σίγουρα ανακουφιστική για τους πρωτογονιστές, από τη στιγμή που κανένας συνεπής αναρχικός δεν θα επιθυμούσε να στηθεί ένα σύστημα από αυτούς που υπήρξαν «ίσως περισσότερο» αστοί και από τους καπιταλιστές.

Ειρωνεία αποτελεί το γεγονός ότι ο Feral Watkins μας εισάγει στο δοκίμιό του με μια σύντομη αναφορά σχετικά με την ιστορική ανάπτυξη του καπιταλισμού, που θα μπορούσε να προέρχεται από τις σελίδες του Μαρξ. Αναφέρεται στην περίοδο των «φιλελεύθερων αστικών» επαναστάσεων από τα τέλη του 17^{ου} έως τον 19^ο αιώνα. «Εκείνη την περίοδο εξεγέρθηκε η μπουρζουαζία εναντίον του φεουδαρχικού συστήματος και της εξουσίας της Καθολι-

κής Εκκλησίας», μας πληροφορεί ο Faun. Η ειρωνεία στην περιγραφή του δεν εδράζεται στο γεγονός ότι είναι λανθασμένη –στην πραγματικότητα, θα ήταν ακριβέστερο να πούμε ότι οι επαναστάσεις της εποχής εκείνης ανέτρεψαν την παλιά φεουδαρχική τάξη και αντικατέστησαν τις αριστοκρατίες με αστικές ψευδοδημοκρατίες– που δείχνει ότι όσο και αν προσπαθούν οι μετα-αριστεροί πρωτογονιστές, δεν μπορούν να αποφύγουν την αριστερόστροφη ανάλυση.

Οι αντι-αριστεροί πρωτογονιστές για παράδειγμα, επιτίθενται με δριμύτητα εναντίον των αναρχοσυνδικαλιστών, για την ανάλυση που αυτοί χρησιμοποιούν, λέγοντας ότι είναι βυθισμένη στη μούχλα της παλαιο-αριστερής ορολογίας και αντίληψης. Ωστόσο, η ερμηνεία του Faun για τις φιλελεύθερες αστικές επαναστάσεις του Διαφωτισμού, είναι βγαλμένη κατευθείαν απ' τα σπλάχνα του ιστορικού υλισμού, (με άλλα λόγια του μαρξισμού). Είναι πολύ ειρωνικό το γεγονός ότι χωρίς τη βοήθεια των αριστερών αντιλήψεων, οι πρωτογονιστές δεν θα μπορούσαν να εκπονήσουν τους «αντιαριστερούς» λίβελούς τους. Παρομοίως, ο Faun επανειλημμένως χρησιμοποιεί όρους όπως «η μπουρζουαζία», που ζέχνουν παμπάλαιες αριστερές αντιλήψεις. Οι περισσότεροι σύγχρονοι αναρχικοί αρνούνται τη χρήση τέτοιων όρων ακριβώς επειδή ζέχνουν κομματικό δογματισμό παλαιάς κοπής. (Για παράδειγμα, αντί να κάνουν λόγο για «μπουρζουαζία», πολλοί αναρχικοί θεωρούν χρησιμότερο να τονίζουν τη δράση των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των εταιρικών ελίτ).

Ο Faun διαπράττει ένα από τα πιο φρικτά λάθη στο δοκίμιό του: ισχυρίζεται ότι «η καθοριστική ιδιότητα του καπιταλισμού, εν συγκρίσει με τ' άλλα οικονομικά συστήματα, δεν είναι η ύπαρξη των καπιταλιστών αλλά η πα-

ραγωγή του πλεονάζοντος κεφαλαίου που επιτρέπει τη συνεχόμενη οικονομική επέκταση». Είναι αλήθεια ότι η καθοριστική ιδιότητα του καπιταλισμού δεν είναι η ύπαρξη των καπιταλιστών – ούτε είναι όμως και «η παραγωγή του πλεονάζοντος κεφαλαίου». Είναι το γεγονός του κεφαλαίου – της ταξικής του κυριότητας – καθαυτό. Εάν είναι κάτι ο καπιταλισμός, αυτό είναι η ύπαρξη του κεφαλαίου, δεν είναι «η παραγωγή του πλεονάσματος» από αυτό. «Το κεφάλαιο» είναι από μόνο του μια μορφή ιδιοκτησίας που προϋποθέτει μια συγκεκριμένη διανομή εξουσίας: την εξουσία κάποιων να ελέγχουν και να διαθέτουν εκείνα στα οποία άλλοι πρέπει να έχουν πρόσβαση προκειμένου να επιβιώσουν. «Το κεφάλαιο» είναι μια εξουσιαστική σχέση μεταξύ ατόμων, και αυτή η εξουσιαστική σχέση είναι ακριβώς η καθοριστική πτυχή του καπιταλισμού για τους αναρχικούς. Αν η «παραγωγή του πλεονάζοντος κεφαλαίου» είναι η καθοριστική ιδιότητα για τους πρωτογονιστές, και όχι η εξουσιαστική σχέση που είναι έμφυτη στο «κεφάλαιο» καθαυτό, τότε με ποια έννοια είναι αναρχικοί οι πρωτογονιστές;

Τώρα, αν λέγοντας «παραγωγή του πλεονάζοντος κεφαλαίου» ο Feral Watkins πραγματικά εννοούσε «την εξαγωγή της υπεραξίας», τότε δεν κάνει μια πρωτογονιστική ανάλυση, αλλά μια παλαιομαρξιστική. Αν, παρ' όλα αυτά, αυτό που ουσιαστικά εννοεί, είναι ότι ο καπιταλισμός προσδιορίζεται από την παραγωγή του πλεονάζοντος κεφαλαίου, τότε οφείλουμε να ρωτήσουμε: ποια είναι η σημασία της παραγωγής αυτού του «πλεονάζοντος κεφαλαίου», και ποιόν ζημιώνει αυτή η παραγωγή; Και για τον ίδιο λόγο, πόσο κεφάλαιο είναι το «σωστό» ποσό κεφαλαίου που πρέπει να σωρευτεί προτού να ξεκινήσει «η παραγωγή του πλεονάζοντος κεφαλαίου»;

Για τους καπιταλιστές, δεν υπάρχει τέτοιο πράγμα όπως το πλεόνασμα κεφαλαίου. Ποτέ δεν είναι αρκετό. Και σίγουρα δεν μπορούν να φτάσουν σ' ένα σημείο τέτοιο ώστε να χορτάσουν και να νοιώσουν ότι έχουν «πλεόνασμα». Εξάλλου, αυτό είναι που τους κάνει καπιταλιστές. Όσο περισσότερο, τόσο καλύτερα. Γι' αυτούς, υπάρχει πάντοτε έλλειψη, όσο και αν διαθέτουν, και αυτό είναι που τους οδηγεί να επεκτείνουν τις επιχειρήσεις τους και να συσσωρεύσουν ακόμα περισσότερο. Δεν υπάρχει «πλεόνασμα» στη λογική τους. Υπάρχει πάντοτε ελαφρώς λιγότερο από αυτό που χρειάζεται προκειμένου να χορτάσουν την όρεξή τους.

Για τους εργάτες, ωστόσο, που εργάζονται υπό τις εντολές των καπιταλιστών, ο όρος «πλεόνασμα του κεφαλαίου» είναι περιττός. Το κεφάλαιο καθαυτό είναι ένα πλεόνασμα. Η ύπαρξη του και μόνο αποτελεί έναν πλεονασμό. Ο καπιταλισμός αναπαράγει το πλεόνασμα γιατί από μόνος του είναι πλεόνασμα. Σύμφωνα με την οπτική της εργατικής τάξης, η ύπαρξη των καπιταλιστών είναι πλεονασματική και αχρείαστη: οι καπιταλιστές είναι μια περιττή τάξη ανθρώπων που η εξαφάνισή τους (ως τάξη – και όχι ως άτομα!) θα αυξήσει την αποδοτικότητα και την ελευθερία. Σ' αυτή την περίπτωση όμως, οι πρωτογονιστές δεν υιοθετούν την οπτική της εργατικής τάξης. Στην πραγματικότητα περιφρονούν την ιδέα ότι υπάρχει μια αξιοσημείωτη και διακριτή οπτική της εργατικής τάξης. (Βεβαίως, πολύ συχνά τους ξεφεύγει και αναφέρονται σε μια «εργατική τάξη», χωρίς όμως αυτή η αναφορά να είναι επενδυμένη με κάποια συγκεκριμένη σημασία: χρησιμοποιείται με τον ίδιο τρόπο που το κάνουν και οι *New York Times*, όταν αναφέρονται περιστασιακά σε μια αμερικάνικη «εργατική τάξη»).

Ίσως δίνουμε την εικόνα ότι γυρεύουμε ψύλλους στ' άχυρα που ασχολούμαστε τόσο με το πώς ορίζει ο Faun τον καπιταλισμό. Η αποτυχία του ωστόσο να συλλάβει την πολύ απλή εξουσιαστική δυναμική που κάνει το «κεφάλαιο» αυτό που είναι, αποκαλύπτει τη φτώχεια της πρωτογονιστικής φιλοσοφίας. Οι αναρχικοί βλέπουν την ατομική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής –«το κεφάλαιο»– ως μια εκδήλωση του ευρύτερου προβλήματος της εξουσίας. Για τους αναρχικούς, το συγκεκριμένο πρόβλημα της εξουσίας που το κεφάλαιο αναπαριστά, αποτελεί από μόνο του το προσδιοριστικό χαρακτηριστικό του καπιταλισμού. Εάν για τους πρωτογονιστές το βασικό χαρακτηριστικό του καπιταλισμού είναι το «πλεόνασμα της παραγωγής» των ιδιόκτητων μέσων παραγωγής, τότε δεν διαθέτουν κάποια αξία σημασίας αντιεξουσιαστική ανάλυση του παρόντος οικονομικού συστήματος.

Ο Faun ισχυρίζεται ότι ο αξιακός πυρήνας των αναρχοσυνδικαλιστών είναι κοινός με αυτών των καπιταλιστών. Οι «αξίες που είναι ουσιώδεις για την καπιταλιστική επέκταση είναι η παραγωγή και η πρόοδος», λέει. «Ο αναρχοσυνδικαλισμός αγκαλιάζει... αυτές τις καπιταλιστικές αξίες», διατείνεται. Ο Zerzan καθώς και άλλοι διατυπώνουν αντίστοιχους ισχυρισμούς, υποστηρίζοντας πως οι αριστεροί είναι εξίσου τυφλά προσκολλημένοι στην ιδέα της προόδου. Ωστόσο, η «παραγωγή» και η «πρόοδος» βγαλμένες εκτός συμφραζομένων, είναι εύκολα προσαρμόσιμες σχεδόν σε οτιδήποτε. Το ζήτημα για τους αναρχικούς τίθεται ως εξής: παραγωγή τίνος και κάτω από ποιες συνθήκες; Όπως επίσης και πρόοδος προς τα πού; Δεν αρκεί να υποστηρίζεις ότι «η παραγωγή και η πρόοδος» καθαυτές είναι απόλυτα καλές ή κακές, ανεξαρτήτως συμφραζομένων.

Η παραγωγή που ικανοποιεί το μεγαλύτερο ποσοστό των ανθρωπίνων αναγκών με τη μικρότερη δυνατή ανθρώπινη προσπάθεια είναι ένας αξιόμαχος στόχος για τους αναρχοσυνδικαλιστές. Η παραγωγή που μεγιστοποιεί τα περιθώρια του κέρδους με τη μικρότερη δυνατή κοινωνική υπευθυνότητα, εκφράζει το πώς αντιλαμβάνονται τι αξίζει οι ιδιοκτήτες των επιχειρήσεων. Αυτές οι δύο αποτελούν ριζικά διαφορετικές προτεραιότητες. Οι καπιταλιστές πιστεύουν στην πρόοδο προς οτιδήποτε θα τους βοηθήσει να βγάλουν λεφτά: η τεχνολογική πρόοδος που εξαλείφει τη μισθωτή ή δυνάμει διαφωνούσα εργασία εξυμνείται ως «πρόοδος». Η ανεργία και η περιβαλλοντική καταστροφή αποτελούν «πρόοδο».

Για τους αναρχοσυνδικαλιστές όμως, αυτό είναι το αντίθετο της πρόοδου· για τους αναρχοσυνδικαλιστές, η «πρόοδος» έχει νόημα στο βαθμό που οι καινοτομίες βοηθούν τη σίτιση, τη στέγαση, την ένδυση κλπ, για το μεγαλύτερο δυνατό αριθμό ανθρώπων με τη μικρότερη δυνατή ανθρώπινη εργασία, τη μικρότερη δυνατή χρήση των φυσικών πόρων και τις μικρότερες δυνατές περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Οι καινοτομίες που επεκτείνουν το πεδίο της ανθρώπινης ελευθερίας και βοηθούν στην εργατική αυτοδιεύθυνση (δηλ. στον ανθρώπινο αυτοκαθορισμό) είναι προοδευτικές. Τους καπιταλιστές δεν τους ενδιαφέρει αυτού του είδους η πρόοδος, μιας και δεν είναι προσοδοφόρα. Οι πρωτογονιστές δεν αναγνωρίζουν αυτή την εμφανέστατη βασική διάκριση, καθώς αν το έκαναν θα αποστερούνταν ενός χρήσιμου αχυρανθρώπου.

«Η εργασία είναι απαραίτητη στην παραγωγή και στην πρόοδο», συνεχίζει ο Faun, «και γι' αυτό η αστική τάξη την έχει σε μεγάλη εκτίμηση - και αντίθετα με την εικόνα που έχουν φτιάξει οι «ριζοσπάστες» προπαγανδιστές της

εργασίας, δεν είναι ασυνήθιστο για τους καπιταλιστές να δουλεύουν περισσότερες ώρες από τους βιομηχανικούς εργάτες, με τη διαφορά ότι πρόκειται περί οργανωτικής και όχι παραγωγικής δουλειάς».

Και οι πληροφοριοδότες της αστυνομίας μπορεί να εργάζονται πολύ περισσότερο από τους βιομηχανικούς εργάτες, δεν είναι αυτό όμως το είδος της εργασίας που οι αναρχοσυνδικαλιστές αξιολογούν. Και πάλι, δεν είναι η εργασία από μόνη της που αξίζει, αλλά το είδος της εργασίας. «Τι είδους εργασία είναι και με τι σκοπό διεξάγεται;», ρωτά ο αναρχοσυνδικαλιστής. Υπάρχει εργασία που είναι ζημιογόνα για την εργατική τάξη –όπως η διευθυνόμενη «εργασία» που γίνεται αντικείμενο εκμετάλλευσης– και υπάρχει και εργασία που είναι παραγωγική και χρήσιμη στην κοινωνία. Αυτή η τελευταία είναι που αποτιμάται θετικά από τους αναρχοσυνδικαλιστές και όχι η εργασία υπό το καθεστώς της κυριαρχίας και της εκμετάλλευσης.

«Αυτοί που καταφέρνουν να αποφύγουν την εργασία είναι τα ηθικά κατακάθια της καπιταλιστικής κοινωνίας – τα παράσιτα των εργαζομένων», γράφει ο Faup, δηλώνοντας επίσης πως οι αναρχοσυνδικαλιστικές απόψεις βρίσκονται στο ίδιο μήκος κύματος. Ωστόσο, αυτοί που δεν εργάζονται σε μια από τις 9 μέχρι τις 5 δουλειά στο τωρινό σύστημα μπορούν να δραστηριοποιηθούν ή όχι, μ' έναν τρόπο που να συμβάλλει σε επαναστατικούς στόχους. Οι περισσότεροι αναρχοσυνδικαλιστές θα προτιμούσαν να μην εργάζεται καθόλου κανείς, από το να εργάζεται ως καπιταλιστής ή ως πληροφοριοδότης της αστυνομίας, ας πούμε. Μια εχθρότητα για τη δουλειά στο παρόν σύστημα είναι κατανοητή· πράγματι, είναι αυτό το μίσος που τροφοδοτεί την αναρχοσυνδικαλιστική επιθυμία για

επαναστατική αλλαγή. Αυτό είναι μίσος για τη δουλειά όπως πρέπει να είναι σ' ένα κρατικό/καπιταλιστικό σύστημα στο οποίο η πλειονότητα των ανθρώπων δουλεύει προκειμένου να πλουτίσουν οι λίγοι, με κόστος για τους περισσότερους το ταλέντο και την αυτοπραγμάτωσή τους.

Η εργασία σε μια πρωτόγονη κοινωνία αφορούσε την αναζήτηση της τροφής, το κυνήγι, την τροφосуλλογή, το μαγείρεμα, την αναζήτηση ή την κατασκευή καταφυγίων κλπ. Όπως ισχυρίζονται οι πρωτογονιστές ότι δεν θα εξαναγκάζουν κανέναν να επιδοθεί σ' αυτού του είδους τις δουλειές, επιτρέποντας τους αργόσχολους ν' ακολουθήσουν ή να πεθάνουν, έτσι και οι αναρχοσυνδικαλιστές δεν θα εξαναγκάσουν κανέναν να δουλέψει σε μια μετακαπιταλιστική τάξη πραγμάτων. Σε μια αναρχοσυνδικαλιστική κοινωνία όμως, θα αφθονούν τα πλεονάσματα εν είδη μέριμνας για όσους δεν θα δουλεύουν. Στην πρωτογονιστική ουτοπία, τα πλεονάσματα είναι εξασφαλισμένο ότι δεν θα υπάρχουν –από τη στιγμή που θεωρούνται εξουσιαστικά– και συνεπώς πολλοί θα υποφέρουν και θα πεθάνουν. (Θυμηθείτε ότι για τους πρωτογονιστές «η ανάδυση του πλεονάσματος... συνεπάγεται αμετάβλητα [η έμφαση δική μου] την ιδιοκτησία και το τέλος του άνευ όρων μοιράσματος» – τα πλεονάσματα ως εκ τούτου πρέπει να αποφεύγονται και δεν είναι καλοδεχόμενα).

Οι αναρχοσυνδικαλιστές μπορούν επίσης να οραματίζονται μια εποχή όπου η δουλειά θα είναι λιγότερη, πιο ευχάριστη, πιο αποτελεσματική και πιο παραγωγική από ό,τι σήμερα, που θ' αφήνει περισσότερο χρόνο γιασχόλη, αν η δουλειά καθαυτή θα διαχωρίζεται από τη δραστηριότητα τηςσχόλης. Η πρωτογονιστική αντίληψη, όπως και αυτή του καπιταλιστή, είναι ότι οι άνθρωποι χρειάζονται την εξωτερική πίεση της δουλειάς. Χωρίς μια τέτοια εξω-

τερική πίεση, ισχυρίζονται οι πρωτογονιστές, κανείς δεν θα θέλει να εργαστεί στα ορυχεία ή σε άλλες βρώμικες δουλειές. Ο Κροπότκιν κατονομάζει αυτή την παλιά φενάκη στο έργο του «Αναρχοκομμουνισμός»:

Όσο για την παιδική ερώτηση, που επαναλαμβάνεται εδώ και πενήντα χρόνια: «Ποιος θα κάνει τις δυσάρεστες δουλειές»; ειλικρινά λυπάμαι που κανείς από τους σοφούς μας δεν τις έχει κάνει, έστω για μια μόνο μέρα στη ζωή του. Αν υπάρχει παρόλα αυτά δουλειά που είναι πραγματικά δύσκολη, αυτό συμβαίνει επειδή οι επιστήμονές μας δεν ενδιαφέρθηκαν ποτέ ν' αναζητήσουν τα μέσα που θα την έκαναν ευκολότερη· πάντοτε γνώριζαν πως υπάρχουν πολλοί άνθρωποι που πεινούν και θα την έκαναν για λίγες δεκάρες την ημέρα.

Η εργασία μπορεί να είναι πολύ πιο ευχάριστη όταν τα αφεντικά έχουν εκδιωχθεί και οι ίδιοι οι εργαζόμενοι αναλάβουν τη διεύθυνση στον τόπο της εργασίας τους· όλα τα μέσα παραγωγής που προηγουμένως τα ήλεγχαν οι καπιταλιστές τώρα θα τα ελέγχει ο λαός. Οι πρωτογονιστές που δεν επιθυμούν να δουλέψουν σε μια τέτοια κοινωνία δεν θα εξαναγκάζονταν να το κάνουν, και οι επιμέρους κοινότητες αυτές θα καλούνταν να αποφασίσουν για το αν θα παραχωρούσαν μερίδιο του πλεονάσματος στους πρωτόγονους αργόσχολους, στην παραγωγή του οποίου δεν συμμετείχαν. (Βέβαια, δεδομένου ότι μια τέτοια κοινωνία θα μπορούσε να προκύψει μόνο μέσα από μια επανάσταση, οι κυρίαρχες αρχές της οποίας θα ήταν η αλληλεγγύη και η αλληλοβοήθεια, είναι βέβαιο ότι τους άεργους πρωτογονιστές θα τους βοηθούσαν τελικά οι εργατικές κουζίνες που τόσο περιφρονούν). Ωστόσο, μέχρι να προκύψει κάτι τέτοιο, ο αναρχοσυνδικαλισμός δεν επικρίνει τους ανθρώπους που προσπαθούν ν' αποφύγουν τη

δουλειά, εκτός και αν το κάνουν μ' έναν τέτοιο τρόπο που προσβάλλει αδικαιολόγητα τους αδερφούς τους της εργατικής τάξης. Οι αναρχικοί πιστεύουν ότι η πιο σημαντική δουλειά που πρέπει να γίνει σ' αυτή την περίοδο που βρισκόμαστε είναι ακριβώς η δουλειά της οργάνωσης των ανθρώπων για να ανατρέψουν το, κρατικά υποβοηθούμενο, καπιταλιστικό σύστημα.

Ο Feral Watkins αναφέρεται στο «Άκου Αναρχικέ!» του Chaz Bufe ως αποδεικτικό στοιχείο σχετικά με το πώς νοιώθουν οι αναρχικοί γι' αυτούς που προσπαθούν ν' αποφύγουν να δουλέψουν στην κοινωνία μας. Ο Bufe αναφέρει ότι οι αναρχικοί που σκόπιμα προσπαθούν να εξασφαλίσουν την κρατική πρόνοια προκειμένου να ζήσουν μια άνευ εργασίας ζωή, έναν «αναρχικό» τρόπο ζωής, δεν ενεργούν με τρόπο που να είναι ευεργετικός όσον αφορά στην επίτευξη μιας επαναστατικής αλλαγής. Στους πρωτογονιστές και στους «λαϊφστυλιστές»⁴ γενικά, το σχόλιο του Bufe πρέπει ν' ακούγεται σαν μια πατερναλιστική επίπληξη προς τεμπέληδες, που απηχεί τη ρεπουμπλικανική ρητορική η οποία αντιτίθεται στο κράτος πρόνοιας, επιμένοντας μανιακά να ισχυρίζεται ότι παντού στον κόσμο οι άνθρωποι πρέπει να δουλεύουν προκειμένου να είναι υπεύθυνοι και ηθικοί. Στην πραγματικότητα, αυτή είναι η γενικότερη στάση των πρωτογονιστών απέναντι στον αναρχοσυνδικαλισμό και στο εργατικό κίνημα ως σύνολο⁵.

4 Σ.τ.Μ: Ο συγγραφέας εννοεί τον life style αναρχισμό, για περισσότερα βλ. Murray Bookchin, *Κοινωνικός ή lifestyle αναρχισμός*, μτφρ. Αχιλλέας Φωτάκης, εκδ. Ισνάφι, Ιωάννινα.

5 Σημείωση του εκδότη στην αμερικάνικη έκδοση: Στην πραγματικότητα βλέπω πολύ μικρή ηθική διαφορά ανάμεσα στους καπιταλιστές που ζουν από την εργασία των άλλων και πρωτογονιστών που ζουν από την πρόνοια, όπως ο

Ωστόσο τα σχόλια του Bufo και οι αναρχοσυνδικαλιστικές θέσεις δεν συμπίπτουν, αντίθετα με την εκτίμηση του Watkins. Κατά μια έννοια, είναι πολύ πιο χρήσιμο για τους αναρχοσυνδικαλιστικούς στόχους οι αναρχικοί να δουλεύουν, προκειμένου να προσπαθήσουν να οργανώσουν τους τόπους της δουλειάς τους αντι-ιεραρχικά. Όπως είναι πολύ πιο χρήσιμο για κάποιον που επιθυμεί να οργανώσει μια γειτονιά, να μείνει σ' αυτήν, αντίστοιχα πρέπει να συμβαίνει και στους τόπους εργασίας. Το τραγικό βέβαια είναι πως για τους περισσότερους αναρχικούς η εργασία δεν είναι μια επιλογή με οργανωτικούς σκοπούς, αλλά μια αναγκαιότητα προκειμένου να ζήσουν. Τα ριζοσπαστικά σωματεία εξαρτώνται από τους εργάτες που οργανώνονται μέσα στη βιομηχανία, για την τελική απαλλοτρίωση του κεφαλαίου από τα χέρια των ιδιωτών.

Η επιθυμία κάποιων λούμπεν προλετάριων να εξαπατούν προκειμένου να καβατζωθούν σε κάποιο πρόγραμμα της πρόνοιας αντιπροσωπεύει και μια μορφή διαφυγής. Δεν ισχυρίζεται κανείς ότι τα μικρά και ασήμαντα προγράμματα της πρόνοιας που υπάρχουν στην Αμερική θα πρέπει να εξαλειφθούν ή κάτι τέτοιο (μάλλον το αντίθετο). Αλλά η επίδειξη ενός άεργου ατομικού lifestyle δεν είναι κάτι επαναστατικό, ούτε μπορεί να οδηγήσει σε οποιαδήποτε επαναστατική αλλαγή. Τ' αφεντικά μπορούν ν' ανέχονται τους εργαζόμενους που διαφεύγουν του ανταγωνισμού στους χώρους δουλειάς, δεν ανέχονται όμως τους εργαζόμενους που οργανώνονται αποτελεσματικά μέσα σ' αυτούς. Πράγματι, οι μεγά-

---

Watkins/Faun, που και αυτοί ζουν σκόπιμα από κλεμμένα [από την κυβέρνηση] εργασία. Τα λεφτά που λαμβάνουν δεν πέφτουν από τα δέντρα – αποσπώνται από τις πληρωμές αυτών που δουλεύουν. Θεωρώ και τις δύο κατηγορίες παρασιτικές, πόσο μάλλον όταν φτύνουν εκείνους από την εργασία των οποίων ζουν.

λες αναρχικές επαναστάσεις της Ισπανίας, της Ουκρανίας, του Μεξικού όπως και οι άλλες, δεν καθοδηγήθηκαν από κάποιο εξεγερτικό όραμα αποφυγής του εργασιακού ανταγωνισμού. Η επανάπαυση στην πρόνοια είναι αναχωρητισμός.

«Το μόνο αληθινό πρόβλημα που έχουν με το καπιταλιστικό σύστημα είναι το ποιος θα είναι ο επικεφαλής», συνεχίζει ο Faun, αναφερόμενος στους αναρχοσυνδικαλιστές. Ο Zerzan συμφωνεί, γράφοντας, «τα αυτοδιαχειριζόμενα εργοστάσια και οι άλλες μορφές του παραγωγισμού και της εξειδίκευσης δεν αναγνωρίζονται ευρέως πλέον ως πρόοδος». (Δεν αναγνωρίζονται ευρέως; Από ποιόν;). Οι αναρχοσυνδικαλιστές «προτιμούν να είναι επικεφαλής ο Ένας Μεγάλος Καπιταλιστής», γράφει ο Faun, «το διεθνές σωματείο των εργαζομένων, παρά τα διάφορα άτομα, εταιρείες και κράτη. Η βασική δομή όπως παραμένει η ίδια».

Σ' αυτό το σημείο ο Faun/Watkins χλευάζει τους Βιομηχανικούς Εργάτες του Κόσμου (I.W.W) και την αντίληψή τους για «Ένα Μεγάλο Συνδικάτο». Όταν ο Faun χλευάζει όμως το «διεθνές σωματείο των εργαζομένων» δυσφημεί επίσης την ίδια την παγκόσμια ενότητα της εργατικής τάξης! Πράγματι, η ανάλυση του Faun δεν είναι καθόλου «εργατίστικη». Τουναντίον. Ουσιαστικά είναι αντιεργατική. Ο φόβος του «ενός μεγάλου καπιταλιστή» είναι ακριβώς η αναρχική κριτική του λενινισμού και των άλλων μορφών του κρατικού σοσιαλισμού. Ότι δηλαδή οι κρατικοσοσιαλιστές επιθυμούν ν' αντικαταστήσουν το σύνολο των καπιταλιστών μ' έναν μεγάλο καπιταλιστή που έχει τη μορφή του κράτους. Οι αναρχοσυνδικαλιστές όμως δεν θέλουν να επιλέξουν ανάμεσα σ' έναν μεγάλο καπιταλιστή (το κράτος) ή σε πολλούς επιθυμούν μια αυ-

τοδιευθυνόμενη οικονομία, όπου οι άνθρωποι που πραγματικά εργάζονται θα έχουν τον έλεγχο. Αυτό δεν είναι καπιταλισμός, πόσο μάλλον κάτι που οδηγεί στον σχηματισμό του «Ενός Μεγάλου Καπιταλιστή». Αυτή η επιμονή του Feral Watkins, αν μη τι άλλο, ενισχύει την άποψη ότι αυτός και οι υπόλοιποι πρωτογονιστές δεν έχουν επίγνωση της βασικής κοινωνικής δυναμικής που στηρίζει τον καπιταλισμό.

«Του φιλελεύθερου αστού του αρκεί να ξεφορτωθεί τους παπάδες και τους βασιλιάδες, όπως και του αναρχοσυνδικαλιστή τους προέδρους και τα αφεντικά», λέει ο Faun. «Τα εργοστάσια όμως παραμένουν άθικτα (ακόμα και αν οι αναρχοσυνδικαλιστές τα αποκαλέσουν κέντρα διανομής), η οικογένεια παραμένει άθικτη – ολόκληρο το κοινωνικό σύστημα παραμένει άθικτο».

Οι οικογένειες δεν θα παρέμεναν άθικτες αν οι πρωτογονιστές ερχόντουσαν στα πράγματα; Ο Faun επιμένει ότι από τη στιγμή που υλικές υποδομές, όπως τα αποθέματα, συνεχίζουν να υπάρχουν, θα συνεχίζουν να υπάρχουν κατά κάποιο τρόπο και οι καταπιεστικές κοινωνικές σχέσεις. Όπως πίστευε λανθασμένα και ο Μαρξ «ότι ο ατμόμυλος οδηγεί στον βιομηχανικό καπιταλιστή», έτσι και ο Faun θεωρεί ότι το απόθεμα οδηγεί στο αφεντικό. Δηλαδή, η υλική ύπαρξη των κτιρίων με κάποιο τρόπο επιφέρει τις μορφές εξουσίας. Ο Faun δεν μπαίνει στον κόπο να μας εξηγήσει πώς ακριβώς συμβαίνει αυτό – μας αφήνει απλά να βασιστούμε στο λόγο του.

Στην πραγματικότητα, το αν τα αποθέματα θα παραμείνουν ως έχουν ή όχι, παραμένει δικαίωμα των εργατών και των κοινοτήτων τους να το αποφασίσουν. Όταν ο Faun θεωρεί δεδομένο ότι οι αναρχοσυνδικαλιστές επιθυμούν να παραμείνουν τα πράγματα ως έχουν, και να

είναι απλά αυτοδιαχειριζόμενα, φανερώνει μια βαθιά παρανόηση της αρχής της αυτοδιεύθυνσης, όπως και ο Reg-Iman παραπάνω. Αναρχοσυνδικαλισμός είναι η πεποίθηση ότι οι εργαζόμενοι γνωρίζουν καλύτερα πώς να κάνουν χρήση της εργασίας τους –αν το κάνουν– και ότι αυτοί, και όχι οι θεωρητικοί, θα πρέπει να αποφασίζουν τι θα κάνουν στην παραγωγή.

Είτε το πιστεύετε δε είτε όχι, οι αναρχοσυνδικαλιστές δεν επιθυμούν να αποστερήσουν από τους πρωτογονιστές τη δυνατότητα να επιστρέψουν στη φύση. Αν, σε μια μεταεπαναστατική κοινωνία, οι ομάδες των πρωτογονιστών επιθυμούσαν ν' αποχωρήσουν και να ζήσουν μ' έναν τρόπο ζωής που θεωρούν πιο εναρμονισμένο στις φυσικές κλίσεις του ανθρώπου, θα ήταν σίγουρα ελεύθεροι να το πράξουν: καθώς θα κοιτούν, με περιφρόνηση τον «εργατίστικο» αναρχικό πολιτισμό που αφήνουν πίσω τους, θα μπορούν να απολαμβάνουν το μόχθο της αναζήτησης της τροφής και της κατασκευής καταφυγίων από τους ίδιους, κοροϊδεύοντας τους εαυτούς τους δήθεν ότι αυτό δεν αποτελεί δουλειά – ενώ αποτελεί μια σκληρή μορφή δουλειάς, η οποία δεν θα υποστηρίζεται από τα μηχανήματα που θα έχουν απαλλοτριώσει οι αναρχικοί από την καπιταλιστική εξουσία πίσω στην υπερτεχνολογική κοινωνία τους. Τελικά ο πρωτογονιστής θα εργάζεται πολύ σκληρότερα από τον «εργατίστη» ξάδερφό του, όσο σκληρά και αν προσπαθεί να τον πείσει ότι απελευθερώθηκε από το μόχθο.

6. Η ΑΙΜΑΤΗΡΗ ΟΨΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΟΝΙΣΜΟΥ

Η απλή θεωρητική ανοησία είναι το ένα στοιχείο της υπόθεσης. Υπάρχει όμως και μια πολύ πιο σκοτεινή πλευρά στην πρωτογονιστική σκέψη.

Στις 11 Δεκέμβρη του 1985, ο Hugh Scrutton, ιδιοκτήτης ενός μαγαζιού στην Καλιφόρνια, προσπάθησε να μετακινήσει κάτι που νόμιζε πως έφρασε το δρόμο που οδηγούσε στο πάρκινγκ του. Καθώς σήκωνε το αντικείμενο αυτό, που έμοιαζε μ' ένα κομμάτι ξύλο με καρφιά κατά μήκος του, σκοτώθηκε από μια έκρηξη που οδήγησε θραύσματα στην καρδιά του και αποκόλλησε το δεξί του χέρι. Ο Scrutton ήταν το πρώτο από τα τρία θύματα που πέθαναν από επιθέσεις του Unabomber.

«Δεν ήταν αθώοι», είπε ο Zerzan σ' έναν ρεπόρτερ. «Πράγμα που δεν σημαίνει όμως ότι νοιώθω την άνεση να τους ανατινάζω κιόλας. Ένα μέρος του εαυτού μου το κάνει. Και ένα άλλο όχι». Στο *Running On Emptiness* ο Zerzan εκδηλώνει τη συμπάθειά του με άλλον τρόπο: «Προσέφερα την ελπίδα, αν όχι την πρόβλεψη, ότι ο Ted Kaczynski μπορεί σε κάποιο βαθμό να εκληφθεί πιο θετικά για την αντίστασή του στο βιομηχανικό πολιτισμό». Ο Kaczynski, ισχυρίζεται ο Zerzan, «αποφάσισε ότι έπρεπε να σκοτώσει ανθρώπους προκειμένου να φέρει στο προσκήνιο αυτή την αποσιωπημένη οπτική. Και εξανάγκασε [τα Μ.Μ.Ε] να τη δημοσιεύσουν. Το σημαντικό εδώ δεν είναι το αν δικαιώθηκε ή όχι, παρά μόνο ο βαθμός της άρνησης [ότι ο πολιτισμός και η τεχνολογία αποτελούν δεινά]».

Σύμφωνα με τον Kaczynski, στο primitivism.com, «όταν θα επέλθει η κατάρρευση, θα υπάρξει βία και αυτό εγείρει

ένα ζήτημα. Δεν ξέρω αν θέλω να το χαρακτηρίσω ηθικό ζήτημα, η ουσία όμως γι' αυτούς που αναγνωρίζουν την ανάγκη να καταργήσουν το τεχνοβιομηχανικό σύστημα, είναι ότι εάν εργάζονται για την κατάρρευσή του, το αποτέλεσμα θα είναι ο θάνατος πολλών ανθρώπων». Στο άρθρο «Όταν η μη βία αποτελεί αυτοκτονία», ο Kaczynski προτρέπει τους ακτιβιστές να προετοιμαστούν για μάχη, σκιαγραφώντας ένα υποθετικό σενάριο προκειμένου να μας εξωθήσει σ' αυτόν τον σκοπό: Στη Γη του Kaczynski, λέει η παραβολή, μεταεπαναστατικοί γεωργοί (δηλαδή σποροεξημερωτές) αντιμετωπίζουν εισβολείς που επιθυμούν να βιάσουν μια φίλη των πρωτογονιστών. «Mick, πιάσε τη σκύλα εκεί πέρα προτού ξεφύγει. Είχε [sic] ωραίο κώλο», βάζει τους ληστές να λένε ο Kaczynski. «Θα την σκίσουμε όλοι απόψε». Υπέροχο υλικό.

Στο περιοδικό *Anarchy*, στο οποίο δημοσιεύτηκε η πρώτη συνέντευξη του Kaczynski μετά τη φυλάκισή του, ο Laurence Jarach παραπονιέται: «Υπάρχουν πολλές προκατειλημμένες καρικατούρες και ενστάσεις που αφορούν τον πρωτογονισμό· για παράδειγμα ότι οι υποστηρικτές του επιθυμούν την «επιστροφή στη λίθινη εποχή...»¹. Στην πραγματικότητα, ισχυρίζεται ο Jarach, «εξ όσων γνωρίζω, οι περισσότεροι πρωτογονιστές επιθυμούν να γυρίσουν πίσω στην εποχή του Σιδήρου», τοποθετώντας την πρωτογονιστική χρυσή εποχή περίπου στο 1000 πριν την απαρχή της χριστιανικής χρονολόγησης, αρκετά μετά την εγκαθίδρυση της γραφής και των τροφικών πλεονασμάτων, όταν κυριαρχούσαν τα βασίλεια της Μέσης Ανατολής. Σύμφωνα με το αμερόληπτο Γραφείο Πληθυσμιακών

1 Σ.π.Μ: Πρόκειται για τη συνέντευξη που ακολουθεί στο τρίτο μέρος του βιβλίου.

Ερευνών [Population Resource Bureau], «οι εκτιμήσεις του προσδόκιμου μέσου όρου ζωής στη Γαλλία την εποχή του Σιδήρου είναι περίπου στα 10 με 12 χρόνια. Υπό αυτές τις συνθήκες, ο ρυθμός των γεννήσεων θα ήταν περίπου στους 80 ανά 1000 ανθρώπους όπερ σημαίνει τόσος ώστε να επιβιώσει το είδος». Σπουδαία Χρυσή Εποχή.

Ο Jarach σκιαγραφεί έναν καταθλιπτικά ποικίλο αριθμό πρωτογονιστικών θεωριών που βρίσκονται σήμερα σε κυκλοφορία: κάποιες σχετίζονται με τον Zerzan και τον «πράσινο αναρχισμό», άλλες περιβάλλουν τη μισανθρωπία της βαθιάς οικολογίας του τύπου Earth First!² και άλλες βρίσκονται κοντά στον κύκλο των Perlman/Bradford/Fifth Estate. Ο Jarach αναφέρει την κριτική που έχει γίνει και λέει πως η κατασκευή μιας πρωτογονιστικής κοινωνίας «θα επιφέρει αμέσως μια μαζική θανάτωση χιλιάδων –αν όχι εκατομμυρίων– ανθρώπων», ότι αποτελεί μια απλή «απόρριψη» από όσους δεν επιθυμούν να σπαταλήσουν χρόνο για να αντιληφθούν τις πολλές πρωτογονιστικές τάσεις που μας εξέθεσε. Ο Jarach στη συνέχεια ρωτάει τον Zerzan εάν πράγματι «θα πεθάνουν εκατομμύρια άνθρωποι αμέσως», εάν συνέβαιναν αυτά που προτείνουν οι πρωτογονιστές. «Η λέξη κλειδί στην ερώτησή σου είναι το “αμέσως”», απαντάει προσεκτικά ο Zerzan. «Για να το θέσουμε αλλιώς, εάν ο κυρίαρχος μηχανισμός εξαφανιζόταν αμέσως με κάποιο τρόπο, το πιθανότερο είναι ότι εκατομμύρια θα πέθαιναν». Η λύση προφανώς είναι η σταδιακή τεχνολογική απογύμνωση – κάτι που δεν

2 Πολλά μέλη της οργάνωσης Earth First!, ίσως τα περισσότερα, εγκατέλειψαν τις μισανθρωπικές απόψεις της «βαθιάς οικολογίας» όπως αναπτύχθηκαν από τον συνιδρυτή και «ρεπουμπλικάνο περιβαλλοντιστή» της εν λόγω οργάνωσης Dave Foreman, τη δεκαετία του 1980.

θα επέφερε το μαζικό θάνατο *άμεσα* είναι αλήθεια, αλλά σταδιακά. Το υπόλοιπο της απάντησης του Zerzan είναι μια μη απάντηση. («Οι άνθρωποι ήδη πεθαίνουν» λέει – ένα γεγονός που είναι ευρέως γνωστό, και αποτελεί και το λόγο για τον οποίο οι περισσότεροι από εμάς είμαστε αναρχικοί, από τη στιγμή που επιθυμούμε να προλάβουμε το μαζικό θάνατο!).

Είναι τραγικό που τα πιο φανατικά τμήματα του πρωτογονιστικού κινήματος καλωσορίζουν τον ανθρώπινο θάνατο. Παρόλο που δεν διαπράττουν τις μαζικές ανθρωποκτονίες αλλά Kaczynski³, ριγούν από ευχαρίστηση στο άκουσμα επιδημιών μεγάλης κλίμακας, μιας και αυτές μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση του πληθυσμού της γης. Σε μια πρωτομαγιάτικη έκδοση της εφημερίδας της Earth First!, το 1987, για παράδειγμα, η «Miss Ann Throggy»⁴ γνωμάτευσε ότι το AIDS είναι κάτι καλό και ότι «αν αυτή η επιδημία δεν υπήρχε, οι ριζοσπάστες περιβαλλοντιστές θα έπρεπε να την επινοήσουν».

Το γεγονός ότι μια κυνηγετική-τροφοσυλλεκτική ή ακόμα και μια κοινωνία της εποχής του Σιδήρου δεν θα μπορούσε να συντηρήσει κέντρα μαζικού πληθυσμού αποτελεί γεγονός που αναγνωρίζεται από την πλειονότητα των πρωτογονιστών. Προκειμένου να πετύχουν το στόχο μιας πρωτόγονης κοινωνίας λοιπόν, όπως και οι Ερυθροί Χμερ, θεωρούν ότι ο πληθυσμός πρέπει να είναι ισόποσα κατανομημένος κατά μήκος της γης. Όπως έγραψαν ο Μαρξ και ο Ένγκελς στο *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*, οι επαναστάτες θα έπρεπε να εργαστούν για να εγκαθι-

3 Σ. τ. Ε: Για την ιστορική ακρίβεια ο Kaczynski διέπραξε τρεις ανθρωποκτονίες κι όχι «μαζικές ανθρωποκτονίες», όπως ισχυρίζεται ο συγγραφέας..

4 Σ.τ.Μ: Πρόκειται για ψευδώνυμο-λογοπαίγνιο που παραπέμπει στη μισανθρωπία.

δρύνουν μια «σταδιακή εξάλειψη της διάκρισης μεταξύ της πόλης και της υπαίθρου, με μια πιο δίκαιη κατανομή του πληθυσμού στην ύπαιθρο»⁵. Ο μαρξιστογενής πληθυσμιακός διασκορπισμός στον οποίο συνηγορούν οι μεταρριστεροί διανοητές είναι πράγματι πολύ παράξενος, για να μην πούμε παλιός – ένα αρχικό παράδειγμα επιρροών από εξουσιαστές του παρελθόντος.

Στο «Σημειώσεις για τον Πρωτογονισμό» ο Zerzan και η συλλογικότητα Green Anarchy επαναλαμβάνουν προειδοποιήσεις παρόμοιες μ' αυτές της βαθιάς οικολογίας, ότι «τα τελευταία 200 χρόνια η καμπύλη αύξησης του παγκόσμιου πληθυσμού άλλαξε από τη συνηθισμένη όψη που είχε για τα θηλαστικά, σχήματος "s", σε μια όψη που παραπέμπει στις καμπύλες σχήματος "j" των ιών». Η συσχέτιση της ανθρωπότητας με μια μόλυνση από ιό είναι κοινός τόπος στη βαθιά οικολογία, η οποία αντιμετωπίζει την ανθρωπότητα ως μόλυνση για τον πλανήτη. (Να υπενθυμίσουμε εδώ τη δήλωση του συνιδρυτή της Earth First! David Foreman, «Είμαστε ένας καρκίνος για τη φύση»). Οι πρωτογονιστές, τραβώντας στα άκρα την αναλογία, προειδοποιούν ότι «αυτή η αύξηση μοιάζει πολύ με την αύξηση των ιών (που καταστρέφει το φορέα μέχρις ότου ο φορέας και ο ιός να πεθάνουν)».

Πολύ σοφά, οι πρωτογονιστές συνήθως σταματούν να συνηγορούν υπέρ των μαζικών θανάτων, ακόμα και αν σε ατομικό επίπεδο πρωτογονιστές όπως ο Kaczynski έχουν ήδη αποπειραθεί να διαπράξουν τέτοιους φόνους. «Δεν προτείνουμε μια στρατηγική προκειμένου να την αντιμετωπίσουμε [την πληθυσμιακή αύξηση]», προσθέτει η συλ-

⁵ Είναι το ένατο σημείο από τα δέκα, του καταγεγραμμένου προγράμματος στο τέλος του δεύτερου τμήματος του Μανιφέστου.

λογικότητα Green Anarchy. «Απλά νομίζουμε πως υπάρχουν δεδομένα για την κατάσταση που πρέπει να είναι γνωστά» – υποθετικά μιλώντας, έτσι ώστε και άλλοι επίσης να μπορούν να τα αναμασούν χωρίς επίσης να προτείνουν μια στρατηγική αντιμετώπισης.

Στο παράρτημα «Πρωτόγονη Σκέψη» του Άκου αναρχικέ!, ο Chaz Bufe ισχυρίζεται πως η ιδέα ότι «ο πληθυσμός είναι αυτός που υποβόσκει στη ρίζα κάθε περιβαλλοντικού προβλήματος» είναι «ίδια με την απλοϊκή άποψη ότι η «τεχνολογία» είναι το αποκλειστικό αίτιο της περιβαλλοντικής καταστροφής». Το μαλθουσιανό δόγμα που υποστηρίζει ότι η πληθυσμιακή αύξηση, κάποια στιγμή στο μέλλον, θα ξεπεράσει τους διαθέσιμους φυσικούς πόρους, έχει χρησιμοποιηθεί για να δικαιολογήσει τις πιο σκληρές κυβερνητικές πολιτικές εναντίον των φτωχών. Η λογική αυτή σημαίνει ότι είναι καλύτερα ν' αφήσουμε τους ανθρώπους να πεθάνουν, αν είναι ν' αποτελέσουν βάρος στον πλανήτη ή σε άλλους. Στην πραγματικότητα, εάν ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται μ' έναν ανησυχητικό ρυθμό, ήδη γνωρίζουμε αρκετούς από τους λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό: 1) Ο θρησκευτικός αυταρχισμός που οδηγεί τους ανθρώπους στις φτωχότερες χώρες να παντρεύονται νέοι και να είναι γόνιμοι, αποφεύγοντας τις «αμαρτωλές» αντισυλληπτικές μεθόδους. 2) Οι δεξιόστροφες πολιτικές που απαγορεύουν την έκτρωση (έστω κι αν για τους φτωχούς υπάρχει μια *de facto* απαγόρευση λόγω του κόστους της έκτρωσης), τα χάπια «της επόμενης μέρας» και τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση στα σχολεία. 3) Η καταστροφική νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση που αφήνει τον τρίτο κόσμο στη φτώχεια, οδηγώντας τις οικογένειες στην παραγωγή περισσότερων απογόνων-τροφοδοτών εισοδήματος για τα

νοικοκυριά. Είναι θλιβερό που χρειάζεται να υπενθυμίζει κάποιος ότι παρά την άποψη του Μάλθους περί «πλεονάζοντος πληθυσμού», δεν υπάρχει άνθρωπος πλεονασματικός για την οικογένειά του ή για το ανθρώπινο εγχείρημα γενικότερα. Είναι απογοητευτικό ότι πρέπει σε κάποιους να υπενθυμίζουμε ότι κανένα ανθρώπινο ον δεν είναι περιττό.

Αν μια πρωτόγονη ζωή είναι τόσο επιθυμητή, είτε είναι του τύπου της εποχής του Λίθου είτε του Σιδήρου, τότε γιατί οι πρωτογονιστές δεν έχουν αποπειραθεί να ζήσουν κατ' αυτόν τον τρόπο; Στην πραγματικότητα, η αποτυχία τους να επιδιώξουν την εγκαθίδρυση κυνηγοσυλλεκτικών κοινωνιών, αποκαλύπτει πόσο ξεκάθαρα μη επιθυμητές είναι αυτές από πολλούς πρωτογονιστές. «Ζει ο Zerzan κατ' αυτόν τον τρόπο;» ρωτούσε ο Peter Fenton σ' ένα τεύχος του περιοδικού *Score*, το 1999. «Σε καμία περίπτωση. "Είναι ένα πολύ τρομακτικό έργο"», παραδέχεται αυτός. Όπως και μερικοί πρωτογονιστές που ζουν από την κρατική πρόνοια και/ή τη γενναιοδωρία φίλων, και δεν αποπειρώνται ποτέ να δραπετεύσουν από τις ανέσεις του πολιτισμού.

Αντίθετα από τους αναρχοκομμουνιστές ή τους αναρχοσυνδικαλιστές, οι πρωτογονιστές θα μπορούσαν να προσπαθήσουν να ζήσουν σύμφωνα με τον τρόπο που προτιμούν στον σημερινό κόσμο. Ο Jon Krakauer στο βιβλίο του *Into the Wild*, παρουσιάζει την απόπειρα του ακαδημαϊκού Gene Rosellini να ζήσει σύμφωνα με τον πρωτόγονο τρόπο στην άγρια φύση του Καναδά. «Ενδιαφερόμουν να μάθω αν ήταν δυνατό να είμαι ανεξάρτητος από τη σύγχρονη τεχνολογία», δήλωσε στη ρεπόρτερ της εφημερίδας *Anchorage Daily News*, Debra McKinney. «Ξεκίνησα την ενήλικη ζωή μου με την υπόθεση ότι θα μπορούσα να

γίνω ένας αυτόχθων της εποχής του Λίθου». «Απαλλάχτηκε από όλα πλην των πιο πρωτόγονων εργαλείων, τα οποία και κατασκεύασε από ντόπια υλικά μόνος του», γράφει ο Krakauer. Ο Rossellini το πάλεψε για δέκα χρόνια. Τελικά, παρόλα αυτά, τα παράτησε: «Θα έλεγα ότι πραγματικά είχα την φυσική, πνευματική και συναισθηματική εμπειρία να ζήσω όπως ζούσαν στην εποχή του Λίθου. Τελικά όμως, δανειζόμενος ένα βουδιστικό όρο, ήρθα πρόσωπο με πρόσωπο με την καθαρή πραγματικότητα. Έμαθα πως δεν είναι δυνατόν οι άνθρωποι, όπως τους γνωρίζουμε, να ζήσουν από τη γη». Το 1991, ο Rosellini βρέθηκε νεκρός στο καλύβι του, θύμα αυτοχειρίας.

Η προσπάθεια του Kaczynski να ζήσει πρωτόγονα, είναι επίσης γνωστή. Η περίπτωση του ωστόσο είναι ενδεικτική του ότι πολλοί πρωτογονιστές, ουσιαστικά δεν αρκούνται να ζήσουν απλά απομονωμένοι, παρά επιθυμούν να βάλουν κατά του πολιτισμού που τους περιβάλλει. Ισχυρίζονται δε ότι «ο τεχνοβιομηχανικός πολιτισμός» αναπόφευκτα θα καταπατήσει τους θύλακές τους, εξαιτίας της ακατάπαυστης εσωτερικής ροπής του να επεκτείνεται προς τα έξω. Γι' αυτό το λόγο δεν θέλουν οι πρωτογονιστές, να απολαύσουν οι αναρχοσυνδικαλιστές ή άλλοι μια κοινωνία υψηλής τεχνολογίας - διατείνονται ότι αν οποιαδήποτε υπολείμματα του «τεχνοβιομηχανικού πολιτισμού» παραμείνουν -ακόμα και αν είναι υπό αναρχικό έλεγχο- αυτοί και η Γη θα απειλούνται. Ακόμα μια φορά, οι πρωτογονιστές αποδίδουν στην «τεχνοβιομηχανία» μια δικιά της θέληση, διακηρύσσοντας την ικανότητά της να πράττει ανεξαρτήτως της ανθρώπινης ενέργειας (βλ. και το σχόλιο περί του «τέρατος του Φρανκεσταϊν» και του «Γαιοχαλαστή» που παρατίθεται από τους πρωτογονιστές στο τρίτο κεφάλαιο). Πίσω από αυτόν τον

ισχυρισμό υποβόσκει και η αναπόδεικτη πίστη ότι η «τεχνοβιομηχανική κοινωνία» θα είναι πάντοτε μη βιώσιμη. Αυτή είναι η λογική που τους ωθεί να χτυπήσουν βίαια όσους θεωρούν ότι είναι συνήγοροι του «τεχνολογισμού». Σύμφωνα με το πρωτογονιστικό σύστημα σκέψης, αυτοί οι άνθρωποι κυριολεκτικά απειλούν τη ζωή τους· γι' αυτό το λόγο, ο θάνατός τους αποτελεί μια μορφή αυτοάμυνας.

Είναι πολύ ενδιαφέρον ότι το έχουν σκεφτεί έτσι ώστε να τα έχουν μονά ζυγά δικά τους. Από τη μια μεριά, να λένε ότι «δεν ωφελεί» ν' αφήσουν τον πολιτισμό σ' αυτή τη φάση, αφού τελικά ο πολιτισμός θα τους προσβάλλει. Αυτό τους δίνει το πράσινο φως για ν' απολαύσουν το internet, το φαγητό απ' το φούρνο μικροκυμάτων, τα κινητά τηλέφωνα και την ιατρική φροντίδα. Την ίδια στιγμή, διαδίδουν βέβαια πόσο ωραία θα ήταν η ζωή χωρίς την ύπαρξη τέτοιων ανέσεων. Και πάλι, φαίνεται ότι επιθυμούν πρώτα να γίνουν όλοι οι άλλοι πρωτογονιστές και μετά οι ίδιοι. Η ιδέα ότι «δεν υπάρχει μέρος ελεύθερο από τον πολιτισμό» παρέχει μια δικαιολογία προκειμένου να επιδοθούν στις απολαύσεις των hi-tech συσκευών και σε άλλες πολυτέλειες μέχρις ότου «η κοινωνία καταρρεύσει». Όπως και οι μαρξιστές ντετερμινιστές, οι πρωτογονιστές πιστεύουν ότι αργά ή γρήγορα, η κοινωνία θα καταρρεύσει υπό το ίδιο της το βάρος, με ή χωρίς αυτούς, έτσι δεν πειράζει αν στο μεταξύ επιδίδονται στις απολαύσεις της.

Ωστόσο, εάν υιοθετήσει κανείς τις ψευδοπροτάσεις της πρωτόγονης σκέψης, η κατάληξη είναι αιματηρή. Οι πρωτογονιστές συνδέοντας τον «βιομηχανισμό» ή τον «τεχνοβιομηχανικό πολιτισμό» με τις καπιταλιστικές δυνάμεις της αγοράς, επιμένουν ότι είναι ζήτημα οικολογι-

κής επιβίωσης η καταστροφή όλου του τεχνικού εξοπλισμού, είτε πρόκειται για την υποστήριξη της ζωής (όπως οι εφαρμογές στην ιατρική φροντίδα ή οι συσκευές καθαρισμού του νερού) είτε όχι. Για τους πρωτογονιστές, η εξάλειψη των κινήτρων της καπιταλιστικής κερδοφορίας αφήνει το τέρας Φρανκεστάϊν της τεχνολογίας αλώβητο· κηρύττουν ότι το τέρας θα συνεχίζει να μεγαλώνει τυφλά, σαν καρκίνος, ακόμα και αν δεν υπάρχουν καπιταλιστές να το ελέγχουν. Τελικά, αυτό που επίγει για τους πρωτογονιστές είναι ένας υπέρτατος πόλεμος, όχι τόσο εναντίον των καταπιεστικών κοινωνικών σχέσεων, όπως προτείνει ο αναρχισμός, όσο εναντίον υλικών υποδομών που θεωρούν ότι έχουν τα δικά τους δικαιώματα. Ισχυρίζονται ότι δεν θα υπάρξει όφελος αν αντικατασταθούν οι εξουσιαστικές κοινωνικές σχέσεις με εξισωτικές· πρέπει να καταστραφεί και η υλική υποδομή. Αυτό είναι ένα σημαντικό κομμάτι του ευρύτερου στόχου τους για καταστροφή όλου του πολιτισμού.

Σε αντιδιαστολή μ' αυτούς εμείς, ως αναρχικοί, ας αντιπαραβάλλουμε, την πρόταση μας για εγκαθίδρυση ενός πολιτισμού άξιο του ονόματος αυτού. Όπως τόνισε κάποτε ο Κροπότκιν, «Ο ανταγωνισμός είναι ο νόμος της ζούγκλας, η συνεργασία όμως είναι ο νόμος του πολιτισμού». Θα πρέπει να αναζητήσουμε την εγκαθίδρυση μιας κοινωνίας και μιας κουλτούρας που να είναι, με όλη τη σημασία της λέξης, *πολιτισμένη*. Ο καπιταλισμός που στηρίζεται στο κράτος, δεν είναι καθόλου ευγενικός για δισεκατομμύρια σ' όλο τον κόσμο. Πόλεμοι, φτώχεια, το ξερίζωμα των ιθαγενών λαών, μη δίκαιη κατανομή του προϊόντος των εργατών, η υποδούλωση λόγω χρεών και το έγκλημα – αυτή είναι η κληρονομιά της εξουσιαστικής εποχής. Αντί γι' αυτά, οι αναρχικοί πρέπει να εργαστούν προκει-

μένου να δημιουργήσουν μια κοινωνία που θ' αντικαθιστά αυτή την ευρέως διαδεδομένη έλλειψη πολιτισμού μ' έναν κόσμο που να είναι ολοκληρωτικά και σε κάθε δυνατό βαθμό, πολιτισμένος.

7. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ: ΑΠΟΚΡΥΠΤΟΓΡΑΦΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΓΟΝΗ ΑΣΥΝΑΡΤΗΣΙΑ

Σημειώσεις πάνω στο απάνθισμα της πρωτογονιστικής σκέψης. (Ένας οδηγός για την αποκρυπτογράφηση της πρωτόγονης ασυναρτησίας).

Απάνθισμα για τον πολιτισμό και τις καταναγκαστικές κοινωνικές σχέσεις.

«Ο πολιτισμός είναι η κύρια πηγή όλων των κυριαρχιών: της πατριαρχίας, του καταμερισμού της εργασίας, της εξημέρωσης της ζωής, του πολέμου, για να καταλήξει στη σύγχρονη φρικτή ολότητα του», διακηρύσσουν οι Zerzan, Blair και η συλλογικότητα Green Anarchy.

Στην πραγματικότητα, η πατριαρχία, ο πόλεμος και οι μορφές καταμερισμού εργασίας υπήρξαν πριν από τον πολιτισμό – για να μην αναφέρουμε και την ανορθολογική θρησκευτική σκέψη. Βλέπε για παράδειγμα και το *War Before Civilization: The Myth of The Peaceful Savage* [Ο πόλεμος πριν από τον πολιτισμό: Ο μύθος του ειρηνικού άγριου], του Keeley ή το *Sick Societies: Challenging the Myth of Primitive Harmony* [Άρρωστες κοινωνίες: Προκαλώντας το μύθο της πρωτόγονης αρμονίας] του Robert B. Edgerton.

Απάνθισμα για την τεχνολογία και τις καταναγκαστικές κοινωνικές σχέσεις.

«Η τεχνολογία είναι περισσότερο μια διαδικασία ή μια αντίληψη παρά μια στατική μορφή. Είναι ένα πολύπλοκο σύστημα που περιλαμβάνει τον καταμερισμό της εργασίας, την απόσπαση των φυσικών πόρων και την εκμετάλλευση προς όφελος εκείνων που το θέτουν σε εφαρμογή»,

μας ενημερώνουν οι Zerzan, Blair και η συλλογικότητα Green Anarchy.

Αυτή η οπτική καταδείχθηκε και πρωτύτερα. Είναι περιττό να πούμε ότι την πρωτογονιστική οπτική πως η τεχνολογία συνιστά μια παράσταση των καταναγκαστικών σχέσεων δεν την αποδέχονται οι ανθρωπολόγοι, που θεωρούν την τεχνολογία ως την εφαρμογή της επιστήμης ή των τεχνικών μεθόδων προκειμένου να επιλυθούν προβλήματα. Αυτό δε σημαίνει ότι η χρήση της τεχνολογίας είναι απαλλαγμένη από τις καταναγκαστικές σχέσεις, αλλά ότι η τεχνολογία δεν είναι η πηγή των καταναγκαστικών σχέσεων. Είναι οι άνθρωποι. Το βάρος πέφτει στους πρωτογονιστές προκειμένου ν' αποδείξουν ότι η τεχνολογία στηρίζεται πάντοτε σε καταναγκαστικές ή περιβαλλοντικά εχθρικές σχέσεις.

Απάνθισμα για το «βιομηχανισμό» και τον καπιταλισμό.

Οι πρωτογονιστές αποδίδουν γενικά στην αντίληψή τους περί «βιομηχανισμού» όλα τα χαρακτηριστικά του κρατικογενούς καπιταλισμού - επιπροσθέτως (και αυτό είναι πρωτάκουστο) όμως του αποδίδουν μια κυρίαρχη θέληση, υποστηρίζοντας ότι δρα ανεξαρτήτως του ανθρώπινου ελέγχου. Σύμφωνα με την άποψή τους, το «βιομηχανικό σύστημα» θα δούλευε για την καταστροφή της ανθρωπότητας και του πλανήτη ακόμα και αν αποτελούσε συλλογική ιδιοκτησία μιας αναρχικής («αυτοδιευθυνόμενης») κοινωνίας.

Απάνθισμα για τη φτώχεια και την ελευθερία.

Οι πρωτογονιστές επιθυμούν από την ανθρωπότητα να ζήσει όπως οι πρώιμοι άνθρωπιδες - δηλαδή να ζήσει μέσα στη φτώχεια, σύμφωνα με τα σημερινά κριτήρια. Επαινούν εκείνους που ζουν σύμφωνα με ταπεινούς τρό-

πους ζωής (όπως ο Kalle Lasn και οι Adbusters) και επιδοκιμάζουν όσους επιλέγουν να γίνουν καταληψίες και ρακοσυλλέκτες. Αμφισβητούν την αντίληψη ότι ο πρωτόγονος τρόπος ζωής αντιστοιχεί σε μια ζωή μέσα στη φτώχεια διότι, ισχυρίζονται, οι πρώιμοι ανθρωπίδες απολάμβαναν μιας μορφής «πρωτόγονη αφθονία» (σε ριζικά διαφορετικές συνθήκες από τις δικές μας, βέβαια).

Αυτό φέρνει στο νου το σκετσάκι της εκπομπής Saturday Night Live στο οποίο ο κωμικός Jon Lovitz παραπονιόταν που δεν μπορούσε να βρει κοπέλα και γυρνούσε στην κάμερα και προέτρεπε τις γυναίκες «Χαμηλώστε τα κριτηρία σας!». Αυτό κάνουν και οι πρωτογονιστές, προτρέπουν όλους εμάς, όχι τους πλούσιους, αλλά, κάθε άλλο, τις συνηθισμένες οικογένειες της εργατικής τάξης. Παραδοσιακά, βέβαια, οι αναρχικοί διείδαν μια συλλογική άνοδο του βιοτικού επιπέδου, με αναδιανομή του πλούτου από τους πλούσιους προς τα κάτω, σε όλους εμάς.

Μια ριζική πτώση του βιοτικού επιπέδου για να επιτευχθεί μια πρωτογονιστική αντίληψη περί αφθονίας, μοιάζει λίγο Οργουελική. Αν και είναι γνωστό ότι μερικοί μη βιομηχανικοί λαοί, όπως οι ινδιάνοι Chumash της Καλιφόρνια, ήταν αρκετά τυχεροί ώστε να υπάρξουν σ' ένα φυσικά άφθονο περιβάλλον (όπου σταμάτησαν να είναι κυνηγοί-τροφοσυλλέκτες και ξεκίνησαν να εξημερώνουν καρπούς), άλλοι προ-πολιτισμικοί λαοί δεν ήταν και τόσο τυχεροί, οδηγούμενοι από τη στοιχειώδη ανάγκη της επιβίωσης στην αδιάκοπη περιπλάνηση για την αναζήτηση τροφής. Το να λέμε ότι όλοι οι πρωτόγονοι λαοί απολάμβαναν «αφθονία» για περισσότερο από δύο εκατομμύρια χρόνια, δεν αποτελεί απλώς μια υπερβολική εικότολογία, αλλά έρχεται σε καθαρή αντινομία με την ανθρωπολογική γνώση.

Απάνθισμα περί της ομαδικής λήψης αποφάσεων και την τέχνη της πολιτικής.

Οι πρωτογονιστές και οι μετα-αριστεροί σύμμαχοί τους (σημείωση: δεν είναι όλοι οι πρωτογονιστές μετα-αριστεροί), συχνά χλευάζουν οτιδήποτε «οργανωτικό». Συνδέουν λανθασμένα τις δομές λήψης αποφάσεων των ομάδων με τη λειτουργία του κράτους, συγχέοντας, για παράδειγμα, τη δημοκρατία των εργατικών σωματείων με την τέχνη της πολιτικής.

Κάτι τέτοιο όμως αγνοεί την ουσία του κράτους που είναι ο καταναγκασμός και η βία. Οι αναρχικοί ισχυρίζονται ότι η οργάνωση είναι ουσιώδης για την επιβίωση της κοινωνίας, ότι ο καταναγκασμός και η βία δεν είναι, και ότι οι οργανώσεις χωρίς καταναγκασμούς και βία είναι δυνατές και υπάρχουν. Οι πρωτογονιστές αγνοούν ετούτη την ουσιώδη διάκριση και ισχυρίζονται ότι όλες οι οργανώσεις είναι εξουσιαστικές, παρόλο που δεν εξηγούν το γιατί. Έτσι, βάσει της λογικής τους, οι συλλογικότητες Green Anarchy και Fifth Estate έχουν κρατική υφή και είναι εξουσιαστικές, οφείλουν λοιπόν να διαλυθούν. Το γιατί δεν παραμένουν συνεπείς σ' αυτή τους τη λογική είναι ένα μυστήριο.

Απάνθισμα για την οργάνωση και τους εξουσιαστές (ή περί «λενινισμού»)

Οι καπιταλιστές συχνά ισχυρίζονται ότι η «αναρχική οργάνωση» αποτελεί ένα οξύμωρο. Οι κρατιστές είναι ανίκανοι να φανταστούν οποιονδήποτε τύπο οργάνωσης που να μην είναι εξουσιαστικός, εμποτισμένοι καθώς είναι από τις εξουσιαστικές ιδέες σχετικά με το πώς πρέπει να λειτουργούν οι ομάδες. Κατά τρόπο εντυπωσιακό, οι πρωτογονιστές συμφωνούν και εύχονται ν' απαλλαγτούν από την οργάνωση! Απηχώντας τη χειρότερη μετα-αριστερή ρητορική, μερικοί πρωτογονιστές έχουν

φτάσει σε σημείο να διατυπώνουν τον απίστευτο ισχυρισμό ότι θα πρέπει να απαγορευτεί η ύπαρξη οποιουδήποτε θεσμού για περισσότερο από μια δεκαετία, ακόμα και αν μέλη του θεσμού αποφασίσουν δημοκρατικά ότι επιθυμούν τη συνέχιση της λειτουργίας του (ακόμα και αν η υπόλοιπη κοινότητα δεν έχει πρόβλημα με τη συνέχιση αυτής της λειτουργίας του). Σε αυτή την περίπτωση, μια συλλογικά διαχειριζόμενη φάρμα θα έπρεπε να κλείσει από φόβο μην μετατραπεί σ' έναν κακό «περιχαρακωμένο θεσμό» – ακόμα και αν η κοινότητα και οι εργαζόμενοι στο αγρόκτημα αντιτίθενται σ' αυτό.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι είναι συνηθισμένο οι πρωτογονιστές ν' αγνοούν τα ευκρινώς διακριτά χαρακτηριστικά του λενινισμού (κόμματα της πρωτοπορίας, διατήρηση της κυβέρνησης σε μια μορφή «εργατικού κράτους», ένα ελεγχόμενο από μια κεντρική επιτροπή κόμμα, έλεγχος από την κυβέρνηση κάθε πτυχής της ζωής, ιδιαίτερα της εργασιακής ζωής, κλπ., κλπ.) και να πετούν από δω και από κει τον όρο, κάνοντας κατάχρησή του, με τον ίδιο τρόπο που οι δεξιοί βάζουν κάτω από την ταμπέλα του «κομμουνιστή» οποιονδήποτε δεν συμφωνεί μαζί τους.

Απάνθισμα για τα σωματεία per se

ως «δομές που διαμεσολαβούν στην καταπίεση».

Μια συνηθισμένη πρωτογονιστική φενάκη είναι εκείνη που ισχυρίζεται ότι όλα τα σωματεία δεν αποτελούν παρά δομές που μεσολαβούν στην εκμετάλλευση («η αριστερά του κεφαλαίου») μεταξύ αφεντικών και μισθωτών σκλάβων. Αυτή η αντίληψη οφείλει πολλά στη μεταμοντέρνα θεωρία, που υποστηρίζει ότι οποιαδήποτε κοινωνική σχέση εμφανίζεται σ' ένα ηγεμονικό σύστημα, αυτόματα είναι δυνάμει «μολυσμένη» με την εμφάνισή της.

Δηλαδή, οτιδήποτε αναδύεται σε μια καταπιεστική κοινωνία θα είναι καταπιεστικό, ανεξαρτήτως του πραγματικού του χαρακτήρα. Κάποιοι ριζοσπάστες μαοϊκοί προέκτειναν αυτόν τον ισχυρισμό ούτως ώστε να συμπεριλάβει και τις σεξουαλικές σχέσεις ανάμεσα στις γυναίκες και στους άντρες. (Λένε ότι, μέσα στον καπιταλισμό, κάθε σεξουαλική σχέση συνιστά εκμετάλλευση των γυναικών). Στην πραγματικότητα, υπάρχει ένα ποσοστό αλήθειας στην αντίληψη ότι ο καπιταλισμός (ή κάθε εξουσιαστικό σύστημα) αλλοιώνει τις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων. Η ιδέα όμως ότι όλες οι ομάδες στον καπιταλισμό, «διαμεσολαβούν» την καπιταλιστική καταπίεση θα έπρεπε να ισχύει και για τις πρωτογονιστικές ομάδες εξίσου. Στο τέλος, καταλήγει κανείς σε μια πεσιμιστική εικόνα στην οποία κάθε προοδευτική οργάνωση είναι έμφυτα εκμεταλλευτική, εξαλείφοντας μ' αυτόν τον τρόπο κάθε ελπίδα για μια σημαντική κοινωνική αλλαγή.

Βέβαια, δεν αρνούμαι το γεγονός ότι τα επαγγελματικά σωματεία του τύπου AFL-CIO¹ συχνά δρουν με τρόπους που είναι επιζήμιοι για τους εργαζόμενους. Η εργατική αριστοκρατία του AFL-CIO έχει τη συνήθεια να δημιουργεί μια κάστα αξιωματούχων που ζουν με τα έξοδα των εργαζομένων, και αναπτύσσουν ταξικά συμφέροντα αντίθετα με αυτούς. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι όλες οι μορφές αλληλοβοήθειας της εργατικής τάξης στους χώρους εργασίας αποτελούν απλά «μεσολαβητές» της εκμετάλλευσης! Ριζοσπαστικά δημοκρατικά σωματεία είναι δυνατό να υπάρξουν, όπως έχουν δείξει οι IWW, το πρώιμο CIO, η CNT, και πολλά ακόμα ανεξάρτητα σωματεία.

Ακόμα και οι πρωτογονιστές που παραδέχονται ότι ορι-

1 Σ. τ. Μ: Η αμερικάνικη Γ.Σ.Ε.Ε.

σμένοι τύποι σωματείων είναι επαναστατικοί (και συνήθως το πράττουν αυτό μόνο όταν πιεστούν) σπάνια υποστηρίζουν πραγματικά τέτοια σωματεία ή είναι οργανωμένοι σ' αυτά. Οι περισσότεροι από αυτούς, αντίθετα, επιλέγουν μια συμπεριφορά «μηδενικής δουλειάς» και παραχωρούν την εργασιακή οργάνωση σε άλλους.

Απάνθισμα για την οικονομία και τον ανταγωνισμό.

«Είναι εμφανές ότι την εκβιομηχάνιση και τα εργοστάσια δεν θα μπορούσαμε να τα ξεφορτωθούμε αμέσως, αλλά είναι εξίσου ξεκάθαρο ότι η διάλυσή τους πρέπει να επέλθει με όλο το σθένος που κρύβεται πίσω από την ορμή του ξεσπάσματος. Μια τέτοια υποδούλωση των ανθρώπων και της φύσης οφείλει να εξαφανιστεί για πάντα, ούτως ώστε λέξεις όπως η παραγωγή και η οικονομία να μην έχουν κανένα νόημα».

John Zerzan, «Περί της μετάβασης - Υστερόγραφο στον Πρωτόγονο του Μέλλοντος».

Ακόμα και κυνηγετικές-τροφοσυλλεκτικές ομάδες είχαν οικονομικά συστήματα, δηλαδή συστήματα παραγωγής και διανομής. Παρήγαγαν εργαλεία και όπλα και διένειμαν τις τροφές που είχαν συλλέξει ή σκοτώσει. Στην πραγματικότητα, ένας τύπος πρωτόγονης οικονομίας υπονοείται σε όλα τα πρωτογονιστικά έργα, είτε το αναγνωρίζουν είτε όχι. Ο Fredy Perlman για παράδειγμα, παραπέμπει στο *Stone Age Economics* του Marshall Sahlins. Η οικονομία θα συνεχίσει να υπάρχει όσο υπάρχουν άνθρωποι.

Τελικά, το ζήτημα καταλήγει στο ποιο είδος οικονομίας επιθυμούμε - ένα που να ελέγχεται από εκείνους που σπαταλούν τις ζωές τους δουλεύοντας μέσα σ' αυτό, ή ένα που θα ελέγχεται από ακόρεστα παράσιτα (τους καπιταλιστές).

Παρομοίως, το ζήτημα που αντιμετωπίζουμε ως αναρ-

χικοί είναι ποιο είδος αναρχικού κινήματος επιθυμούμε - ένα που θα κοιτάει την, συχνά αποκρουστική, εξουσιαστική κοινωνική πραγματικότητα στα μάτια, με στόχο να τη μετασηματίσει σε κάτι καλύτερο, σε κάτι που θα επιφέρει πιο ελεύθερες, ευτυχέστερες ζωές για εμάς και όλους τους αδερφούς και τις αδερφές μας στον πλανήτη Γη, ή ένα που θα αναλώνεται στη φαντασίωση μιας ανύπαρκτης Χρυσής Εποχής και που θα είχε ως αποτέλεσμα δισεκατομμύρια θανάτων αν ακολουθούσαμε τις παραινήσεις του.

Η επιλογή είναι δική μας.

ΕΝΑΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΟΝΙΣΜΟ

*Ο Laurence Jarach συζητά με τον John Jerzan.
Δημοσιευμένη συνέντευξη στην επιθεώρηση
Anarchy, A Journal of Desire Armed, τεύχος 51.*

Υπάρχουν πολλές προκατειλημμένες καρικατούρες και ενστάσεις όσον αφορά τον πρωτογονισμό. Για παράδειγμα ότι οι θιασώτες του επιζητούν την «επιστροφή στη λίθινη εποχή», ή ότι οποιαδήποτε απομάκρυνση από το βιομηχανικό καπιταλισμό θα είχε ως αποτέλεσμα τον μαζικό άμεσο θάνατο χιλιάδων –αν όχι εκατομμυρίων– ανθρώπων. Αυτές οι επιφανειακές απορρίψεις δείχνουν μια έλλειψη σοβαρότητας εκ μέρους των αντι-πρωτογονιστών, και την άρνησή τους να πραγματοποιήσουν κάποιο ουσιώδη διάλογο γύρω από θέματα που αφορούν την καταγωγή του καπιταλισμού και των διάφορων μηχανισμών κοινωνικού έλεγχου και κυριαρχίας. Το να προέρχονται όλα αυτά από μη αναρχικούς (που είναι απασχολημένοι στο να προωθούν την κυριαρχία και την εκμετάλλευση της μιας μορφής ή της άλλης) είναι κατανοητό, όμως μια τόσο αυτόματη αντίδραση από αναρχικούς και αντιεξουσιαστές είναι ανησυχητική. Είναι δυνατό τα ζητήματα της εκβιομηχάνισης, της αστικοποίησης, των συγκεντρωτικών τεχνολογιών και της επέκτασης των σχέσεων της ιεραρχικής εξουσίας που απορρέουν από αυτά τα φαινόμενα, να είναι εκτός των ορίων του αναρχικού λόγου;

Εξ όσων γνωρίζω, οι πρωτογονιστές επιθυμούν να πάνε μόνο μέχρι την εποχή του Σιδήρου. Όσον αφορά τον υποτιθέμενο μαζικό θάνατο, αυτή η καταστροφή δεν θα άγγιζε την πλειοψηφία των λαών στις μη και ημι-βιομηχανικές

περιοχές της Ασίας, της Αφρικής και της Νότιας Αμερικής, οι οποίοι ήδη έχουν την εμπειρία του λιμού και του θανάτου. Οι άνθρωποι σ' αυτά τα μέρη υποφέρουν και πεθαίνουν υπό το καθεστώς της λιτότητας που επιβάλλεται από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, και περιστασιακά στηρίζεται από τη στρατιωτική δύναμη των Η.Π.Α και του Ο.Η.Ε. Έπειτα, υπάρχει η υπερπαραγωγή και εξαγωγή της σοδειάς (με την αποσύνθεση της παραδοσιακά βιώσιμης χρήσης της γης και της γεωργίας που επιφέρει, καθώς και την εξάρτηση από τα πετρο-χημικά λιπάσματα και τους γενετικά τροποποιημένους σπόρους) ώστε να αντισταθμιστούν τα κυβερνητικά χρέη. Η ιδέα ότι αυτές οι περιοχές χρειάζονται να βιομηχανοποιηθούν ακόμα περισσότερο προκειμένου «να σώσουν» τους πληθυσμούς τους από τους λιμούς και τους θανάτους είναι η αυτοεξυπηρετική θέση των εγκεφάλων πίσω από την Παγκόσμια Τράπεζα, το Δ.Ν.Τ, την G.A.T.T, τον Π.Ο.Ε κλπ. Είναι τρομακτικό που πολλοί αναρχικοί δείχνουν να αποδέχονται τις υποθέσεις και τα συμπεράσματα αυτών των τεχνοκρατών, των τραπεζιτών και των καπιταλιστών.

Προκειμένου να ξεκαθαρίσουμε μερικές από τις παρεξηγήσεις σχετικά με τον πρωτογονισμό, ξεκίνησα αυτό το διάλογο με τον John Zerzan, που θεωρείται από πολλούς ότι είναι ο κύριος θεωρητικός εκπρόσωπος του αναρχοπρωτογονισμού, ενός από τα νεότερα ρεύματα εντός του αντιεξουσιαστικού κινήματος.

Lawrence Jarach: Υπάρχουν πολλοί αναρχικοί που είναι οικολογικά προσανατολισμένοι σήμερα, από τους κοινωνικούς οικολόγους έως τους οικοαναρχικούς, όσους είναι κοντά στην Earth First!, τους πρωτογονιστές. Υπάρχουν πολλοί τομείς όπου οι αναλύσεις και τα ενδιαφέροντα φαίνονται να συμπίπτουν, υπάρχουν όμως και δι-

αφορές σε όρους στρατηγικής προώθησης αυτών των οραμάτων για ένα καλύτερο μέλλον. Οι οικοαναρχικοί για παράδειγμα, σε επίπεδο στρατηγικής ακολουθούν το παράδειγμα της άμεσης δράσης της Earth First!, χωρίς ν' ασπάζονται τις νεομαλθουσιανές ιδέες της. Απ' την άλλη μεριά, ο πρωτογονισμός έχει μια πιο θεωρητική προοπτική, υμνώντας (κριτικά, βέβαια) την προ-πολιτισμική κατάσταση του 99% της ανθρώπινης ύπαρξης, όταν δεν υπήρχε κράτος ή άλλες μορφές θεσπισμένης πολιτικής εξουσίας. Η κοινωνική οικολογία, όπως αρθρώθηκε από τον Murray Bookchin, δίνει έμφαση στη λογική ικανότητα του ανθρώπου να παρεμβαίνει ηθικά και σοφά στο φυσικό κόσμο, αφήνοντας άθικτη τη βιομηχανική βάση του σύγχρονου καπιταλισμού πέρα από κάποιας μορφής αναφορά στην ημι-συνδικαλιστική, ομοσπονδιακή αυτό-διεύθυνση. Οι κοινωνικοί οικολόγοι θεωρούν δεδομένη την ύπαρξη της αστικής εκβιομηχάνισης, ενώ ο πρωτογονιστικός λόγος λέει ότι αυτή θα μπορούσε να αποφευχθεί. Οι κοινωνικοί οικολόγοι βασίζονται στις υποθέσεις της αριστεράς (θεμελιώδης αρχή της οποίας είναι ο κοινωνικός έλεγχος): οι στρατηγικές και οι αναλύσεις τους για την κοινωνική αλλαγή προέρχονται από αυτήν. Η αίσησή μου είναι ότι ο πρωτογονισμός αποτελεί ένα κριτικό και αναλυτικό πλαίσιο, και οι οικοαναρχικοί δραστηριοποιούνται γύρω από αυτό το πλαίσιο. Θα ήταν σωστό να ισχυριστούμε ότι ενώ όλοι οι κοινωνικοί οικολόγοι είναι αριστεροί, όλοι οι οικοαναρχικοί δεν είναι πρωτογονιστές; Ποιες είναι οι διαφορές όπως τις αντιλαμβάνεσαι εσύ;

John Zerzan: Ναι, όλοι οι κοινωνικοί οικολόγοι φαίνεται πως υποστηρίζουν όχι μόνο τη μαζική παραγωγή και την υψηλή τεχνολογία, αλλά και τα στηρίγματά

τους, τον καταμερισμό της εργασίας και την εξημέρωση που οδηγούν σε νέα επίπεδα τυποποίησης και αποξένωσης. Η κοινωνική οικολογία ίσως να αποτελεί το τελευταίο καταφύγιο της αριστεράς, καθώς η «πράσινη» συναίσθηση αναγκαστικά εξαπλώνεται. Αληθεύει όμως επίσης και το γεγονός ότι οι οικοαναρχικοί μπορεί να βασίζονται στα ίδια θεμέλια. Αναφέρομαι σ' εκείνους που ρητά απορρίπτουν την «πρωτογονιστική» οπτική. Για μένα, ο πρωτογονισμός (χρησιμοποιώ αυτόν τον όρο διστακτικά, εν είδει στενογραφίας, ελπίζοντας να μη μετατραπεί σε μια ιδεολογία ή δόγμα) σημαίνει αμφισβήτηση και απόρριψη βασικών θεσμών όπως είναι ο καταμερισμός της εργασίας και η εξημέρωση. Η συλλογικότητα Green Anarchist της Αγγλίας είναι ξεκάθαρα πρωτογονιστική, καθώς απορρίπτει τον πολιτισμό και τη βάση του, τη γεωργία (εξημέρωση). Ο ιδρυτής εκδότης του Green Anarchy των Η.Π.Α., από την άλλη μεριά, είναι οικοαναρχικός όχι όμως και πρωτογονιστής. Δεν έχει πρόβλημα με την εξημέρωση.

Αυτό που φοβάμαι, καθώς το νέο κίνημα αναπτύσσεται, είναι ο παλιός εχθρός της αφομοίωσης. Ο οικοαναρχισμός ηχεί όμορφα, είναι σε άνοδο, ίσως είναι όμως πολύ ασαφής ή χαλαρός. Τι σημαίνει πραγματικά; Πόσο μακριά επιθυμούν ή έχουν την ανάγκη να πάνε οι οικοαναρχικοί; Ποιους θεσμούς αφήνει εκτός κριτικής ο οικοαναρχισμός, θεωρώντας πως δεν μετέχουν της κρίσης που συνεχώς βαθαίνει;

LJ: Η πρώτη και κύρια αντίρρηση που απευθύνεται στην πρωτογονιστική αντίληψη είναι ότι «εκατομμύρια θα πεθάνουν αμέσως» είτε δια του λιμού είτε δια της γενοκτονίας, αν το κράτος και ο βιομηχανικός πολιτισμός καταρρεύσουν. Πώς απαντάς σ' αυτήν την κατηγορία;

JZ: Ο πολιτισμός πάντοτε έλεγε στους ανθρώπους ότι

δεν θα μπορούν να επιβιώσουν χωρίς τις ανέσεις και την προστασία που τους παρέχει. Εκτός των τειχών της πόλης υπάρχει ο κίνδυνος, το χάος, ο θάνατος. Ήμασταν πάντοτε όμηροι του πολιτισμού, και δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι δισεκατομμύρια ανθρώπων κατοικούν στον πλανήτη αυτή τη στιγμή. Ίσως η λέξη κλειδί στην ερώτησή σου είναι το «αμέσως». Με άλλα λόγια, αν ο κυρίαρχος μηχανισμός εξαφανιζόταν αμέσως με κάποιο τρόπο, το πιθανότερο είναι ότι εκατομμύρια θα πέθαιναν. (Παρεμπιπτόντως, πολλοί πέθαναν και συνεχίζουν να πεθαίνουν πρόωρα και στο παρόν σύστημα).

Το κλειδί βρίσκεται στο πώς θα επέλθει μια αλλαγή. Ίσως ο μόνος τρόπος που θα μπορούσε να συμβεί είναι όταν οι άνθρωποι αποφασίσουν ότι η αλλαγή χρειάζεται, και συμβάλλουν στην επίτευξή της. Όταν και εφόσον αυτό συμβεί, η μετάβαση θα επέλθει δημιουργικά βάσει των συμφερόντων όσων ασχολήθηκαν με αυτήν. Όχι άμεσα, αλλά όσο το δυνατό πιο γρήγορα και ολοκληρωτικά.

Εν συντομία, ένα συγκεκριμένο παράδειγμα είναι αυτό της τροφής. Το έργο του Mollison και ακόμα περισσότερο του Fukuoka, για παράδειγμα, δείχνει ότι μια μεγάλη ποσότητα λαχανικών μπορεί ν' αναπτυχθεί σε πολύ μικρές εκτάσεις. Αυτή η μέθοδος δεν αποφεύγει μόνο μια μεγάλη απώλεια ενέργειας από την, σε παγκόσμιο επίπεδο, μεταφορά και αποθήκευση κλπ., αλλά μπορεί να προχωρήσει και προς αντι-εξημερωτικές κατευθύνσεις. Η προσέγγιση της «μη εργασίας» από τον Fukuoka μου υπενθυμίζει την ιστορία του Johnny Appleseed, που είχε σαφέστατα αντι-ιδιοκτησιακό περιεχόμενο.

LJ: Η διαχωριστική γραμμή που βάζουν οι οπαδοί του πολιτισμού σε μας, όσον αφορά την επιβίωση, μου φέρνει

στο μυαλό τους τεχνοκράτες που πράττουν το ίδιο με τις αποκαλούμενες συσκευές εξοικονόμησης εργασίας, που μας αφήνουν ελεύθερο χρόνο προκειμένου να κάνουμε πιο ενδιαφέροντα και διασκεδαστικά πράγματα. Στην πραγματικότητα, όλες αυτές οι συσκευές έκαναν δυνατή, για τους εργάτες, την αύξηση της παραγωγικής τους απόδοσης με τον ίδιο μισθό που έπαιρναν και πριν την εισαγωγή των συσκευών. Η «εξοικονόμηση εργασίας» εξυπηρετεί το αφεντικό: του δίνει τη δυνατότητα να γλυτώσει έξοδα που θα έπρεπε να καταβάλλει για μισθωτή εργασία, και ως εκ τούτου αυξάνει τα κέρδη του. Πρόκειται περί του τυπικού εξουσιαστικού ψέματος: «αυτό είναι για το καλό σου». Νομίζεις ότι θα ήταν δυνατό ν' ανακαλυφθεί μια συσκευή που θα εξοικονομούσε χρόνο πραγματικά και θα ήταν αποδεκτή από τους τεχνοφοβικούς ή τους πρωτογονιστές;

JZ: Θυμάμαι κάποτε στο Fifth Estate πριν από 20 χρόνια, κάποιον να υποστηρίζει ότι πολύ απλά, δεν υπάρχει «συσκευή εξοικονόμησης εργασίας». Κατά βάση, αυτό σημαίνει ότι όταν αποσυναρμολογήσουμε οποιαδήποτε μηχανή ή συσκευή, θα δούμε ότι εμπεριέχει περισσότερη, στερεοποιημένη ή απαιτούμενη, εργασία από αυτή που «εξοικονομείται» από τη χρήση της. Αυτό περιλαμβάνει όλων των ειδών τις κρυφές εισροές, όπως η αποθήκευση, η μεταφορά, το μάρκετινγκ κλπ. Ποτέ δεν άκουσα να αντικρούεται ο ισχυρισμός αυτός.

Για μένα, ωστόσο, δεν είναι τόσο σημαντικό το γεγονός της εξοικονόμησης εργασίας, όσο το αν υπάρχει καταμερισμός της εργασίας. Αν ο καταμερισμός της εργασίας καταστρέφει την ολότητα, την αυτονομία, την μη ιεραρχία, αυτό είναι πολύ πιο σημαντικό. Στην πραγματικότητα, η ουσία είναι ότι οι μόνες συσκευές εξοικονόμησης εργασίας

ας που μπορούν να υπάρξουν είναι αυτές που δεν εμπεριέχουν τον καταμερισμό της.

LJ: Η κριτική του πολιτισμού και της τεχνολογίας οδηγεί σε μερικές πολύ ενδιαφέρουσες ιδέες από φιλοσοφική ή ακόμα και επιστημολογική άποψη. Για παράδειγμα το συμπέρασμα στο οποίο έχεις καταλήξει όσον αφορά την εξέλιξη της συμβολικής σκέψης (γλώσσα, μουσική, αριθμοί, τέχνη): ότι οφείλεται στην εξημέρωση, και ότι, ως εκ τούτου, η εξημέρωση των φυτών και των ζώων οδηγεί στον πολιτισμό, ο οποίος με τη σειρά του θα ήταν αδύνατο να υπάρξει χωρίς θεσπισμένες ιεραρχίες και πολιτική εξουσία. Παρόλα αυτά, είναι ξεκάθαρο ότι δεν μπορούμε να απορρίψουμε τη γλώσσα ή τη μουσική ή άλλες μορφές της συμβολικής σκέψης σήμερα. Η κριτική σημαίνει κατ' ανάγκη και απόρριψη; Δεν μου αρέσουν τα αυτοκίνητα και οι υπολογιστές αλλά έχω κι απ' τα δύο. Επειδή έχω μια συγκεκριμένη κριτική άποψη για την κατασκευή και χρήση τους, μέσα στα πλαίσια του αμερικάνικου βιομηχανικού καπιταλισμού του εικοστού πρώτου αιώνα, σημαίνει ότι δεν μπορώ να τα χρησιμοποιώ; Εάν δεν είχα κάνει την κριτική αυτή, θα «είχα ξελασπώσει» από τη συνυπευθυνότητά μου ως προς τη συνέχιση της ηγεμονίας τους;

JZ: Ως προς το πώς να απογυμνώσουμε τη συμβολική κουλτούρα καθαυτή, το μόνο που μπορώ να πω είναι ότι πρώτα απ' όλα το πρόβλημα πρέπει να κατονομαστεί. Μέχρι τώρα δεν έχει γίνει, οπότε πρέπει να ξεκινήσουμε από εκεί. Μια κριτική σημαίνει απόρριψη, αλλιώς είναι μόνο λόγια, ακόμα μεγαλύτερος συμβιβασμός δηλαδή. Είναι η ίδια λογική με το να αγνοείται η ύπαρξη ενός προβλήματος: αυτό όμως στη συνέχεια μπορεί να αποδειχθεί μια ασυγχώρητη αποτυχία της ηθικής φαντασίας. Η ιστορία πολλές φορές έχει δείξει ότι για τις γενιές που έρχονται,

η άγνοια και η άρνηση δεν δικαιολογούν την έμφυτη συνειδητή στην απραξία. Η συναίνεση στη δουλεία, η άνοδος του ναζισμού και ο σταλινικός τρόμος είναι τρία μόνο από τα πολλά πρόσφατα παραδείγματα. Πολλοί σύγχρονοι συγγραφείς κάνουν μια σχεδόν πλήρη καταγγελία, για να την αποσύρουν στο τέλος. Ως εκ τούτου, κάθε βιβλίο λέει, «φυσικά, δεν υποστηρίζω τη διάλυση της σύγχρονης κοινωνίας. Λέω απλώς ότι πρέπει να σκεφτούμε διαφορετικά». Ή κάποια αντίστοιχη ανακόλουθη ανοησία. Αυτός είναι και ο τρόπος με τον οποίο κάποιοι εκδίδουν τα βιβλία τους.

LJ: Κατανόησα την αντίληψή σου για τη σχέση κριτικής και απόρριψης. Και δεν έχω πρόβλημα με την ιδέα ότι εάν η βιομηχανική υποδομή αχρηστευόταν, θα έπρεπε να στραφώ σε εναλλακτικούς τρόπους μεταφοράς και επικοινωνίας. Εν τω μεταξύ, υπάρχει νόημα στο να γίνεται χρήση των τεχνολογιών που υπάρχουν προκειμένου να διαδοθούν αυτές οι κριτικές; Μου έρχεται στο μυαλό ο νέος ιστότοπος primitivism.com, που στο πρώτο άκουσμα ηχεί τελείως παράλογος. Παρόλα αυτά, περιέχει συγκεντρωμένα τα καλύτερα έργα πάνω στο θέμα που έχω δει, συν το γεγονός ότι υπάρχει μια πλατφόρμα συζήτησης όπου όλες οι υποθέσεις που κάνει ο πρωτογονισμός μπορούν να αμφισβητούνται και να ξεδιαλύνονται. Εμείς οι δύο είχαμε ήδη πραγματοποιήσει συζητήσεις χρησιμοποιώντας το ραδιόφωνο και την τηλεόραση. Πού θέτουμε τα όρια, αν το κάνουμε, σχετικά με τη μη χρήση όσων τεχνολογιών θεωρούμε καταστρεπτικές; Είναι κάτι που εναπόκειται στον καθένα μας να το αποφασίσει; Μια τέτοια οριοθέτηση δεν δημιουργεί, μια ηθική ιεραρχία στην αξιολόγηση των χειρίστων τεχνολογιών;

JZ: Είμαστε όλοι συνένοχοι στην αναπαραγωγή της

κοινωνίας. Όλοι μας ζούμε σ' αυτόν και όχι σε κάποιον άλλον πλανήτη ή σύμφωνα μ' έναν κυνηγητικό-τροφουσλλεκτικό τρόπο ζωής. Έτσι, είμαι γενικά προσεκτικός στο να θέτω προτεραιότητες όσον αφορά στη χρήση των τεχνολογιών.

Αλλά απ' την άλλη μεριά, δεν είμαι σίγουρος ότι εμπλέκεται μια «ηθική ιεράρχηση» στην προσπάθεια αποφυγής της πλήρους δεσποτείας εκ μέρους της τεχνολογίας. Μ' άλλα λόγια, οι διάφορες τεχνολογίες έχουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, που κάνουν κάποιες πιο αποξενωτικές από άλλες. Μερικές είναι πιο διαμεσολαβητικές, τεχνητές και απόμακρες. Θα έλεγα ότι το ραδιόφωνο είναι λιγότερο αποικιοκρατικό από την τηλεόραση. Η μη εμπορική καλωδιακή τηλεόραση δεν διαθέτει όλα τα αρνητικά χαρακτηριστικά της «ελεύθερης» τηλεόρασης. Υπάρχουν μερικές εμφανείς διαφορές, ακόμα και αν ισχυριζόταν κανείς ότι πολλές φορές άλλοι παράγοντες τις υπερκερνούν. Όπως, για παράδειγμα, μια επιτακτική ανάγκη για επικοινωνία πολλών ανθρώπων μεταξύ τους σε μια συγκεκριμένη περίπτωση.

Αυτό βέβαια οδηγεί στο περίπλοκο ζήτημα των Μ.Μ.Ε, το οποίο ναι μεν σχετίζεται, αλλά διαφοροποιείται κιόλας. Αν καταλήξουμε στο ότι πρέπει να χρησιμοποιούμε συγκεκριμένες τεχνολογίες προκειμένου να μην μειονεκτούμε, θα πρέπει να θυμόμαστε πώς δομούνται αυτές και να μην παραλείπουμε να κάνουμε ξεκάθαρη την ανάλυσή μας. Ποιος άλλος συζητά τη φύση της τεχνολογίας και τις επιπτώσεις της;

LJ: Υπάρχουν πράγματα στον σύγχρονο πολιτισμό που είναι απαραίτητα για την αστεακή ύπαρξη – η επεξεργασία των λυμάτων για παράδειγμα. Είναι το πρωτογονιστικό όραμα έστω και κατ' ελάχιστο συμβατό με την αστεα-

κή ζωή; Δεν συνεπάγεται την εγκατάλειψη των πόλεων; Και οι άνθρωποι που επιθυμούν να ζήσουν σε πόλεις και οι οποίοι (υποθετικά) θα μπορούσαν να αναπτύξουν μια αναρχική μέθοδο ελέγχου και διατήρησης της αστικοποίησης χωρίς τις πιο αηδιαστικές πτυχές της; (Σ' αυτό το σημείο έρχεται στο νου μου ειδικά η αναρχοσυνδικαλιστική παράδοση). Οι οικοαναρχικοί θα αντιτίθονταν και/ή θα εναντιώνονταν σ' αυτήν την υποθετική αντι-ιεραρχική, αντιεξουσιαστική αστικοποίηση ως ασύμβατη μ' ένα αληθινά πιο αναρχικό όραμα; Αν ναι, δεν θα ήταν αυτό μια ιδεολογική αντίρρηση; Αυτό που θέλω να πω εδώ, είναι ότι μου φαίνεται πως ελλοχεύει στον πρωτογονισμό και στον οικοαναρχισμό, εξίσου, ο κίνδυνος μιας ιδεολογικής ακαμψίας και δογματισμού, όπως σε κάθε άλλη θεωρία. Υπάρχει η δυνατότητα για την ύπαρξη μεταβατικών σταδίων ανάμεσα στην αστικοποίηση και στον πρωτογονισμό; Αν όχι, δεν κάνει κάτι τέτοιο τον πρωτογονισμό μαξιμαλιστικό, με όλον τον έμφυτο ηθικισμό που ένα μαξιμαλιστικό πρόγραμμα περιλαμβάνει;

JZ: Προς το παρόν επιθυμώ να ζω στην πόλη, για διάφορους λόγους. Η γλώσσα, η τέχνη, κλπ., έχουν επίσης ενδιαφέρον, είναι θα έλεγα ακόμα και απαραίτητες, δεδομένων των σύγχρονων συνθηκών. Σ' έναν αποαλλοτριωμένο κόσμο όμως, αυτές οι αναπληρώσεις ή παρηγοριές θα ήταν απαραίτητες και θα συνέχιζαν άραγε να έχουν ενδιαφέρον; «Το ζήτημα εναντίον της τέχνης», για παράδειγμα, δεν χτυπά την τέχνη· αποτελεί κυρίως μια αναζήτηση του πώς η τέχνη είναι αποτέλεσμα της αποξένωσης. Η απόρροια του ζητήματος είναι, πάλι, το αν ο ρόλος της τέχνης θα είναι πάντοτε απαραίτητος.

Επιστρέφοντας στα της πόλης, σκέψου όλες τις αρνητικές εξελίξεις που κάνουν τις πόλεις να υπάρχουν. Για

ποιο λόγο υπάρχουν; Εμπόριο, κυριαρχία, φορολογία, εξειδίκευση κλπ. Απομάκρυνε τα αυτά και πού είναι η πόλη; Αυτά που διατηρούν μια πόλη παραμένουν τμήμα του προβλήματος. Ίσως στη θέση της να δούμε ευμετάβλητες τοποθεσίες γιορτών, επανασυνδέσεων, παιχνιδιού. Ποιος ξέρει;

Η πρόκληση της αντι-πολιτισμικής μετάβασης είναι πολύ αληθινή και σοβαρή. Δεν θα πραγματοποιηθεί χτυπώντας τα δάχτυλα στο τραπέζι ή κάνοντας αφορισμούς για το πώς πρέπει να είναι.

Υπάρχει επίσης ο κίνδυνος της αναβολής, των ημίμετρων, της αφομοίωσης. Ένα παλιό ρητό λέει πως εκείνοι που πραγματοποιούν μισή επανάσταση σκάβουν τους ίδιους τους τάφους τους, το μόνο που καταφέρνουν είναι να ενδυναμώνουν τα στηρίγματα της προηγούμενης κοινωνίας. Η αλλαγή οφείλει να είναι ποιοτική και να επιτευχθεί με όλη τη δυνατή ταχύτητα και αποφασιστικότητα. Υπάρχει ο κίνδυνος της μεταρρύθμισης του βασικού συστήματος, με την αλλαγή ενός μόνο τμήματός του, και έτσι να μη γίνει η ρήξη με τον έλεγχο που ασκεί στη ζωή.

LJ: Γνώρισα κάποιον στη Βορειοαμερικανική Αναρχική Συνδιάσκεψη που είναι διαβητικός. Καθώς εξέταζε τα επίπεδα σακχάρου στο αίμα του σ' έναν υπολογιστή, κάποιος μου είπε κοροϊδευτικά ότι αυτός ο άνθρωπος θα πέθαινε χωρίς την «τεχνολογία». Πέρα από την, τελείως μη κριτική, αποδοχή της απομονωτικής και υπεροπτικής ιδεολογίας και του θεραπευτικού τρόπου της αλλοπαθητικής ιατρικής, όπως παρουσιάζεται από τον Αμερικανικό Ιατρικό Σύλλογο, αυτό φέρνει στο φως ένα συναφές ζήτημα. Υπάρχουν καθόλου θετικά που να έχουν προκύψει από τον πολιτισμό; Η πρόοδος στην ιατρική για παράδειγμα; Χωρίς την πρόοδο στην τεχνολογία των οπτικών ινών

π.χ, ο πατέρας μου θα είχε πεθάνει από καρδιακή προσβολή, όπως είχε συμβεί με τον παππού μου. Αυτή η συγκεκριμένη ιατρική εφαρμογή προήλθε από τη φαινομενικά μη σχετιζόμενη τεχνολογία των επικοινωνιών, η οποία με τη σειρά της πιθανότατα να μην είχε προκύψει σ' αυτόν το βαθμό αν δεν υπήρχαν οι στρατιωτικές της εφαρμογές. Πέρα από την ανάγκη για αυτοσυντήρηση και αναπαραγωγή των θεσμών της εξουσίας και της γνώσης, δεν υπήρξαν αισθητά οφέλη για τους ανθρώπους; Το υψηλότερο προσδόκιμο ζωής, η υγιεινή (το καθαρό νερό είναι το καλύτερο παράδειγμα εδώ), η ικανότητα επικοινωνίας με περισσότερους ανθρώπους... δείχνουν πως τίποτε απ' όλα αυτά δεν θα υπήρχε σε τέτοια, αποκαλούμενη, αφθονία (αν μπορούμε να τα αγοράσουμε), αν δεν υπήρχε ο πολιτισμός. Απ' την άλλη μεριά, οποιαδήποτε τεχνολογικά, αποκαλούμενα, οφέλη προέκυψαν για τους ανθρώπους, προέκυψαν εκτός των θεσμών που τα δημιούργησαν, είτε συμπτωματικά είτε τυχαία.

JZ: Υποθέτω πως οι περισσότεροι νοιώθουν ευγνώμονες από τέτοια πράγματα όπως η «πρόοδος της ιατρικής». Ο Fredy Perlman ήλπιζε, χωρίς αμφιβολία, ότι θα επιβίωνε από την τελευταία εγχείριση στην καρδιά του, το 1985.

Απ' την άλλη μεριά, μπορούμε επίσης να διαπιστώσουμε ότι το τεχνολογικό σύστημα πάντοτε υπόσχεται λύσεις για τα προβλήματα που το ίδιο δημιουργεί. «Λίγη ακόμα τεχνολογική πρόοδος και όλα θα πάνε καλά». Πρόκειται για ψέμα αν μη τι άλλο, και υπήρξε τέτοιο από την αρχή.

Άγχος, τοξίνες, απομόνωση, το ολοφάνερο μέγεθος της αποξένωσης επιφέρει το πλήθος των αρρωστιών. Η επιδημία του καρκίνου, τα εκατομμύρια των αντικαταθλιπτικών για να βγει η μέρα, τα πέραν του ανησυχητικού ποσοστά της, επικίνδυνης για την υγεία, παχυσαρκίας, οι

νέες «μυστηριώδεις» αρρώστιες που εμφανίζονται κάθε φορά (όπως η ινομυαλγία, της οποίας η αιτία δεν είναι γνωστή), τα εκατομμύρια των παιδιών κάτω των πέντε, που έχουν εξωθηθεί στη συμμόρφωση μ' αυτόν τον κενό κόσμο. Η λίστα θα μπορούσε να συνεχίζεται επ' άπειρον.

Πάντοτε ήμασταν όμηροι του πολιτισμού, με διάφορους τρόπους. Σε κάποιο βαθμό αυτή η ομηρία δεν αξίζει για τους περισσότερους ανθρώπους καθώς η ζωή, η υγεία, η ελευθερία, η γνησιότητα, σταδιακά φθίνουν.

LJ: Όταν ήσουν στο Λος Άντζελες, καθώς και στην περιόδεια που έκανες σε μέρη της Ευρώπης αλλά και της ανατολικής ακτής, υπήρξαν ερωτήσεις από ανθρώπους που σε έκαναν να προβληματιστείς για τις υποθέσεις που θεωρείς δεδομένες; Είχες εμπειρίες που σε προέτρεψαν να σκεφτείς σχετικά με τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν τον πρωτογονισμό/οικοαναρχισμό; Ποια ήταν η χειρότερη εμπειρία που είχες στα ταξίδια σου; Ποιά η καλύτερη;

JZ: Ειλικρινά, δεν θυμάμαι να υπήρξε κάποια ιδιαίτερη πρόκληση, ίσως επειδή οι πρωτογονιστικές θέσεις είναι κάτι το καινοφανές για πολλούς ανθρώπους. Η κύρια αντίθεση υπήρξε από τους αναρχο-αριστερούς, συχνά απελπισμένες μέσα στην άμυνά του παλιού αναρχισμού τους, του αποτυχημένου, επιπόλαιου, εργατίστικου, παραγωγιστικού μοντέλου. Δεν άκουσα κάτι καινούργιο στις διαμαρτυρίες τους, παρά μόνο, μέσα στην αμυντικότητα τους, στοιχεία που δείχνουν πως ηττούνται και το γνωρίζουν.

Η προσέλευση ήταν καλή, το εύρος των ερωτήσεων καλό, και διαισθάνθηκα μια αποδοχή στις νέες ιδέες. Στην πραγματικότητα, η βασικότερη επιτυχία υπήρξε η συνειδητοποίηση ότι κάτι καινούργιο χρειάζεται. Ειλικρινά, δεν είχα καμιά αρνητική εμπειρία.

LJ: Ποιες είναι οι κυριότερες ενστάσεις (και οι αδυναμίες τους) που εγείρονται στον πρωτογονισμό και προέρχονται από τον «παλιό αναρχισμό»; Κατά ποιο τρόπο διαφέρουν από τις μη αναρχικές διαμαρτυρίες; Μου είπες για μια κοινωνική οικολόγο, στη διάλεξη που έδωσες στο Yale, όπου σηκώθηκε, αποκήρυξε τον πρωτογονισμό και εσένα, και στη συνέχεια βγήκε γρήγορα από την αίθουσα, αποκλείοντας κάθε δυνατότητα διαλόγου, θερμού ή όχι. Μια τέτοιου είδους καταδίκη είναι τυπική της αλληλεπίδρασης που έχεις με τους αναρχο-αριστερούς;

JZ: Ο κλασικός αναρχισμός αποτελεί ένα αμετάβλητο σώμα ιδεών που δεν είναι πλήρως ενημερωμένο για τις συνθήκες της σύγχρονης κοινωνίας. Το χάλι στο οποίο βρίσκονται τόσο η εξωτερική όσο και η εσωτερική φύση έχει χειροτερέψει δραματικά, κατά τη γνώμη μου, από τον δέκατο ένατο αιώνα. Είμαστε υποχρεωμένοι λοιπόν ν' αμφισβητούμε ό,τι είναι παραδεδομένο να το αμφισβητούμε και να κατηγορούμε κάποιους βασικούς θεσμούς που είναι στην κορυφή της σύγχρονης ακρότητας.

Ο αναρχισμός από τη στιγμή που επιθυμεί να παραμείνει τμήμα της αριστεράς, δε δείχνει να θέλει να πράξει μια τέτοια αμφισβήτηση. Ίσως οι μη αναρχικοί να είναι πιο ανοιχτοί σε νέες οπτικές από τους δογματικούς «παλιούς αναρχικούς». Εύχομαι να κάνω λάθος, οι κοινωνικοί οικολόγοι όμως, (και) διάφοροι αναρχο-αριστεροί φαίνεται να αποκλείουν την εξέταση βασικών ζητημάτων όπως ο καταμερισμός της εργασίας, η εξημέρωση, η τεχνολογία, ο πολιτισμός.

Alain C.

Ο John Zerzan και η πρωτόγονη σύγχυση

Brian Oliver Sheppard

Ο αναρχισμός εναντίον του πρωτογονισμού

John Zerzan-Lawren Zarach

Ένας διάλογος